

DIO CHRYSOSTOM

- imperial broker -

av Eirik Stangeland Iversen

Masteroppgave i historie.
Historisk institutt, Universitetet i Bergen. Mai 2007.

FORORD

Først og fremst til jeg benytte anledningen til å takke følgende personer:

Førsteamanuensis Ingvar Mæhle, min veileder, for å ha introdusert meg for Dio og for å tidlig ha ledet meg i riktig retning. Jeg vil også gjerne få takke professor Jørgen Christian Meyer, som har bidratt med uvurderlig hjelp og gode innspill. Videre vil jeg takke alle ansatte, stipendiater og medstudenter ved historisk institutt.

Takk til Ole og Krister for tips og innspill om hvordan man skriver oppgaver. Jeg vil også takke foreldrene mine for oppmuntring og støtte.

Mest av alt vil jeg takke forloveden min, Line Skretting, for at du hele tiden har trodd på meg og for at du gav meg den vakreste gaven noen kan gi en som sliter med å skrive masteroppgave, min elskede datter Sofie.

Tusen hjertelig takk!

Bergen 15. mai 2007

Eirik Stangeland Iversen

INNHold

1. INTRODUKSJON	4
<i>Oppgavens gang</i>	9
2. IMPERIAL BROKERAGE	10
3. HISTORIOGRAFI	18
4. KILDENE	27
<i>Dio Chrysostom som kilde</i>	27
<i>Dio og The Second Sophistic</i>	29
<i>Plinius den yngre som kilde</i>	33
<i>Epistulae og Panegyricus</i>	35
5. BITHYNIA ET PONTUS	38
6. DIO SOM IMPERIAL BROKER	43
<i>Dio og det flaviske dynasti</i>	44
<i>Dios eksil</i>	52
<i>Dio og Nerva</i>	57
<i>Dio og Trajan</i>	61
<i>Dios Bithynia</i>	70
<i>Diplomaten Dio</i>	72
7. PLINIUS SOM IMPERIAL BROKER	78
8. KONKLUSJON	85
9. BIBLIOGRAFI	89
<i>Kilder</i>	89
<i>Litteratur</i>	90

1. INTRODUKSJON

Ved høyden av *Imperium Romanum*s utstrekning, ble politisk kontroll over de østlige provinsene ved Svartehavet opprettholdt ved hjelp av en rekke ulike mekanismer eller institusjoner. Diskusjonen rundt funksjon og eksistens av disse kontrollinstansene utgjør et ledd i romaniseringsdebatten og er det er blitt foreslått en rekke forskjellige forklaringer på hvordan den romerske kontroll over provinsene ble opprettholdt. Rostovtzeff foreslo allerede i 1927 sin teori om *natural attraction*, hvor underutviklede samfunn higer etter å bli en del av en høyere kultur. Denne holdningen til romanisering møtte imidlertid motstand, blant annet av revisjonistiske historikere. Den britiske historikeren Greg Woolf mener at det heller dreier seg om akkulturasjon eller kompleks kulturutveksling mellom romere og grekere.¹ Denne avhandlingen stiller seg inn blant den mer revisjonistiske retningen innenfor romaniseringsdebatten og vil forsøke å forklare et element av disse konsoliderende instansene. Tilstedeværelsen av *imperial brokers*, agenter som opererte på keiserens vegne, ble et stadig mer utbredt fenomen utover det første og annet århundre etter vår tidsregning. Ved å ta direkte kontroll over en provins via patronasje, kunne keiseren opprettholde lojalitet til sin person og Romerriket som helhet. Fenomenet *imperial brokerage* er et forholdsvis lite diskutert tema, og ble først foreslått i 1982 av Richard P. Saller.² Denne avhandlingen vil forsøke å problematisere hvordan en kilde, nemlig Dio Chrysostom, kan sees i lyset av fenomenet *imperial brokerage*. Ved å studere dette fenomenet med en gjennomgang av Dio Chrysostoms liv og politiske synspunkter, vil en rekke aspekter ved forholdet mellom sentralmakt og de perifere provinsene, i dette tilfellet Bithynia et Pontus, klargjøres. Den overhengende hovedproblemstillingen for oppgaven vil derfor være:

I hvilken grad kan Dio Chrysostom ha fungert som en imperial broker og i hvor stor grad handlet han på oppdrag fra keiserne?

Ut fra problemstillingen vil Dio Chrysostom behandles som hovedkilde for oppgavens problematisering. For å gi et bedre bilde av en slik *imperial broker* vil også Plinius den yngres korrespondanse med Trajan legges til diskusjonen. Plinius den yngre vil hovedsakelig fremstå

¹ Salmeri 2000, 53-54; Woolf 1994, 116-43

² Saller 1982; Utgitt ved Cambridge University Press

som eksempel på *imperial brokerage* og bidra til å forsterke inntrykket av Dio³ som del av samme fenomen. Dios rolle som aristokrat, filosof og ikke minst velgjører i hjembyen Prusa, gjør ham til en verdig kandidat for imperiemegling. Den romerske aristokraten og magistraten Plinius' politiske bakgrunn gjør ham til en ypperlig kandidat for samme studie, ettersom han ble plassert som stattholder over en provins opprinnelig forbeholdt senatets kontroll.

For å kunne besvare den ovenfornevnte problemstillingen må en rekke aspekter ved Dio belyses. Først og fremst må hans syn på Romerriket spesifiseres. Dios taler gir oss mange ulike eksempler på politiske holdninger fra flere områder innenfor Romerriket. Hans taler avholdt i Bithynia til sine medborgere i provinsen, er kanskje de beste kildene til å identifisere Dios egen holdning ovenfor romersk hegemoni. Ved å forstå Dio som anti-romersk, pro-romersk eller en blanding av disse, vil man hurtig kunne bekrefte eller avkrefte Dio som *imperial broker*. Dio ville trolig ikke ha fungert som agent for Romerrikets interesser dersom han var imot romernes hegemoni i provinsen. Dios politiske budskap vil til enhver tid være farget av Dios syn på Roma, men Dios evig tilstedeværende higen etter hellenistisk storhetstid vil også fungere som en forstyrrende variabel når man forsøker å spesifikk bestemme Dios syn på Roma.

Som bakgrunn for diskusjonen rundt Dios syn på Romerriket, må Dios forhold til hver enkelt av de fem keiserne han som voksen opplevde, beskrives.⁴ Hvilken rolle spilte det for Dio hvem som var keiser i Roma? Ved å gå Dios taler kronologisk tilverks vil man kunne identifisere hvilken keiser Dio i tilfelle handler på oppdrag av. Det er derfor viktig å sette talene i en kontekst som forklarer hans hensikt og målgruppe til enhver tid. I tillegg er det særst viktig å identifisere Dios grad av vennsforhold med de respektive keisere. Finnes det beviser i kildene for at Dio var venn med keiserne? I tillegg til Dios vage referanser til keiserne i talene, finner man i tidlige testamenter på Dios liv og levnet, også beskrivelser av Dio som god venn med blant andre keiser Trajan. For å forklare Dios politiske taler som oppdrag fra keiseren, avhenger derfor av hvilket forhold Dio hadde til keiseren som til enhver tid styrte provinsen. Et særst viktig aspekt ved Dio er hans eksil fra Roma rundt år 82. Denne hendelsen er regnet som den viktigste hendelsen i Dios liv, og ligger til grunn for flere av Dios valg mot slutten av sin levetid. Dette eksilet skal ha

³ Av forenklingmessige hensyn vil hovedkildene Dio Chrysostom og Plinius den yngre heretter betegnes som henholdsvis Dio og Plinius. Dersom det er grunnlag for tvil om identitetene vil dette bli spesifisert nærmere.

⁴ Dios politiske virke ser ut til å ha begynt tidlig i 70-årene. (Jones 1978, 133) Keiserne Nero, Otho, Vitellius og Galba vil ikke diskuteres i detalj i denne avhandlingen.

påvirket både de politiske og filosofiske standpunktene til Dio og dermed spille en avgjørende rolle for resten av livet hans.

Et tredje aspekt ved Dio som *imperial broker* er; Hva får Dio igjen for å agere som megler for imperiets interesser? Dio tilbrakte store deler av livet sitt i Roma, og hevder at han der vandret blant romerske aristokrater. Dette viser at Dio nøt godt av romernes gunst, spesielt i tiden før hans eksil i 82. Når Dio omsider returnerer fra eksilet, blir han nødt til å gjenopprette sin innflytelse i Roma. Ved å agere som *imperial broker*, ville trolig Dio fortjene keiserens takknemlighet og gunst, og dermed ville Dio kunne utøve ”makt” ovenfor det romerske aristokratiet. Dette tredje og siste aspektet tar også for seg Dios skjulte agenda. Ville Dio fremstå som rådgiver for keiserne og dermed innlemmes i rekken av store filosofer som har hatt rollen som rådgiver for herskerne før ham?

Denne avhandlingen vil som sagt inngå som et bidrag til diskusjonen rundt romanisering og provinsadministrasjon i den østlige delen av Imperium Romanum. I nesten tre århundrer hadde romerne omhyggelig bearbeidet og perfektionert det systemet for kontroll, som senere går under betegnelsen provinsadministrasjon. Kan *imperial brokerage* ha vært en kontrollinstans for opprettholdelsen av imperiet, på lik linje som det meget omdiskuterte temaet romanisering og bruk av militær makt? Spørsmålet om hvorvidt Dio var en *imperial broker* er relevant fordi det kan si oss noe direkte om provinsadministrasjon og interprovinsiell patronasje mellom sentrum (keiser) og periferi (provinseliten/beboerne), manifestert ved sentralmakt og provinsadministrasjon i Bithynia et Pontus.

I det fjerde århundret før vår tidsregning fører flere langvarige kriger til at de hellenistiske rikene rundt Middelhavet sakte men sikkert svekkes. Når romerne omsider får kontroll over den italiske halvøy i 275 før vår tidsregning, er den hellenistiske storhetstid tilendebrakt og kampen for kontroll over Middelhavet tilfaller romerne alene. I løpet av de neste 300 årene brer den romerske makt – *Imperium Romanum* – seg sakte men sikkert utover Middelhavet og det blir etter hvert klart at administrasjon og kontroll over disse områdene blir en utfordring.⁵ Militær dominans alene var ikke lenger tilstrekkelig for å opprettholde romersk kontroll. Ved å la de overvunne folkeslagene og områdene beholde en viss form for selvstyre under romersk kontroll, kunne romerne etter hvert innlemme området som romersk provins.⁶ Når den romerske republikk

⁵ Ørsted 1992, 63

⁶ Lintott 1993, 22

går over til keiserstyre ved keiser Augustus, har det romerske system for provinsadministrasjon utviklet seg til å bli en essensiell del av maktgrunnlaget for keiserne. Provinsene underlagt Romerriket var ikke bare under romersk beskyttelse, men hadde også som funksjon å styrke *caput mundi*, Roma. Provinsene sørget for råvarer og soldater til keiserens hær. Skattlegging og handel med provinsene ble mer og mer viktig for Romerrikets velstand og vekst. Etter hvert blir også keiserne klar over provinsenes betydning for riket og dermed keiserens sikkerhet. Ved å ta direkte kontroll over utvalgte provinser kunne keiseren dermed forsikre seg om at riket ble styrt etter hans anliggende.⁷ Denne trenden startet ved det julio-claudiske dynastiets fall.

Da Nero begikk selvmord i år 68 etter vår tidsregning, startet en epoke i den romerske keisertiden som kan betegnes som Romerriket under gode keisere.⁸ Denne perioden fra 69 til 180 kjennetegnes ved en sterkere sentralisering av makten, samt en økt fokus på provinsielle anliggender.⁹ Flavernes skattereformer og Trajans ekspansjon bidrar til at Romerriket når sin største utstrekning både geografisk og politisk noensinne. Under Trajan strekker Imperium Romanum seg fra Syrias ørken og området rundt Svartehavet (Pontos Euxchine) og helt til Atlanterhavet i vest. Langs den vertikale aksen, strekker imperiet seg fra elvene Rhinen og Donau i Nord-Europa og sørover til Saharas bredder. Dette massive riket krever en stadig strøm av forsyninger, penger og soldater og må derfor holdes sammen av ulike former for maktkonstellasjoner og ikke minst en fungerende provinsadministrasjon. De østlige provinsene, nærmere bestemt på den anatoliske halvøy, var relativt lite berørt av kaoset rundt Neros fall og borgerkrigen som fulgte, men provinsene var nært forestående opprør, grunnet korrupsjon og økonomisk mislighold, av blant andre provinsguvernører og den provinsielle eliten.

Denne stadig økende viktigheten av provinsene for keiserens maktgrunnlag utover det første århundret, vil danne bakgrunn for diskusjonen rundt Dio og Plinius som *imperial brokers*. Dio og Plinius bidrar begge to til brorparten av kildemateriale om provinsadministrasjon vi har bevart fra dette området. Fenomenet hvor keiseren benytter ulike former for vennskapsforhold til å sentralisere maktbalansen mellom sentrum og periferi er av Richard Saller blitt kalt *imperial*

⁷ Ørsted 1992, 65

⁸ Uttrykket er en videreførelse av Edward Gibbons definisjon av perioden 96-180 som *Five Good Emperors*. (E. Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, (London; Strahan & Cadell 1776-1789) Uttrykket *Rome under better emperors* er foreslått for samme periode av Sanderson Beck. Jeg har i denne avhandlingen valgt å benevne hele perioden fra Vespasian til Marcus Aurelius (69-180) som Romerriket under bedre keisere, av den enkle grunn at flaverne i stor grad var dyktige keisere, som i tillegg til å være forgjengere for adoptivkeiserne, også i stor grad la grunnlaget for sistnevntes suksess.

⁹ Magie 1950, 566-567;

brokerage, eller imperiemegling. Jeg vil holde meg til hans forståelse av fenomenet og forsøke å skaffe tilveie bevis for at kildene mine, Dio og Plinius, var del av et slikt meglernetverk. I tillegg vil Plinius fungere som støttekilde til lesningen av Dio og særskilt for debatten rundt Dios bekjentskap med keiser Trajan. Dio og Plinius har begge skrevet hver sin tale til Trajan, henholdsvis *Peri Basileia* og *Panegyricus*.¹⁰ Disse to talene kan benyttes til å se hvordan aristokrater, en gresk og en romersk, forholdt seg til keisermakten og hvordan keiseren til enhver tid tok vare på sitt patronnettverk.

Avhandlingens tidsmessige avgrensning vil ta utgangspunkt i Dios levetid og vil dermed omfatte perioden ca 40-120 etter vår tidsregning. Det medfører at avhandlingen vil dekke keiserne fra det flaviske dynasti til og med Trajan, altså 69-117. Årsaken for dette er at Dios taler ikke kan dateres før tidlig i 70-årene.¹¹ Oppgavens geografiske utstrekning vil være Romerrikets utstrekning under Trajan, med hovedvekt på den nordøstlige delen av Middelhavet (Tyrkia og Romania). De tidligere hellenistiske bystatene Tarsus, Rhodos og Alexandria må også nevnes, samt hovedstaden, Roma, ettersom Dio har talt i disse byer. Denne utstrekningen er så omfangsrik fordi Dio brukte mye av sin tid på å reise rundt og tale til folkemasser. I tillegg sies det ingenting i kildene om hvor Dio *ikke* vandrer under sitt eksil.

Vedrørende definisjoner og ordvalg til oppgaven vil oppgavens hovedkilder Dio Chrysostom og Plinius den yngre, hovedsakelig bli omtalt som henholdsvis Dio og Plinius.¹² I tillegg vil Dios hjemprovins Bithynia et Pontus, heretter refereres til som Bithynia. Grunnen for dette er at Dios taler i provinsen kun er rettet til byer som ligger spesifikk i Bithynia. Provinsen Pontus fungerte opprinnelig bare som et supplement til Bithynia og ble lagt til i ettertid. Plinius, i sine beretninger, omtaler i tillegg provinsen kun som Bithynia. Disse valgene er tatt for å hindre oppstyking av tekstens lesbarhet.

¹⁰ Dio *Or.* 1-4, *The Kingship Orations*; Plinius *Pan* 1-95, *Panegyricus*

¹¹ Jones 1978, 133-140

¹² Se fotnote 4.

Oppgavens gang

Avhandlingen vil først presentere en kort kapittel om *imperial brokerage*. Dette vil i første instans bidra som bakgrunnsinformasjon til diskusjonen i de senere kapitlene rundt Dio og Plinius som *imperial brokers*. Det neste kapitlet vil bestå av den historiografiske delen til avhandlingen. For å kunne belyse diskusjonen rundt Dios politiske virke må først de ulike historiske tilnæringsformene til romaniseringsprosessen og generell forskning på Dio tas opp til diskusjon. Diskursen rundt Dio har endret seg en del på de siste to århundrene. Presentasjonen av sekundærlitteraturen vil hovedsakelig strekke seg fra slutten på det 19. århundre og frem til i dag. I det fjerde kapittel vil det være en presentasjon av hovedkildene som ligger til grunn for avhandlingen. Formatet her vil være en kort presentasjon av ytre kildekritikk eller bakgrunnsinformasjon om kildene, dernest følger en diskusjon rundt problemet med disse kildene. Kildenes validitet og troverdighet vil diskuteres, samt det vil være en kort oppsummering om hvorledes kilden har overlevd tidens tann. Deretter følger et kapittel om den historiske utviklingen i provinsen Bithynia. Her vil forholdet mellom de styrende instanser, keiseren og senatet, presenteres, samt deres innvirkning på og kontroll over provinsene.

Sjette kapittel vil ta for seg diskusjonen rundt Dio som *imperial broker*. Ved å gå ekstensivt til verks vedrørende Dios venner i Roma og hans påfølgende eksil, vil jeg presentere mulighetene for at Dio hadde sterke patroner innenfor det romerske aristokrati og keiserhus. I den anledning vil også Dios forhold til keiserne Nerva og Trajan belyses. Her vil også eksempler på Dios patronasje og funksjon som *imperial broker* diskuteres. Dio som velgjører og *benefactor* ovenfor hjembyen og provinsen diskuteres også her. I det syvende kapitlet vil Plinius' rolle som *imperial broker* og hans korrespondanse med Trajan, være hovedmoment. I tillegg vil det her være en kort komparasjon mellom Plinius' *Panegyricus* og Dios *Peri Basileia*.

Avhandlingen blir avsluttet ved et diskusjonskapittel, bestående av oppsummering og presentasjon av funnene om Dio. Deretter vil det komme en konkluderende del hvor jeg vil forsøke å forklare Dio som *imperial broker* og implikasjonene av denne avhandlingens funn.

2. IMPERIAL BROKERAGE

I sin bok *Personal Patronage under the Early Empire*¹³ retter Richard P. Saller søkelyset på patronasjefenomenet og utleder av dette en teori om hvordan Romerriket ble holdt sammen av et eksensivt patronasjehierarki som jeg har valgt å kalle *imperial brokerage*. Saller beskriver dette hierarkiet som et personlig patronasjeforhold hvor privilegier og goder vandrer fra keiser via provinsguvernører helt ned til menigmann i provinsene. *Imperial brokers* var meglere eller sendebud, som forhandlet mellom sentraladministrasjonen og befolkningen i områder hvor det ikke fantes en formell romerske administrasjon, for eksempel i de østlige provinsene.¹⁴ Slik ble meglerpatroner nødt til å megle mellom sentraladministrasjonen og innbyggerne som falt utenfor der hvor formaladministrasjonen ikke strakk til, eller ikke var i stand til å utføre de nødvendige, konsoliderende oppgavene. Vennskap derimot ble definert ved at disse sentraladministrative initiativ var til stede og patronens hovedoppgave ble derfor å fremskynde kontakt med byråkratiet.¹⁵ Definisjonen av denne prosessen som *imperial brokerage*, illustrerer i hvilken grad meglere hadde *imperium* fra keiseren til å forhandle på keiserens vegne. Ved å kaste søkelys på patronasje og *imperial brokerage* som utbredt fenomen, kan vi bedre forstå forutsetningene for det romerske samfunns oppbygning fra provins til sentralmakt.

Det er viktig å huske på at man ikke alltid må forvente at ordene *patronus* og *cliens* figurerer i kildematerialet, når man snakker om patronasje. Selve definisjonen av patronasje i nyere tid, tar utgangspunkt i et heterogent utvekslingsforhold mellom menn av ulik sosial status. For å kunne korrekt identifisere patronasje i kildematerialet, må man derfor ta for seg og definere terminologien bak uttrykket. Problemet med patronasje er selve definisjonen av ordet og kun ved å definere uttrykket skikkelig, kan det vise en sammenheng mellom patronasje og *imperial brokerage*. Patronasjebegrepet må utvides til også å kunne innefatte terminologiene forhandlingsagenter (*imperial brokers*) og vennskap (*amicitiae*). Først må begrepene *patronus* og *cliens* defineres, deretter må det andre eksemplet på vennsksforhold identifiseres, nemlig *amicitiae*.

¹³ Saller 1982; Utgitt ved University Press. Cambridge

¹⁴ Saller 1982, 4, 25

¹⁵ Saller 1982, 4

Patronasje er basert på gjensidige relasjoner mellom patroner og klienter. Ved patron menes en person som benytter sin innflytelse til å assistere eller beskytte en annen person, som da blir hans klient, og til gjengjeld bistår med visse tjenester til sin patron. Det finnes tre viktige elementer å ta i betraktning når man skal forholde seg til et patronasjeforhold. Det første er gjensidighet ved utveksling av varer og tjenester, det andre er at forholdet må baseres på personlig bekjentskap og det tredje er at forholdet må være asymmetrisk. Denne asymmetrien kjennetegnes ved at partene er av ulik status i samfunnet og kan tilby forskjellige varer og tjenester i bytte for patronasje. Dette er viktig for å kunne skille patronasje med vanlig vennskap mellom likemenn.¹⁶

Det er, i mangel på en bedre vending, større fravær av bruken av ordene patron og klient i kildematerialet enn det tidligere har vært antatt. Fraværet av disse ordene kan bidra til å forstå hvorfor flere historikere hevder at eksistensen av patronasje var et deklinerende fenomen under fremveksten av principatet.¹⁷ Ettersom romerske institusjoner for kontroll blomstret under principatet, ville elementet av patronasje gradvis forsvinne. I tillegg må historikere passe på ikke å skrive for mye inn i disse patronasjeforholdene. Slike personlige vennskapsforhold kombinert med principatets fremvekst kan sees på som et forsøk på å tilskrive disse kulturelle aktørene mer innflytelse ovenfor det romerske imperium enn de i realiteten hadde.¹⁸ Romanisering og militær, politisk dominans har ifølge disse forskerne erstattet patronasje som institusjon. Samtidig finner man forskning som anerkjenner fenomenet som en kontinuerlig funksjon under keisertiden. Utviklingen av patronasjefenomenet til *imperial brokerage*, bidrar dermed med nøkkelen til å forstå den romerske konstitusjon under keisertiden.¹⁹

En mulig årsak til fraværet av ordene patron og klient i kildematerialet kan ligge i ordenes innebygde implikasjon av rang og status. Ordet *cliens* refererte ofte til en lavere klasse i befolkningshierarkiet og implikasjonen av dette viser til en manglende likeverd mellom mennesker. Kanskje nettopp av denne grunn finner man i Plinius den yngres brev aldri en referanse til sine *protégés* eller underdanige som *cliens*. Plinius aksepterte implisitt den hierarkiske inndelingen av vennskap, men samtidig mislikte han denne klassifiseringen når det kom til vanen med for eksempel å servere ulik mat og vin til *amici*, avhengig av deres sosiale

¹⁶ Saller 1982, 1, Vi kommer senere inn på vanlig vennskap, nemlig *amicitiae*.

¹⁷ Saller 1982, 2; Han foreslår historikere som Harmand, Michel et al.

¹⁸ Sidebottom 1996, 455-456

¹⁹ Alföldy 1975, 105

status.²⁰ Betegnelsen patron-klient har tydeligvis mot slutten av republikken fått en negativ og undergravende klang som aristokrater ikke har villet akseptere og dermed finner man heretter en tendens til å omtale lignende vennsksforhold som *amicitiae*. Som en kontrast til *patronus* og *cliens* bar ikke ordet *amicitiae* noen innebygde forståelser om ulik sosial status, ettersom *amicitiae* tilstrekkeligvis er i stand til å dekke relasjoner av både lik og ulik sosial rangering.²¹ I motsetning til patronasje omfatter altså *amicitiae* symmetriske vennskap. I de tilfeller hvor kildene benytter *amicitiae* ved anledninger med ulike sosiale forventninger, kan vi anta at det er tale om et patronforhold, selv om det eksplisitt ikke blir nevnt ordet patronasje.

Et romersk vennskap var ideelt sett basert på likeverdig tiltrekning uten tanke for profitt. *Amicitiae* var i hovedsak basert på forholdets moralske implikasjoner (*fides*) og ikke hva man kunne tjene på et slikt forhold (*utilitas*). En *amicus* som kun var bundet til vennskap gjennom *utilitas* kunne etter kort tid forlate vennskapet, dersom tidene ble for vanskelige.²² En *amicus* som mottok en tjeneste var, på lik linje med en klient, forventet å returnere denne tjenesten ved en høvelig anledning og vise takknemlighet til sin velgjører. Siden venner var så å si tvunget til å gjengjelde tjenestene, ble de i enkelte tilfeller ansett som forsikring for motgang, ettersom tjenestene kunne kalles inn når de trengtes.²³ Slike *amicus*-forhold, i likhet med patronasjeforhold, var også instrumentelle, og berodde derfor på et utvekslingsforhold. Realiteten er likevel den at man utover keisertiden finner flere tilfeller av at *amici*, altså personer med likeverdige vennsksforhold, ikke bare utvekslet personlige tjenester, men også overførte disse tjenestene til deres respektive underklienter eller andre venner. For å få en bedre oversikt over implikasjonene av *amicus*-forhold, må vi først definere noen av ordene som beskriver nettopp denne utvekslingen.

Denne avhandlingen vil hovedsakelig forstå patronasje som utveksling av goder og tjenester mellom personer i et *amicitiae*-forhold, basert på hovedsakelig *officium*, *beneficium* og *gratia*.²⁴ *Officium* refererte vanligvis til den respektive *amicus*' operasjonelle område. For å eksemplifisere dette ville en steinhugger hatt stein og hugging som sitt *officium*.²⁵ Etter hvert

²⁰ Plinius *Ep.* 2.6.2, 7.3.2; Dunham 1945, 425

²¹ Saller 1982, 9-11

²² Saller 1982, 13-14

²³ Saller 1982, 25

²⁴ Saller foreslår en definisjon på uttrykkene *utilitas* og *fides*. Disse ordene bidrar i liten grad til denne delen av diskusjonen, men vil diskuteres senere i avhandlingen som supplement til *amicitiae*. MacMullen 1986, 522-523

²⁵ Begrepene *officium* og *provinciae* har dermed hatt noenlunde samme betydning. Vi kommer nærmere inn på dette emnet når provinsadministrasjonen diskuteres i et senere kapittel.

kommer betydningen av ordet til å bety ”en tjeneste”. En mann som fikk tildelt et *officium* befant seg dermed pliktig til å gi tilbake, *debere*, denne tjenesten. *Beneficium* kunne bety alt fra vennlighet til tjeneste, og bar mye av kraften som *officium* hadde med henhold til utvekslingen. Den innledende tjenesten som ble utøvd, ble ofte kalt *beneficium* og den påfølgende gjentjenesten ble kalt *officium*. *Beneficium* kunne også bety en tjeneste utøvd av en fremmed, mens et *officium* ville blitt gitt av en bekjent, gjerne familiær person.²⁶ *Gratia*, derimot, skiller seg fra *officium* og *beneficium*, ettersom ordet gjenspeiler en holdning i motsetning til en direkte handling. Ordets betydning var takknemlighet eller godvilje. Modellen ble da at et *beneficium* påførte mottakeren *gratia*, som igjen måtte gjengjeldes ved et *officium*. Ved å definere disse uttrykkene, *patronus*, *cliens*, *amicitiae*, *officium*, *beneficium* og *gratia*, har vi lagt grunnlaget for diskusjonen rundt *imperial brokerage* og dermed patronasjeforhold mellom de hierarkiske lag fra sentrum til periferi.

Å demonstrere eksistensen av *patronasjeforhold* i keisertidens Roma er av begrenset verdi, ettersom slike forhold kan identifiseres i en eller annen form i flere samfunn. Det er derfor av større verdi for historisk forskning å finne ut hvordan patronasje fungerte i sammenheng med andre politiske, økonomiske og sosiale institusjoner. Det er her diskusjonen om *imperial brokerage* som patronasjesystem kommer inn. Funksjonen av et fenomen er ofte viktigere og enklere å bevise enn eksistensen av det.²⁷

Hvordan artet *imperial brokerage* seg i keisertidens Roma og ut i provinsene? Saller viser til keiserens personlige distribusjon av *beneficia*. Den romerske, og så vel antikke, ideologi om herskeren som patron, tok utgangspunkt i at offentlige personer, fra kommunale administratorer helt opp til keiseren, ikke bare var forventet men også skulle benytte deres stillinger til å utøve *beneficia* til venner og kjente, *amici*.. På lik linje, i de antikke greske samfunn, ble stormenn påtvunget liturgier til byens og samfunnets beste interesser. Denne oppfatningen har tydeligvis i romersk keisertid blitt elevvert til også å innefatte herskerens person.²⁸ Keisernes enorme nettverk spilte en vesentlig rolle med henhold til utdeling av disse *beneficia* innenfor Romerriket. Keiseren kunne dermed endre innbyggernes lykke med gaver og privilegier og på den annen side

²⁶ Saller 1982, 15

²⁷ Saller 1982, 3

²⁸ Saller 1982, 30-32

kunne han frarøve personer sin status like hurtig.²⁹ Det som imidlertid er usikkert er ved hvilken hyppighet keiseren kontrollerte slike privilegier eller *beneficia* nedover i hierarkiet. For å besvare dette problemet må vi se på hvordan dette *imperial broker*-systemet fungerte i praksis.

Når keiserne hadde tid fra sine militære aktiviteter og statsstyre, finner man ofte referanser til keiserens *willingness to listen*. Keiseren hørte krav og distribuerte gaver og privilegier til dem som personlig stod frem for ham. Dette motstrider den republikanske oppfattelsen av en hersker som stattholder, avhengig av senatets og folkets vilje. Den monarkiske endringen i Romerriket forandret disse republikanske institusjonene til instrumenter for patronasje. Medlemskap i juryer og innlemmelse i senatet og presteskap, ble nå mulig å søke gjennom keiserlig patronasje og det utviklet seg et elitisk-basert administrasjonsmønster som var avhengig av keiserens personlige patronasje.³⁰ Innledningen til patronasje kunne bli initiert av menn og kvinner i keiserens nærmeste omgangskrets, som igjen var utøvere av sekundærpatronasje.³¹ En klient eller *amicus*' tilgang til keiseren kunne være gjennom personlig oppmøte eller skriftlig kommunikasjon. Den skriftlige fremgangsmåten var nok den minst foretrukne, ettersom personlige henvendelser var vanskeligere for keiseren å avslå. Likevel kan ikke alle av keiserens påståtte *amici* ha vært på særlig intime eller nære termer med keiseren. Flesteparten av disse møtte nok keiseren ved kun to anledninger, det daglige morgenmøtet – *salutationes* – eller ved middagsselskaper.

Suetonius har i sine beretninger om de 12 keisere, referert til en anekdote om keiser Titus' sjenerøsitet. Titus, ved sin aksesjon, godkjente alle *beneficia* utøvd av tidligere keisere *en bloc*. Når det kom til ønsker fremsatt foran Titus skal hans svar alltid ha levnet et snev av håp til klienten, man skulle ikke gå sønderknust fra et møte med keiseren. Ved en senere anledning kom Titus plutselig på at han ikke hadde distribuert privilegier hele dagen og ytret de velkjente ordene "*Amici, diem perdidit!*"³² Denne ytringen kan løst oversettes med "*Venner, jeg har mistet en dag.*" Det er tvilsomt at Titus faktisk ytret disse ordene, men hendelsen vitner for at patronasje var et dagligdags element i keiserens samfunnsrolle.

²⁹ Vi kommer nærmere inn på keiserens makt ovenfor personers skjebne i kapittelet om Dio som imperial broker. Kapittel 6.

³⁰ Denne trenden fører omsider til at for eksempel konsulembetet mister sin tiltrekningskraft. Stillingen mister sin kraft. Vi kommer tilbake til dette senere, eller så har vi diskutert det i foregående kapitler

³¹ Levick 1985, 149

³² Suet. Tit. 8.2.2,

Keiserens myndighet til å gi borgerrettigheter, tilgang til ridderordenen og tillatelse til å koble på akvedukter er eksempler på banale administrative bestemmelser som passer innunder betegnelsen *beneficia*. Men når disse bestemmelsene blir tatt i nærmere øyesyn virker det som om keiseren ikke handlet ut fra noen administrative regler, som skulle antas dersom keiseren var en upartisk, upersonlig administrator. Ved å utøve en tjeneste ovenfor en romersk aristokrat, kunne personer uten romersk borgerrett motta keiserlig gunst og kanskje romersk borgerrett, uten å være kvalifisert til en universell standard for romerske borgerrett. Keiseren stod fritt til å utøve *beneficia* til befolkningen, sannsynligvis uten å behøve senatets godkjenning. Disse *beneficia* vandret gjennom vennsforhold – *amicitiae* – fra keiseren og hans hoff via legater og magistrater som redistribuerte dem ut til provinsboerne i dette vidstrakte imperiet.

Tillatelse til å vende tilbake etter å ha blitt dømt til eksil, ble sett på som et *beneficium* og slik velvilje ovenfor eksilerte ble i stor grad forventet av den keiserlige moral. På den annen side kunne ikke søknaden om tilbakevendelse fra eksil leveres personlig, ettersom man var eksilert. Her måtte man benytte seg av en mediator, eller en meglerpatron.³³

Selvfølgelig kan ikke sporadiske eksempler påvise den generelle påvirkningskraft som guvernørenes patronforbindelser ovenfor lokale finansielle og utbygningsspørsmål hadde, men flere indirekte indikatorer finnes. Hendelser hvor en provinsbys ledende borgere kontaktet guvernører grunnet lokale forretninger førte sannsynligvis til fundamenteringen av personlige forbindelser.³⁴ Philostratus indikerer at dette fant sted under møter mellom keiseren og ambassadører fra greske byer, som igjen fikk personlige tjenester for deres innsats.³⁵ Guvernører og sentralmakten tok ofte kontakt med lokale aristokrater/magistrater vedrørende lokaladministrasjonen av provinsen. I tillegg utgjorde guvernører den største gruppen av lokale stormenn og patroner og det er rimelig å anta at guvernørene ville vært åpne for å innlede vennsforbindelser med byenes elite.³⁶

Historien har vist at under principatet var keiserne underlagt to store trusler innen administrasjonen og opprettholdelsen av keisertittelen. Konspiratører i keiserens egen rekke og opprør av militærstyrkene. For å kunne holde på sin stilling behøvde ikke keiseren å innlemme

³³ Saller 1982, 57

³⁴ Plinius' korrespondanse med Trajan viser at flere slike forbindelser ble opprettet. Plinius *Ep.* 10.26, 10.87, 10.94, 10.104

³⁵ Phil. V.S. 589; Hadrian av Tyrea skal ha ytret seg foran Marcus Aurelius; Phil. V.S. 626; Heliodorus skal ha gjort det samme foran Caracalla

³⁶ Saller 1982, 161

hele imperiet i sitt klientell, men han behøvde å forsikre seg om at disse to truslene var i sjakk ved bruk av sitt patronasjenettverk. Ved å tillate trofaste og lojale *amici* i ledende posisjoner utover imperiet redistribuere keiserlige privilegier, var problemet nesten løst. Disse undersåttene, klientene eller *amici*, fikk alt de trengte fra keiseren og forholdt seg lojale så lenge de var fornøyde.³⁷ I tillegg forsterket de sine egne posisjoner, i og med at privilegiene vandret fra keiseren, via dem selv, og ned til sine *amici* eller klienter. Ved å tillate senatorer å forbli viktige, som meglere, oppnådde keiseren to ting. Først og fremst forstørret og forsterket han den grupperingen, nærmest ham selv, som mottok personlige tjenester fra ham og dermed var avhengige av ham gjennom lojalitet, *gratia et fides*. For det andre; ved å benytte disse senatorene og elitiske aristokrater som meglere til å videreføre hans *beneficia* utover Italia og i provinsene, fant keiseren *amici* som bandt seg til ham gjennom en kjede av personlige bekjentskapsbånd. Denne kjeden, eller hierarkiet, bestod nå av utallige provinsielle, folkelige aristokrater som igjen hadde ingen kontakt med keiseren, men gjennom keiserens *imperial broker*, mottok *beneficia*.

Andre forskere har hevdet at keiseren vant senatorenes og riddernes lojalitet ved å tildele stillinger og presteskap, men Saller hevder at det ville gått for lang tid mellom hvert enkelt tilfelle av *beneficium*. Keiseren ville være bedre tjent med å sende *beneficium* nedover i hierarkiet, slik at ikke bare klienten men også underklienter fikk nyte privilegier og dermed var mottakere av keiserlig gunst, nærmest kontinuerlig. Disse keiserlige privilegier hjalp ikke bare keiserens klient til å sette sine underklienter og *protégés* i gjeld til seg selv, men keiserklienten ble oftere delmål for keiserlig gunst og fikk dermed bekreftelse på hans viktighet innenfor Romerriket.

De mest suksessrike keiserne, som for eksempel Augustus og Trajan, var dem som klarte å oppmuntre til samhandling og fremgang gjennom et ekstensivt nettverk av personlige utvekslingsforhold. Strategiske utplassering av lojale *amici* i avgjørende posisjoner innen imperiets strukturelle politikk fungerte, gjennom *imperial brokerage*, som instrument for bevaring av keiserens legitimitet og dermed videre konsolidering og sentralisering av imperiet. Disse *amici* fikk tildelt keiserlige privilegier og gjengjelte tjenestene ved å proklamere keiserens og Romerrikets legitimitet. Oppfatningen av keiseren som patron, i motsetning til en upartisk administrator, avhengig av senatets støtte, er blitt gradvis mer akseptert innen historisk forskning utover dette siste århundret. Det ville være en forenkling å forestille seg keiseren som patron for hver enkelt klient i hele det imperiale nettverket. Det er rimeligere å anta at keiseren sikret seg

³⁷ Saller 1982, 74-75

lojalitet hos en indre krets av venner – *amici* – og gav dem myndighet til å videreføre disse *beneficia* for å danne deres eget klientnettverk og dermed sikre keiserens fremgang.³⁸ Eksistensen av *imperial brokerage* inngår dermed som et ledd i diskusjonen rundt de konsoliderende krefter som fungerte mellom sentralmakt og provinsene i den antikke romerske verden. Vi skal nå ta en nærmere titt på romaniseringsdebatten, samt hvorvidt forskning på Dio kan avsløre mer om disse konsoliderende kreftene.

Figur 1. Oversikt over den Anatoliske halvøy

³⁸ Saller 1982, 78

3. HISTORIOGRAFI

Det finnes mange forskjellige utgangspunkt for forskning og forståelse av Dios taler. De retoriske virkemidlene og hans gjennomførte språkbruk, knyttet opp mot hans moralske synspunkter, har gjort ham til et godt egnet studie i språklære og retorikk opp gjennom århundrene. Hans stadig skiftende filosofiske standpunkt gjennom karrieren hans, har gjort ham til et velegnet og interessant kasusstudie innen filosofi. Hans beskrivelser av politiske interaksjoner og relasjoner mellom by, provins og sentraladministrasjon, har gjort ham til en ypperlig historisk kilde til innsikt i hvordan den greske delen av Romerriket fungerte ovenfor sine overherrer, romerne. Hvilke historiske teorier og synspunkter de forskjellige historikere har til personen, filosofen og politikeren Dio, har vært basis for mine vurderinger og må av den grunn presenteres for å kunne rettferdiggjøre mine egne antakelser.

Det finnes i det hele få helhetlige verk om Dio, men det er utgitt en rekke artikler i historiske tidsskrifter fra begynnelsen av 1900-tallet og frem til i dag. For å klassifisere disse forskningsresultatene innenfor en historiografisk kontekst, har jeg valgt å dele de ulike retningene inn i hovedsakelig tre forskjellige bolker avhengig av tilnæringsform. Disse bolkene er grovt inndelt, men beror på henholdsvis tradisjonelle, revisjonistiske eller minimalistiske synspunkter på Dios liv. Dette har jeg gjort for å kunne forklare progresjonen de ulike bidragsyterne representerer med henhold til forskningen rundt Dio, ettersom artiklene ofte er for korte eller for ensrettede til å fastslå forfatterens synspunkt. At en eller flere personer befinner seg i samme bolke, er ikke ensbetydende med at de deler de samme synspunktene, men snarere at tilnærmingen til det synspunktet de har kommet frem til, i stor grad beror på hvordan de velger å lese Dios egne beretninger og derifra utleder hans holdning til Romerriket.

Den første helhetlige bok som ble utgitt om Dio var Hans F. von Arnims mesterverk *Leben und Werke des Dio von Prusa*.³⁹ Dette er det første og dermed kanskje viktigste bidrag til moderne historisk forskning på Dio. Von Arnim tilhørte den tyske historiske skole⁴⁰ og var tydelig inspirert av profesjonaliseringen av historiefaget på begynnelsen av 1800-tallet. Dette

³⁹ Von Arnim 1898; Utgitt i Berlin

⁴⁰ Kaldal 2003, 19; Da historiefaget i Tyskland på 1800-tallet endelig ble ansett som en vitenskap, var målet for historikerne å fremstille fortiden *slik den var*, objektivt, verdinøytralt og empirisk sikret gjennom kildekritiske vendinger. Denne skolen er i denne avhandlingen representert ved Theodor Mommsen, Hans F. von Arnim og en av sistnevntes elever, Josef Morr.

profesjonaliseringsidealet hadde som mål å beskrive *wie es eigentlich gewesen* ist.⁴¹ Von Arnim betraktet studiet av Dio som en mulighet til å studere Dios samtid.⁴² Boken er bygd opp rundt ideen om utviklingen av Dios filosofiske karriere. Det finnes en rekke aspekter ved Dios forfatterskap som von Arnim ikke er villig til å ta opp. Dios lokalpolitiske synspunkter og kritikk har sammen med bakgrunnen for Dios perspektiver havnet litt i skyggen av von Arnims ekstensive verk.

Hans F. von Arnim arbeidet med å oversette den greske teksten til Dio i perioden 1893-1896. Hans bidrag til oversettelsene av Dio, ligger for det meste i talenes historie og identifiseringen av hvilke manuskripter oversettere skulle stole på.⁴³ I perioden 1893-1896 utgav von Arnim et ekstensivt arbeid vedrørende oversettelsen av Dio fra gresk.⁴⁴ Dette viser at von Arnim hadde en dyptgående kunnskap vedrørende Dios liv, men den historiske diskurs på den tiden, etterlater oss dessverre ikke mer enn det von Arnim gav oss med sitt epos om Dio og hans samtid.

I denne tradisjonelle tilnæringsformen som von Arnim var en del av, hersket det en optimisme vedrørende Dios liv, som i enkelte tilfeller grenset opp mot naivitet. Denne optimismen har i den senere tid blitt kritisert for å ha tilskrevet Dio alt for stor innflytelse ovenfor den samtidige historien. En stor del av denne kritikken går på den tradisjonelle retningens relativt ukritiske bruk av de antikke testamentene til Dios liv, hovedsakelig Philostratus og Synesius.⁴⁵ Disse to historikernes testamente ligger definitivt til grunn for von Arnims fremstilling av Dio⁴⁶ og til tross for dette, er *Leben und Werke des Dio von Prusa* fortsatt et av de mest leste verk om Dio. I *The Social and Economic History of the Roman Empire*⁴⁷ fremmet Rostovtzeff et optimistisk eller naivt syn på Dio som rådgiver for Trajan, som skulle vedvare langt ut i moderne

⁴¹ Et synspunkt fremmet av Leopold von Ranke. En kort forklaring på dette begrepet er å gi et korrekt historisk hendelsesforløp ut fra kilden, uten å gå for mye i dybden av teksten.

⁴² Swain 2000, 22

⁴³ Swain 2000, 27

⁴⁴ Disse verkene danner blant annet utgangspunktet for Loeb Classical Library sin oversettelse.

⁴⁵ Philostratus har etterlatt seg hhv *Lives of the Sophists* og *Life of Apollonius of Tyana* hvor Dios liv blir beskrevet. Synesius har i sin *Dio* beskrevet Dios, i dag omstridte, konversjon fra sofisme til filosofi. Synesius har også bevart Dios *Encomium on Hair* i sin egen *Encomium on Baldness*. For diskusjon rundt kritikk av Phil. og Syn. som kilde til Dios liv, se f.eks Moles 1978, 83; Moles hevder det er *notoriously difficult* å behandle Philostratus som kilde til Dio. Problemene er også beskrevet i innledningen til Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 5-6.

⁴⁶ Von Arnim 1898, 223; Moles 1978, 71, 81; Philostratus beskrivelser av Dio som rådgiver for kongen i *Life of Apollonius of Tyana* og hans beskrivelse av Trajans begeistring for Dio i *Lives of the Sophists*, blir behandlet som bevis på at Dio har omgått keiserne både av det flaviske dynasti og senere Trajan. Dios egne utsagn fra blant annet *Or.* 7, 13, 32 og 35 bidrar til å forsterke inntrykket av Dio som venn av keiserne.

⁴⁷ Rostovtzeff 1927, 118; Jones 1978, 34

historisk forskning på Dio.⁴⁸ Mange av synspunktene som ble fremmet av disse tradisjonelle historikerne består den dag i dag, skjønt moderne forskning gjort på slutten av 1900-tallet har tvunget historikerne til å se Dio i et nytt lys. Dio må ikke lenger bare forstås ut fra et beretningsmessig synspunkt. Grundigere studier rundt Dio som levning og hans kontekst var mer fruktbart.

På slutten av 1970-tallet starter perioden innen dionisk historieforskning som jeg har valgt å kalle den revisjonistisk tilnæringsformen. Opp til nå hadde Dio blitt benyttet som kilde til å beskrive den gresk-romerske verden rundt det første århundreskiftet. Fokuset på forskningen rundt Dio skifter fra å være naivt og narrativt, til å bli et dyptgående kasusstudie av Dio og bygger mer på dyptgående forståelser av Dio som aktør i sin tid, enn den tradisjonelle retningen. Synspunktene går ikke direkte imot von Arnim og Rostovtzeff, men utfordrer dem på basis av mer moderne kildekritikk og metodologi. Ved å gå nærmere inn på Dio, sett ut fra hans kontekst og periode i livet, gir denne nye vendingen oss et mer intimt og kritisk syn på Dio.

Christopher P. Jones gav i 1978 ut boken *The Roman World of Dio Chrysostom*⁴⁹ som var den første helhetlige bok om Dio skrevet på engelsk.⁵⁰ Jones hovedintensjon med denne boken var ikke å bidra med synspunkter på selve mannen, men verden han oppholdt seg i og hans forhold til den.⁵¹ Jones bidro også med et forslag til kronologi av Dios taler, som i den senere tid er blitt et uvurderlig redskap til debatten rundt tidfestingen av talene. Hvor Dio til enhver tid oppholdt seg og i hvilken periode han var i livet sitt, kan lettere besvares ved å kjenne kronologien av Dios taler. I tillegg kan forskerne med større sikkerhet anslå identiteten til de ikke-navngitte personene Dio omtaler. Omtrent samtidig med Jones fremsatte John L. Moles sine reviderte synspunkter på Dios filosofiske standpunkt i *The Career and Conversion of Dio Chrysostom*.⁵² I denne artikkelen kritiserer Moles de mange teorier om Dios konversjon fra sofisme til filosofi. Moles går dermed imot von Arnim og ikke minst Synesius' antagelse om

⁴⁸ Fra 1926 til 1970-tallet var Dio igjen kun emne for studier om kynisme og stilstudier fra hans Euboiske tale. (Dio. Or. 7) Unntaket i studier av Dio er fra A. Momigliano, som gjenopptok tråden fra Rostovtzeff og presenterte Dio som en forkynner av gresk politisk filosofi til Romerriket. Et syn som også finnes illustrert i flere moderne historiske tekster, kanskje spesielt i Edmund Berry *Dio Chrysostom, the moral philosopher*.

⁴⁹ Jones 1978; Utgitt i Cambridge, Massachusetts

⁵⁰ Det var ikke bare engelsktalende forskere som reviderte forskningen på Dio. Den italienske historikeren Paolo Desideri var den første som overtok von Arnims status som Dio-viter, da han tidlig samme år utgav boken *Dione di Prusa: Un Intellettuale Greco nell' Imperio Romano* (Messina-Firenze 1978). Ettersom jeg ikke leser italiensk, har jeg dessverre ikke vært i stand til å benytte denne boken i mitt arbeide med oppgaven.

⁵¹ Jones 1978, vi

⁵² Moles 1978; Publisert i *The Journal of Hellenic Studies* vol 98

Dios filosofiske konversjon under sitt eksil i 82. Men samtidig beholder Moles det tradisjonelle synet på Dio som venn med medlemmene i det flaviske dynasti.⁵³

Fokuset på Dio som kilde blir innen den revisjonistiske retningen enda mer levningsrettet. Dio var en kjent retoriker allerede på sin tid og bare ved å lese mellom linjene, kan historien få innblikk i den sanne Dio, filosofen, politikeren og taleren. Ved å gå samtidige støtttekilder grundigere tilverks fant historikerne bevis på at Philostratus og Synesius trolig selv hadde vært dårlige kildekritikere. Disse antikke kildene mistet ikke sin funksjon, men ble snarere benyttet som testamente på Dios liv og ikke minst hans tapte verk.

Et av hovedmomentene i den revisjonistiske tilnæringsformen til Dio, var hans forhold til keiserne. Det hadde tidligere i forskningsøyemed vært rettet stor interesse for å identifisere en person som skal ha forårsaket Dios eksil. Dersom denne personen kunne identifiseres, ville Dios kontakt med keiserne bli fastslått og dermed forklare Philostratus' beskrivelse av Dio som rådgiver for Trajan. Selv om den revisjonistiske retningen tvilte på beskrivelsene fra Philostratus og Synesius,⁵⁴ videreførte de oppfattelsen av Dio som venn med flaverne, Nerva og Trajan. Dio opphøyte keisermakten i så stor grad at han trolig også var positivt innstilt til det romerske hegemoni.⁵⁵

Dio var derfor ingen kritiker av Roma, hevder Jones. Et eksempel som har blitt benyttet til å bevise Dios skepsis til romerne, var Dios 31. tale – *To the People of Rhodes*.⁵⁶ Jones mener imidlertid at denne talen ikke kan tas som fiendtlighet ovenfor Roma.⁵⁷ Det hersker ingen tvil om at Dios higen etter hellenismen var sterk, men han hadde akseptert kompromisset som tilbydde kulturell fornyelse til grekerne og makt til romerne. I beste fall er talen et eksempel på en oppfordring til å gjenoppta gamle hellenske verdier som kontrast til romernes. Dermed var ikke talen politisk rettet, men snarere etisk. Dio var ikke mer kritisk til Roma, enn opplyste og reflektive romere selv var.⁵⁸

Et viktig moment som forklarer hvorfor den tradisjonelle retningen må revideres stammer fra en artikkel utgitt i 1983, fem år etter forskningen hovedsakelig skiftet standpunkt. I artikkelen

⁵³ Moles 1978, 84; "... the links (...) between Dio and the flavians – are incontrovertible."

⁵⁴ Jones 1978, 122-123; Jones hevder det kanskje var sant at Dio og Trajan var i samme vogn, men at Philostratus igjen er vanskelig å behandle som kilde til Dio.

⁵⁵ Jones 1978, 123

⁵⁶ Dio *Or.* 31.121-122; Dio klandrer blant annet innbyggerne for deres tilbedelse av gladiator kamper.

⁵⁷ Jones 1978, 34

⁵⁸ Jones 1978, 34-35

*Dio Chrysostom the Moral Philosopher*⁵⁹ omhandler Edmund Berry Dios moralske perspektiver i talene. Før han går løs på talene presenterer han bakgrunnsinformasjon om Dio, som tilsynelatende er et resultat av en totalt ukritisk tilnæringsform til Dios liv. Flere av disse fakta er hentet direkte fra Dios taler og Berry viser ingen tegn til kritisk analyse av disse påståtte fakta. I likhet med von Arnim velger han å basere sine antakelser på Philostratus og Synesius' beskrivelser av Dio. Nå kan det argumenteres at denne artikkelen muligens er beregnet som en narrativ gjengivelse av Dios taler om moral, snarere enn en historisk artikkel⁶⁰, men selv om dette kun er en historiefortelling om Dio, er det viktig å vite hvilket forskningsstandpunkt man skriver ut fra. Ved å presentere gamle modeller, bidrar ikke Berry til noe videre viten om Dio som person.⁶¹

I de siste 10 årene har den siste av retningen jeg vil presentere blomstret og blitt mer utbredt. Den minimalistiske tilnæringsformen går i opposisjon til de foregående retninger og baserer sine konklusjoner på dyptgående observasjoner av personen Dio. Denne retningen er mer offensiv enn den forrige og tar ofte utgangspunkt i debatten rundt *The Second Sophistic* og hvilket syn på Romerriket de greske intellektuelle av det første og annet århundre hadde. I kjølvannet av dette har forståelsen av *filhellenisme* ovenfor greske rådgivere og store hærførere mistet mye av sin tyngde. Dio blir ikke lenger automatisk koblet sammen med flaverne, Nerva og Trajan. I likhet med den revisjonistiske retningen er et av hovedmomentene nå Dios vennsforhold med romerske aristokrater og keisere. I tillegg er Dios syn på Roma nå et mye mer omdiskutert tema.

I 1996 publiserte den amerikanske historikeren Harry Sidebottom sin artikkel *Dio of Prusa and the Flavian Dynasty*.⁶² Her går han imot den revisjonistiske retningen og argumenterer imot Dios innflytelse hos det flaviske dynasti. Ved å kombinere den alltid tilstedeværende henvisningen til Philostratus' og Synesius' verk med henvisninger til tidfesting av ulike taler, presenterer han en, sakte men sikkert, mindre innflytelsesrik Dio. Sidebottom går også imot den

⁵⁹ Berry 1983; Utgitt i tidsskriftet *Greece & Rome* vol. 30

⁶⁰ Dette gjenspeiles ved at artikkelen har kun tre kildehenvisninger på ti sider og at flere av faktaene om Dio er gjengitt ordrett fra kildene.

⁶¹ Denne versjonen av Dios liv og levnet som Berry gir i sin artikkel, er typisk den du finner på Wikipedia eller lignende hurtigsøk. Ettersom internett ikke var særlig utbygd på Berrys tid, anklages han ikke for vranglære, men hans tilnærming til Dio, beror på den tradisjonelle skolen, selv om Jones og Desideri allerede hadde startet den revisjonistiske retningen rundt forskningen på Dio.

⁶² Sidebottom 1996; Utgitt i *The Classical Quarterly* vol. 46

revisjonistiske, og tradisjonelle, oppfatningen av Dios såkalte patron.⁶³ Hovedbekymringen hans er hvorfor moderne historikere er så ivrige etter å opphøye Dio som venn med medlemmene av det flaviske dynasti. Forskere som ukritisk anerkjenner sammenhenger mellom Dio og de styrende makter, risikerer å overdrive Dios betydning for sin historiske samtid.⁶⁴

I sin bok *Hellenism and Empire*⁶⁵ presenterer Simon Swain forskjellige greske forfatteres synspunkter på hellenisme og romersk hegemoni. I et eget kapittel i denne boken tar han for seg Dio og hans syn på Roma. Han tar utgangspunkt i Synesius' observasjoner om Dios mye omtalte konversjon og Dios higen etter hellenistiske tradisjoner og danner dermed utgangspunkt for en diskusjon rundt Dios syn på Roma. Swain konkluderer med å hevde at det er vanskelig å bevise Dios holdning til Roma, ettersom han stadig skifter synspunkt, alt etter hvilket publikum han konfronteres med.⁶⁶ Likevel finnes det få direkte antiromerske holdninger hos Dio. Dios vennskap og innflytelse hos Trajan, blir av Swain bortforklart som et politisk redskap for å imponere tilhørerne, og dette vennskapet er trolig ikke basert på sannheter.⁶⁷

Giovani Salmeri gjenopptar diskusjonen rundt Dios hellenisme i sitt bidrag til boken *Dio Chrysostom – Politics, Letters and Philosophy*.⁶⁸ Salmeri beskriver Dio som veldig opptatt av fordums gresk storhetstid. Dio var en hardbarket nasjonalist på vegne av den greske kultur, men var samtidig en iherdig tilhenger av det romerske hegemoni. Dios iboende pragmatisme bringer ham til konklusjonen om at Roma er veien til høyere kulturell status. Dios higen etter fordums gresk storhet må derfor ikke bli tatt som en utfordring til romersk overherredømme.⁶⁹

Under arbeidet med denne oppgaven ble det utgitt en ny bok om Dio Chrysostom. I *Dion of Prusa. En græsk intellektuell mellom Rom og Sortehavet*.⁷⁰ får vi et innblikk i Dios liv, sett fra et mer moderne perspektiv enn det vi hadde på 1970-tallet. Dio presenteres som en skeptiker til romernes hegemoni og boken legger mye vekt på diskusjonen rundt Dios såkalte konversjon fra sofisme til filosofi.⁷¹ Det tradisjonelle synet på Dios gode kontakt med keiserne og det romerske

⁶³ Dio ble visstnok eksilert fra Roma grunnet sitt bekjentskap med en romersk patron. Vi kommer nærmere inn på dette emnet i kapittel 6.

⁶⁴ Sidebottom 1996, 455; Dette er et direkte angrep på den tradisjonelle tilnæringsformen, som ble kritisert for sin naive opphøyelse av Dio.

⁶⁵ Swain 1996; Utgitt ved Clarendon Press, Oxford

⁶⁶ Swain 1996, 191

⁶⁷ Swain 1996, 240-241

⁶⁸ Swain 2000; Utgitt ved Oxford University Press

⁶⁹ Salmeri 2000, 87

⁷⁰ Bekker-Nielsen & Madsen 2007; Utgitt ved Aarhus University Press

⁷¹ Denne boken bidrar med fem historikers synspunkter på Dio. Inndelingen er tematisk, men med unntak av kapitlene til T. Bekker-Nielsen og G. Hinge, presenterer boken en Dio sett fra en minimalistisk tilnæringsform.

aristokrati blir også utfordret. Angående bruken av Philostratus som bevis for vennskap mellom Trajan og Dio, gir boken et todelt syn.⁷² Denne boken bidrar med et minimalistisk synspunkt på Dio.⁷³ Denne minimalistiske tilnærmingen utfordrer ikke Dios rolle som kilde til lokalpolitikk og provinsadministrasjon, men toner ned Dios egen rolle og innflytelse på grunnlag av hans manglende beskrivelser og til tider mislykkede forsøk på å oppnå keiserlig gunst.⁷⁴

Synspunktene på Dios holdning ovenfor Romerriket er som det foregående har vist, svært vanskelig å forholde seg til. Dio har en tendens til å skifte synspunkt alt etter hvilke grupperinger som utgjør hans tilhengerskare. I tillegg er flesteparten av talene trolig redigerte i ettertid og kan ha blitt farget av Dios vekslende moral og filosofiske standpunkt til enhver tid. Dios iboende hellenistiske higen, går sjelden i konflikt med det romerske hegemoni. De greske intellektuelle i tidlig keisertid viser ofte en klar fascinasjon og lengsel tilbake til deres egen fortid. Uttrykket *The Second Sophistic* har til nå blitt benyttet som et samlebegrep om de retoriske og litteære verk som stammer fra denne perioden.⁷⁵

Oppfattelsen av å være en sann hellener bar ofte med seg tilsynelatende antiromerske holdninger, noe Dios Borystheniske tale ofte blir brukt som eksempel på. I denne talen beskriver Dio sin beundring over innbyggerne i Olbias trofaste opprettholdelse av forfedrenes vaner. Alle menn hadde langt hår og rungende skjegg, ifølge den gamle tradisjon som Homer beskrev.⁷⁶ Kun en man var barbert og han ble skydd av de andre. Det ble sagt at han gjorde det kun for å smigre romerne og identifiserte seg med dem.⁷⁷ Dette synet på grekere som undersåtter av romerne, til tross for deres høye kulturelle raffinement, har ført frem til synspunktene rundt Dios som negativ til romersk hegemoni.

Dios negative holdning i historiografisk forstand stammer fra konversjonsteoriene fremsatt av von Arnim i 1898. Dio ble ansett som en gresk kulturforkjemper, som under det romerske overherredømmet, motsatte seg påvirkning fra gresk kultur.⁷⁸ Dette synet på Dio som antiromersk ble deretter under den revisjonistiske perioden opponert, før det under minimalismen

⁷² Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 5

⁷³ Whitmarsh 2007, 44, Whitmarsh hevder at minimalistisk synspunkt på Dio ikke nødvendigvis er ensbetydende med nihilisme.

⁷⁴ Madsen 2006, 181; Madsen 2007, 25; *Or.* 13.1; Disse synspunktene er forøvrig også diskutert i Jones 1978, 45-46

⁷⁵ Alcock 2001, 329-330; For mer om *The Second Sophistic* se kapittel IV.

⁷⁶ Homer *Od.* 6.230. "From his [Odysseus] head she [Athena] made the thick locks descend like hyacinth..."

⁷⁷ Dio *Or.* 36.17

⁷⁸ Swain 2000, 1; Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 5

er gjenoppstått og forklart som bitterhet og skepsis.⁷⁹ Det er nevneverdig at Dio kritiserte keiserkulten og at han var imot korrupsjon og mislighold av diverse provinsguvernører⁸⁰ og misbruk av keisermakt, men dette er ikke ekstensive bevis på at hans generelle syn på Romerriket var negativt ladet.

Dios litterære verk lar oss sitte igjen med tre ulike holdninger til det romerske hegemoniet. I begynnelsen av karrieren er han positiv ovenfor keiserens og Romas storhet. Under Vespasian talte Dio til byen Alexandria⁸¹ og fremstilte Roma og keiseren som beskytter av Alexandria. Under sitt eksil begynner et snev av gryende kritikk å skinne gjennom hans holdning til Romerriket,⁸² og endelig ved hans retur fra eksil, går denne negativiteten gradvis over til en vedvarende skepsis og aktsomhet, gjennom hans forsøk på å opprettholde *status quo*.⁸³ Dio viser seg derfor som en problematisk kilde til hvordan romersk innflytelse ble mottatt og ansett i de greske provinsene. Fastholdelsen av Dio som gresk kulturforkjemper fundamenteres ofte i forskningslitteraturen i Dios senere år, når han etter 14 år i eksil, begynner å megle med sentralmakten for hjembyens beste og hans stadig tilbakevendende opphøyelse av attisk og hellenistisk kultur. I lys av dette synspunktet på Dio, har flere av Dios åpenbart positive innstillinger til Roma blitt oversett.⁸⁴

Madsen hevder at Dio har blitt grepet av greske intellektuelles *Zeitgeist*⁸⁵ og at hans holdninger bare representerer den generelle skepsis på romernes inntogsmarsj. De greske intellektuelle under *the Second Sophistic* var i tråd med Dios syn og danner da et bilde på en ideologi som vokste frem rundt det første århundreskiftet. Den type hellenistisk higen som Dio ofte representerer, går ikke i konflikt med det romerske overherredømmet, men er ofte anerkjent, og flere steder hyllet, av romerne selv. I et ofte sitert brev fra Plinius, finner vi råd om hvordan romere selv må gå på akkord med de stolte greske tradisjoner.

⁷⁹ Madsen 2007, 20-21

⁸⁰ Dio *Or.* 28.24-25, 43.11

⁸¹ Dio *Or.* 32.95-96

⁸² Dio *Or.* 13 *On his exile*; Dio *Or.* 79 *On wealth*; Jones 1978, 45-6, 129; Swain 2000, 45

⁸³ Dio *Or.* 1-4, 35, 38-41 og 48-50; kanskje spesielt *Or.* 45

⁸⁴ Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 6

⁸⁵ Madsen 2006, 187-188

“Remember that you have been sent to the province of Achaia, to the pure and genuine Greece, where civilization and literature, and agriculture, too, are believed to have originated (...) Pay regard to their antiquity, their heroic deeds, and the legends of their past. Do not detract from anyone’s dignity, independence, or even pride, but always bear in mind that this is the land which provided us with justice and gave us laws, not after conquering us but at our request. It is Athens you go to and Sparta you rule, and to rob them of the name and shadow of freedom, which is all that now remains to them, would be an act of cruelty, ignorance and barbarism.”

(Plinius *Ep.* 8.24)

Jeg har i det foregående forsøkt å presentere et utvalg av historikere som representerer de ulike tilnæringsformer til forskning på Dio i løpet av de siste hundre år. Den tradisjonelle tilnærmingens kjennetegnes ved dens tendens til å tilskrive Dio større innflytelse enn han trolig hadde. Dette naive synet på Dio var nødt til å revideres. I 1978 startet en ny epoke i forskningen på Dio, som var basert på mer moderne historisk tilnærming til kilder. Denne revisjonismen kjennetegnes i stor grad ved kritikken mot Philostratus og Synesius og hvordan Dios holdning til Roma forholdt seg. De siste 10 årene innen forskning på Dio, kjennetegnes ved at historikerne ofte tar et direkte oppopperende syn på Dio i kontrast til den tradisjonelle forskningen. Dios mange innvirkninger og innflytelsessfærer blir nå bortforklart i et forsøk på å minimalisere Dios innvirkning på sin samtid.

Trenden siden 1970-tallet har vært at historikere i større grad tviler på Dios egne beskrivelser av sine egenskaper og sin innflytelse. Jeg har selv argumentert for en minimalistisk tilnæringsform i denne oppgaven, men har valgt å adoptere en *hvorfor ikke* holdning ovenfor Dio og hans samtid. Det finnes ingen gode nok grunner til å bestemt bortforklare Dios egne testament i sin samtid. Dios holdning til filosofi, lokalpolitikk og ikke minst romerne, er essensielle verktøy for å forstå Dios rolle som *imperial broker*. Men før vi går over på diskusjonsdelen, må hovedkildene og deres problemer diskuteres.

4. KILDENE

Oppgavens kildemateriale er hentet fra oversettelsene fra samlingene i The Loeb Classical Library. Samlingen *Dio Chrysostom: Discourses* ble utgitt i 5 volum i perioden 1932-1951. Oversettelsen fra gresk til engelsk er utført av J.W Cohoon og H. Lamar Crosby. Disse oversettelsene har motstått mye kritikk og forslag til bearbeidelser, men har likevel blitt ansett som den beste engelske oversettelsen av Dio vi har i dag.⁸⁶ Samlingen *Plinius: Letters and Panegyricus* ble utgitt i 2 volum i 1969. Oversettelsen fra latin til engelsk er her utført av B. Radice og er blitt ansett som en fullverdig og distingvert oversettelse av Plinius' brev og taler.

Angående Dios taler, vil denne oppgaven hovedsakelig ta for seg talene der hvor Dios politiske synspunkter og de begivenheter hvor han forklarer sin holdning ovenfor romerne. Dette innebærer at de mer basale verk som de om sjalusi og slaveri ikke vil vektlegges i stor grad. Når vi kommer til Plinius som kilde for avhandlingen, vil Plinius' 10. bok og *Panegyricus* vektlegges fremfor de resterende 9 bøkene. Denne avgrensningen av både Dio og Plinius tar utgangspunkt i oppgavens problemstilling vedrørende personlige og politiske patronasjeforhold.

Dio Chrysostom som kilde

Dio Chrysostom stammet fra byen Prusa⁸⁷ som lå i den romerske provinsen Bithynia. Ut i fra talene hans anslås hans fødsel til å være rundt år 40.⁸⁸ Dio nedstammet fra en tilsynelatende velstående og innflytelsesrik familie, med gamle bånd til det romerske aristokrati.⁸⁹ Faren hans, Pascirates, ble holdt høyt i ære og etterlot seg store eiendommer i og utenfor byen. Dios far hadde dessverre lånt store summer for å kunne utføre sine liturgiske plikter, og Dio brukte derfor lang tid på å gjenoppbygge familiens formue. Dersom vi tar utgangspunkt i Dios tidlige verk, er det tydelig at Dio trolig var godt utdannet innen filosofi og spesielt retorikk eller talekunst.⁹⁰ Han startet sitt virke som omreisende orator og holdt taler om moral og politikk i ulike byer i

⁸⁶ Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 11; Jones 1978, 133-140

⁸⁷ Prusa ad Olympos. Byen lå ved foten av fjellet Olympos og heter i dag Bursa og ligger i Tyrkia

⁸⁸ Von Arnim 1898, 147; Moles 1978, 82

⁸⁹ Jones 1978, 5-7, 23; Whitmarsh 2007, 13; Dios bestefar på morssiden skal ha vært på talefot med en romersk keiser, trolig Claudius. (Moles 1978, 83)

⁹⁰ Sofisme og retorikk; Brancacci 2000, 259

provinsen, en *showpiece orator*. Dios virke som omreisende taler skal omsider ha ført ham til Roma, trolig under Neros eller Vespasians regjeringstid. Ettersom Dio selv hevder å ha vært venner med deler av det romerske aristokratiet⁹¹ er det sannsynlig at han bodde her for en tid og levde av å holde taler om moralsk rettferdighet til vers om papegøyer og mer basale emner.⁹²

En gang rundt år 82 blir Dio bannlyst fra Roma og hjemprovinsen. Under sitt eksil reiser Dio mye rundt i den nordøstlige del av riket og adopterer asketiske levesett, så vel som læresetninger fra kynismen. Når Nerva og omsider Trajan overtar keisersettet, blir Dio tilbakekalt fra eksil og blir gjeninnsatt som romersk borger med alle rettigheter en gang før 100. Mot slutten av karrieren forholder Dio seg hovedsakelig til politiske anliggender i provinsen Bithynia. Det siste vi hører fra Dio stammer fra Plinius' korrespondanse til Trajan hvorpå Dio er anklagd for underslag vedrørende oppføring av et byggverk i hjembyen rundt 112. Hva utfallet av rettssaken blir, vites ikke, men den generelle enighet blant forskerne er at han døde noen få år etter denne rettssaken, det vil si en gang mellom 115-120 etter vår tids regning.⁹³

Dios forfatterskap omhandler tidsrommet fra begynnelsen av det flaviske dynasti helt frem til slutten av keiser Trajans regjeringstid. Han virket litterært sett samtidig med andre storheter som Plutark, Tacitus, Suetonius og Plinius den yngre. Han har i denne perioden etterlatt seg hele 80 taler, *Orationes*, i sitt navn. Disse talene omhandler et vidt spekter av emner⁹⁴ og er tilsynelatende nedskrevne versjoner av hans mange taler til folket. Tre av Dios taler er i senere tid avskrevet som Dios genuine verk. Den 37. tale – *The Corinthian Oration* – er åpenbart ikke Dios og er blitt tilskrevet hans elev og tilhører, Favorinus.⁹⁵ Den 63. og 64. talen – *On Fortune I og II* – er vanskeligere å plassere, men er også blitt avskrevet som Dios på grunnlag av artikulasjon og det faktum at den ukjente forfatterens historiske grunnlag er langt dårligere enn Dios. Flere av Dios tekster er dessverre gått tapt i tidens løp. Fragmenter av brev og taler er bevart i andre kilders omtale av Dio, som for eksempel hos Philostratus og Synesius. Mange av talene hans ender plutselig og fremstår som ufullstendige, blant annet den viktige 13. talen om hans eksil.

⁹¹ Jones 1978, 14; Moles 1978, 82-86

⁹² Dette kan utledes fra den severanske forfatteren Philostratus II' omtale av Dio i *Lives of the Sophists*, samt ved å knytte flere av Dios egne utsagn sammen. Synesius referer til *Encomium of a Parrot* og andre titler som for eksempel *Praise of a Gnat*, som skal ha blitt avholdt i denne perioden. Spesifikke detaljer om Dios karriere og vennskapene han oppretter i Roma, vil diskuteres senere i oppgaven

⁹³ Cohoon 1949, vii;

⁹⁴ Emnene Dio taler om omhandler alt fra kongemakt og slaveri til papegøyer og hårvekst.

⁹⁵ Lamar Crosby 1956, vii; Bekker-Nielsen & Madsen 2007, s11

Dette tyder på at resten av teksten er gått tapt, eller at Dio ikke har rukket å skrive dem ned før sin død, eller blitt avbrutt av andre årsaker.

Christopher P. Jones har i sin bok *The Roman World of Dio Chrysostom* forsøkt å sette Dios taler i kronologisk rekkefølge, men Jones viser til at flere av talene er vanskelige å tidfeste med sikkerhet.⁹⁶ Dersom man tar Dios egne innrømmelser av sin egen alder⁹⁷ og kombinerer dem med Pinius referanse til Dio i rundt år 112, kan vi finne ut Dios alder via keiserrekken fra Vespasian og frem til Trajan.⁹⁸ Jones' kronologi av Dios taler, bidrar dermed til å kunne fastslå når Dio ble født.⁹⁹

Dio og The Second Sophistic

I de første tre århundrene i vår tidsregning ble det romerske hegemoni og innflytelse i de østlige, nærmere bestemt greske, provinsene tema for debatt blant greske intellektuelle. Disse lærde representerte en ny type intellektuelle som var dypt bekymret over byenes politiske ve og vel. Fremveksten av den litterære genre som senere blir kalt *The Second Sophistic* har blitt ansett som et opprør blant den intellektuelle sfære i de greske områdene på romersk hegemoni og innflytelse.¹⁰⁰ Selve benevningen – *the Second Sophistic* – nedstammer fra Philostratus' *Lives of the Sophists*¹⁰¹, hvor han beskriver at disse intellektuelle som hentet inspirasjon fra den litterære og lingvistiske stil fra den hellenistiske storhetstid og den attiske sofistiske stil fra det femte og fjerde århundre før vår tidsregning.¹⁰² Denne sofistiske renessanse fant sted i en tid da Romerriket var blitt utsatt for flere maktovertakelser og borgerkrig hadde forstyrret rikets infrastruktur. Ved å føre en sterk sentraliserende politikk for konsolidering, klarte romerne omsider å hente inn tøylenes igjen. Responsen på denne politikken ble imidlertid at den greske intellektuelle sfære gjorde opprør og proklamerte et kritisk og negativt syn på sine romerske overherrer. Denne

⁹⁶ Jones 1978; 133-140; Noen av talene til Dio, for eksempel den 45., er åpenbart nedskrevet etter hans eksil tok slutt og han hadde møtt Trajan. Dette går frem i og med at han i talens begynnelse omtaler både tyrannens (Domitian) og Nervas død. Slik kan vi tidfeste denne talen til etter år 98. Tidfesting og kronologisk rekkefølge er essensielt for å forstå Dios utvikling. Avhandlingen vil senere komme inn på viktigheten av å korrekt datere Dios taler, for eksempel den 32. tale til aleksandrinerne.

⁹⁷ Dio *Or.* 12.15; Jones 1978, 133; Dio omtaler seg selv som "*past his prime*"

⁹⁸ Salmeri 2000; 64

⁹⁹ Jones 1978; 133-140

¹⁰⁰ Swain 1996, 18; Madsen 2006, 49

¹⁰¹ Phil. V.S 481; Alcock 2001, 329-330

¹⁰² Phil. V.S 481; Madsen 2006, 49-50

imitasjon av klassisk attisk gresk litteratur har tradisjonelt sett blitt tolket som et forsøk på å vise en høyere kulturell status og dermed etablere avstand til majoriteten av den folkelige gresktalende befolkning.¹⁰³

De antikke forfatterne fra denne perioden har generelt blitt sett på som uvurderlige med henhold til informasjon om det romerske hegemoni og innflytelse i de greske provinsene frem til det tredje århundret.¹⁰⁴ Majoriteten av forfattere ytrer implisitt eller eksplisitt deres holdning til Romerriket og ettersom flesteparten tilhørte aristokratiet i de greske urbansamfunn, blir skriftene deres en viktig kilde for informasjon om hvordan den greske elite svarte til den kulturelle og politiske endringen som fant sted ved Romerrikets inntog. Flere av disse forfatterne viser en tendens til å promotere en lengsel etter gresk kulturell identitet og fordums storhet, men samtidig manifesterer de en skepsis mot den romerske kultur og innflytelse på de greske samfunn.¹⁰⁵ Ettersom flesteparten av forfatterne stammer fra den anatoliske halvøy og provinsene rundt Bithynia er det ikke så rart at Dio Chrysostom passer inn i denne sofistiske retning. Romernes inntogsmarsj hadde på ingen måte bidratt til slutten på den greske verdens storhet; den levde i beste velgående. Dios nostalgiske higen etter hellenske tradisjoner er viktig for å kunne sammenfatte ham med den andre sofistikk, eller den greske renessanse.

Dios taler har kanskje i første rekke ”overlevd” som følge av hans tilknytning til sofismen. De overordnede holdninger til moral og etikk som mange av forfatterne under *the Second Sophistic* har hatt, ble under nedtegnelsen til de tidlige kristne læresetninger, sett på som samsvarende eller parallelle. Selv om få forfattere under denne periode eksplisitt omtaler kristendommen, er det ikke umulig at Dios taler ha blitt så godt bevart, grunnet det faktum at Dios moralske synspunkter samsvarte med de tidlige kristenrelaterte nedtegnelser.¹⁰⁶ De store verkene, av for eksempel Dio og Plutark, som har blitt overlevert til oss gjennom generasjoner av kopier og omskrivninger, er ikke mer enn de fremste representanter for en omfattende produksjon av muntlige og skriftlige taler og historier, som dessverre er gått tapt. Litterær produksjon ble oppmuntret og samtidige lærde verdsatte høyt evnen til å kunne mestre både tanken og språket. Denne troen på litterær virksomhet som en egenskap og dyd, knyttes også sammen med de sosioøkonomiske og politiske

¹⁰³ Madsen 2006, 49; Swain 1996, 18-21

¹⁰⁴ Madsen 2006, 45

¹⁰⁵ Swain 1996, 414-422

¹⁰⁶ “*Ever adaptable, Dio survived by his stoic virtue and beguiling style.*” (Jones 1978, 131) Jones viser til flere likheter mellom Dios moralske overbevisning og tidlige kristne læresetninger. (Jones 1978, 25, 43 og 111)

systemene som fantes i byene og provinsene, ettersom aktørene enten var i familie eller var venner og likemenn. Dios taler er trolig blitt benyttet som lærebøker eller lignende og derfor bevart for ettertiden. Men vi må også ta Dios ypperlige språk og stil med i denne bevaringsbetraktningen.

Hvorvidt man kan diskutere legitimiteten av en litterær tekst som historisk kilde, avhenger av en klar forståelse av hva forfatterens hensikt med teksten/kilden var, ettersom forfatteren påvirker fremstillingen av ulike tema alt etter hvilken målgruppe han har,¹⁰⁷ noe som er eksepsjonelt synlig hos Dio. Det har i historisk forskning vært en tendens til å anse en antikk forfatter som propagandist, dersom han velvillig og med hensikt gjør seg selv til talsmann for en offentlig figur ved å spre og rettferdiggjøre denne figurens handlinger og mål. Dette argumentet er et viktig et, dersom man forsøker å identifisere Dio som fortaler for keisernes vilje. Gjennom å studere Dios politiske agenda vil man derfor kunne identifisere keisernes agenda, ved hjelp av historisk rekonstruksjon. Det skal også legges til at slik argumentasjon innebærer kildeforfatterens forsøk på å influere eller styre den offentlige masse eller målgruppen til Dio, tilhørerne. Denne direkte innflytelsen som de regjerende makter i så fall hadde på litteraturen generelt, må ikke overdrives.¹⁰⁸ For å kunne danne et slitesterkt grunnlag for forskning på Dio, må disse forstyrrende variablene utelates. Dette kan gjøres ved å fremsette grundig og objektiv kildekritikk av kilden.

Dio var en populær orator i sin tid og benyttet seg av flere retoriske virkemidler for å fremme sitt budskap på en behagelig måte.¹⁰⁹ Når man skal ta for seg Dios bevarte skrifter, er det viktig å huske på at Dio allerede kort etter sin død, fikk tilnavnet *Chrysostomos*. Dette kognomen er gresk og betyr *gullmunnen* eller *den hvis tale er som gull* og er rettet mot Dios elegante bruk av retoriske vendinger og uttrykk for å dramatisere emnene han omtaler. Dio la åpenbart stor vekt på veltalenhet både i sitt filosofiske og politiske virke. Retorikk ble dermed et redskap som politikere måtte mestre, for å oppnå respekt og ikke minst innflytelse.

Dio har i stor grad henvendt seg til folkemasser som tilhørere for talene hans. Dio, som orator, var sterkt avhengig av tilhørernes aksept av hans tanker. Det ser ut til at Dio var klar over dette, noe man ser ved Dios hyppige bruk av antiteser, paralleller og lignelser. Dette er trolig en taktisk vurdering, ettersom tilhørerne som oftest la stor vekt på hvilken stil talen ble fremført

¹⁰⁷ Gabba 1983, 41-42

¹⁰⁸ Gabba 1983, 41-42

¹⁰⁹ Fra retorikken kjenner vi begreper som *ethos*, *pathos* og *logos*. De to første benyttes i stor grad av Dio.

på.¹¹⁰ De retoriske elementer i hans taler er av og til imidlertid for innfløkte til å vekke de ulike følelsene hos tilhørerne som retorikklæren vektlegger. Noen av Dios taler er imidlertid så lange at tilhørerne sannsynligvis ville mistet interessen eller kjedet seg. Talene var trolig av den grunn ikke fremført slik de fremgår av de bevarte tekster. Talene ble trolig bearbeidet i ettertid, som medfører at Dio kan ha tatt seg tid til å utforme talen litt kvassere enn han kanskje hadde våget foran en tilhørerskare.¹¹¹ Det politiske budskap i en muntlig tale tiltrekker en viss målgruppe, men målgruppen for dem som leser de ferdig skrevne talene er en helt annen. På den måten kan man betrakte talene som et nedskrevet testamente på hans triumfer, og nederlag, i løpet av en lang karriere.

Dio kan også ha publisert taler i etterkant, noe forbedret, for å demonstrere sin dyktighet som orator og moralist.¹¹² Det er også sannsynlig at Dios taler ble nedskrevet for å sirkuleres i samtiden hans. Men her kommer bevaringselementet i Dios forfatterskap inn igjen: Dios eminente språkbruk kan likeledes ha ført til sirkulasjonen av talene hans, i stedet for det formål å spre Dios politiske synspunkter.¹¹³ Det er derfor mulig å hevde at han heller burde bli kalt *gullpennen* i ettertid, ettersom det var de nedtegnede skrifter som inspirerte senere historikere og lærde.¹¹⁴ Diskrepansen mellom den avholdte tale og den nedskrevne er viktig for å kunne identifisere Dios holdninger og synspunkter. Likevel må faktainformasjonen om hendelser som Dio bidrar med, tas for mer sanne enn hans synspunkter på disse fakta.

Det positive med Dios tekster med henhold til kildekritikk er at flesteparten av talene hans er selvopplevd. Dette styrker hans troverdighet veldig ettersom han dermed blir primærkilde til hendelsene han omtaler. De mer flyktige talene hans, finner vi referanser til forgangne tider eller utopiske tilstander¹¹⁵, men disse kan i stor grad tilskrives hans moralske eller filosofiske synspunkt. Samtidig som Dio viser konsistens ved å bidra med primærkilder til hendelser, ser vi også en tendens i Dios taler til at han er selvmotsigende. Disse teoriene om Dios selvmotsigende argumenter, stammer ut fra kronologidebatten og konversjondebatten som har opptatt forskerne en god del.

¹¹⁰ Berry 1983, 72; I retorikklæren omtales Dios fremføringsmetodikk som *ethos*; evnen til å virke troverdig, og *pathos*; bruken av emosjonell appell og innlevelse.

¹¹¹ Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 8

¹¹² Jones 1978, 35

¹¹³ Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 8

¹¹⁴ Blant annen Synesius og Philostratus.

¹¹⁵ Or. 7 – *The Euboean Discourse*; Sannsynligheten for at dette er selvopplevd er liten, men historien står som et testamente på Dios filosofiske kampsaker.

Et fenomen som Dio kritiserer er tilbedelsen av keiseren.¹¹⁶ Dio i likhet med andre intellektuelle i denne perioden så på keisertilbedelse som en unyttig og upassende trend/skikk/religion/handling.¹¹⁷ Dette synspunktet blir fremmet av Dio, sent i sin karriere. I sin første kongetale hevder Dio at den himmelske gud, Zevs, gav den verdslige konge, Trajan, myndighet og makt til å regjere verden.¹¹⁸ Det er viktig å bemerke seg med at denne talen tidfestes til Trajans tid og dermed er fremført etter den 32. tale til aleksandrinerne.¹¹⁹ I den aleksandrinske talen sammenligner Dio seg selv med Homer, sendt av Zevs. Dette kan forstås som at Dio på dette tidspunkt i livet, er sympatisk med oppfattelsen av keiseren som en gud. Denne ideologien ble vanligvis hevdet av keiserkultene, som var et vanlig fenomen i de greske samfunn etter Augustus. Hvorfor har Dio i den senere tid forkastet keiserideologien sin? Dette temaet blir ofte besvart med Dios prøvelser under Domitian. Dio beskriver Domitians styre som et ondt regime. Keiseren krevde å bli tilbedt som både herre og gud¹²⁰ og oppfordret derfor keiserkultens eksistens.¹²¹ Dette bidrar til å forklare Dios holdning til keisermakten i den første kongetalen. Opplevelsen av Domitian kan ha påvirket Dio til å revurdere sin oppfatning av keiserens status. Han gikk gjennom mange forandringer under sitt eksil og dette kan være en av dem, den filosofiske oppfatningen av keiseren som stattholder for guden, i stedet for selve guden. Men som nevnt i innledningen er Dios taler kun en av to hovedkilder til denne oppgaven.

Plinius den yngre som kilde

Plinius den yngre eller Gaius Plinius Caecilius Secundus¹²² som var hans egentlige navn, stammet fra en aristokratisk familie fra Comum i Gallia Cisalpina. Hans fødsel er anslått til å være rundt år 60-61. Identiteten til Plinius' far er omdiskutert, men etter farens død noen år før 76 skal Plinius ha blitt oppdratt av sin onkel, Plinius den eldre.¹²³ Når onkelen så senere dør under

¹¹⁶ Keiserkulten: Befolkningen i Bithynia-Pontos var blant de første til å åpent tilbe den glorifiserte hersker og gud, Octavian Augustus (Sebastos på gresk)

¹¹⁷ Madsen 2006, 183

¹¹⁸ Dio *Or.* 1.42, 1.45

¹¹⁹ Jeg velger å godta Jones' datering av den aleksandrinske tale til Vespasians regjeringstid. (Jones 1978, 133) Det finnes andre argumenter for dateringen av denne talen, men de kommer vi nærmere inn på under kapitlet om Dio som *imperial broker*.

¹²⁰ Dio *Or.* 45.1

¹²¹ Madsen 2006, 183

¹²² Må ikke forveksles med hans onkel ved samme navn, Plinius den eldre.

¹²³ Sherwin-White 1966, 70

Vesuvius' utbrudd i 79 blir Plinius utnevnt til hans lovmessige adoptiv sønn. Plinius den eldre var romersk borger av ridderstanden og hadde en strålende karriere før hans bortgang, og hans rikdommer, bekjentskaper og rykte ryddet vei for nevøens senere suksess. Plinius den yngres karriere derimot, er også velkjent innen historisk forskning, mye grunnet hans beskrivelser i sine egne verker, samtidige testamentar og fra inskripsjonene på en minnesstein av ham, funnet i hjembyen hans.¹²⁴

Plinius' utdanning var av standard art for et medlem av aristokratiet. Han studerte under en *grammaticus* i Comum men forlot hjembyen til fordel for å studere retorikk under Quintilian.¹²⁵ Han gjorde senere en juridisk karriere som advokat før han endte opp i tjeneste for en syrisk legion under Domitians regjeringstid. Plinius hadde en fabelaktig karriere og oppnådde omsider senatorrang – *latus clavus*. Deretter innehadde han en rekke viktige stillinger, som blant annet kvestor, tribun, edil og pretor.¹²⁶ Etter sitt pretorskap, ble Plinius utnevnt til *praefectura aerari militaris* og senere under Nerva *praefectura aerari Saturni*.¹²⁷ Den logiske konklusjonen for en med slik karrierebakgrunn var konsulembetet som han besatt for en tid i 100.¹²⁸

Plinius' første konsulære post kom i 104, som kurator for Tiber, som var en 3-årig stilling hvor han hadde ansvaret for å overse elven Tibers bredder og over kloakksystemet.¹²⁹ Da Plinius nærmet seg 50 år, fikk han tildelt en høyst irregulær stilling som provinsguvernør over provinsen Bithynia Pontus.¹³⁰ Hvor lenge Plinius faktisk satt som stattholder over Bithynia er omdiskutert, men perioden anslås som regel å være en gang mellom 109 og 112. Man antar at Plinius dør under sitt opphold i Bithynia en gang rundt år 112.

10 bøker og én tale har blitt overlevert oss fra Plinius. De første 9 bøkene er sammensatt av Plinius' brevveksling med diverse bekjentskaper utover Imperium Romanum. Den 10. boken inneholder korrespondansen mellom Trajan og Plinius, under hans tid som provinsguvernør i Bithynia.¹³¹ I tillegg til brevsamlingene, *Epistulae*, har Plinius etterlatt seg én tale, nemlig *Panegyricus*.

¹²⁴ Innbyggerne i Comum fant det for godt å ære Plinius med et slags *res gestae* over hans karriere. Et epigrafisk testamente til hans virke.

¹²⁵ Sherwin-White 1966, 71; Dunham 1945, 418

¹²⁶ Sherwin-White 1966, 73; Plinius *Ep.* 10.3.1;

¹²⁷ Plinius *Ep.* 10.3.1; Sherwin-White 1966, 76-77; Stillingen var kasserer og skriver for den senatoriske administrasjon.

¹²⁸ Plinius *Pan* 60.4-5, 92.2-4; Sherwin-White 1966, 76-77

¹²⁹ Sherwin-White 1966, 79; Dette kan leses fra innskriften fra Comum

¹³⁰ Vi kommer nærmere inn på Plinius som provinsguvernør i kapittel 5 og 7.

¹³¹ Plinius var provinsguvernør over provinsen Bithynia et Pontus, men forkorter alltid selv navnet til Bithynia.

Epistulae og Panegyricus

Plinius brev og lovtale, *Epistulae* og *Panegyricus* har i stor grad overlevd som samlede verker av Plinius. *Panegyricus* var adskilt fra brevene for en stund og var kjent som *XII Panegyrici Latini*. Noen av de tidligste oversetterne vi kjenner navnet på er Beroaldus og Aldus, som begge overleverte to forskjellige manuskripter i henholdsvis 1502 og 1508.¹³²

Det største problemet man støter på ved behandlingen av Plinius' brev som kilder til antikken er hvorvidt brevene er autentiske i den form vi har bevart i dag.¹³³ De 9 første bøkene er sammensatt av Plinius' brevveksling med diverse bekjentskaper utover Romerriket. Brevene er tematisk inndelt og omhandler emner som politikk, litteratur, filosofi, vennskap og patronasje. At brevene var redigerte før utgivelsen er høyst sannsynlig.¹³⁴ A. N. Sherwin-White har hevdet at brevene trolig var genuine brev som han sendte til sine venner, men at de eksemplare vi har bevart, er litterære revisjoner av praktiske brev og omhyggelig bearbejdede versjoner av kortere originaler.¹³⁵ Albert Bell derimot hevder at brevene egentlig ikke gjennomgikk en ekstensiv redigeringsprosess før deres utgivelse, ettersom brevene trolig var nøye utbrodert og planlagt allerede i forfatterprosessen.¹³⁶ Allerede her støter vi altså på problemer med Plinius' etterlatte verk.

Hvert brev var i tillegg tematisk inndelt, noe som indikerer at brevet ble komponert med hensikt. Hva denne hensikten var, er umulig å si, men det medfører at Plinius brev kanskje allerede i forfatterprosessen var tiltenkt offentligheten og at han selv valgte ut hva leseren skulle få vite om ham selv og hans tid. Dette utgjør et stort problem for historikere i dag. Plinius' karriere er først og fremst kjent for oss fra innholdet i disse brevene og det er i den anledning vanskelig å identifisere den virkelige Plinius. Ut fra brevene, slik de står nå, fremstår Plinius som en suksessfull senator med høy moral og kulturelt raffinement, men de avslører sjelden områder hvor han kommer til kort. Uansett hvor mye vekt man legger på troverdigheten, er Plinius' brev altfor verdifulle til å forkastes. Deres skildringer av Romerriket i sent første og tidlig andre århundre etter vår tidsregning, bidrar med tilnærmet uvurderlig informasjon om romerske husholdninger og sosiale skiller, representert ved patronasje og vennskap.¹³⁷ Brevene bidrar også

¹³² Sherwin-White 1966, 83-84; Radice 1968, 167;

¹³³ Bell 1989, 460; Radice 1968, 166

¹³⁴ Dunham 1945, 426; Bell 1989, 460

¹³⁵ Sherwin-White 1966, 11-13, 20

¹³⁶ Bell 1989, 465

¹³⁷ Dunham 1945, 418

med et unikt innblikk i hverdagslige, kulturelle og politiske begivenheter sett fra en romersk aristokrats synspunkt.

Den tiende boken består av Plinius' korrespondanse med keiser Trajan og foregår i perioden 110-112, når Plinius var provinsguvernør i provinsen Bithynia et Pontus. Denne samlingen av brev dreier seg i hovedsak om forespørsler og svar om administrative oppgaver fra provinsen og gir oss en detaljert innsikt i hvordan patronasje og provinsadministrasjon artet seg i tiden rundt det første århundreskiftet etter vår tidsregning. Brevene i bok 10 skiller seg derimot litterært sett fra brevene i bøkene 1-9. Bell hevder at denne forskjellen ligger i at brevene i bøkene fra 1-9 er tiltenkt litterær kvalitet, mens bok 10 må regnes som forretningskorrespondanse.¹³⁸ Han hevder videre at alle brevene Plinius forfattet lignet dem i bok 10, før Plinius redigerte dem.¹³⁹ Hvorvidt Bell har rett, vites ikke men ettersom Plinius' korrespondanse slutter plutselig under hans opphold i Bithynia, antar man at Plinius' død er årsaken og at han derfor ikke har vært i live til å redigere brevvekslingen med Trajan. Hvorfor han dør, relativt ung til pretorianer å være, vites dessverre heller ikke.

Den siste bevarte kilden vi har av Plinius er hans takketale ved tiltredelsen til konsulembetet i år 100. Denne talen er i ettertid blitt kalt *Panegyricus*, selv om Plinius selv ikke har nevnt dette navn på talen. *Panegyricus* er et eksempel på en spesifikk litterær sjanger fra antikken, nemlig *actio gratiarum*, som normalt sett var en takketale levert av en konsul¹⁴⁰ og det er også det Plinius selv kaller den. Denne skikken ved å holde en *actio gratiarum* gikk tilbake til keiser Augustus' tid, men man vet ikke når den ble gjort obligatorisk.¹⁴¹ Talen begynner opprinnelig som en takketale, men etter hvert dreier den seg over til å bli en lovtale rettet til Trajan som en god keiser. Talen inneholder ikke bare lovord om Trajan, men også referanser til Trajans "ærede far", slik den er bevart, ville *Panegyricus* tatt bortimot 3 timer å gjennomføre,¹⁴² og ettersom Plinius selv hevder at disse takketalene var ganske korte,¹⁴³ må man spørre seg hvor mye som var lagt til i ettertid. Betty Radice legger også til at man ikke vet hvor mye tid som ble avsatt til applaus fra senatet. Å forsøke å skrive ut det som eventuelt har blitt lagt til, ville vært en drastisk handling og ville blitt

¹³⁸ Bell 1989, 465

¹³⁹ Bell 1989, 462

¹⁴⁰ Syme 1938, 217; Radice 1968, 166; Bennett 1997, 63-64

¹⁴¹ Radice 1968, 166

¹⁴² Syme 1938, 217; Radice 1968, 166

¹⁴³ Plinius *Ep.* 3, 18.6

for omdiskutert til å tjene sin hensikt.¹⁴⁴ Nerva, som også ifølge Plinius var en ærverdig keiser. *Panegyricus* er en særdeles viktig tale, ettersom den i dag benyttes som hovedkilde til kunnskap om Trajan og Nerva.¹⁴⁵

Oppgaven vil til tider også henviser til Philostratus og Synesius som kilder, men ettersom disse ikke har noen tilknytning til problemstillingen, vil disse bare benyttes som bakgrunnskilder for diskusjon. Før vi imidlertid går i gang med å forsøke å diskutere hovedkildene, Dio og Plinius, er det viktig at grunnsetningene for diskusjonen legges til rette. Dette vil gjøres ved å presentere hvordan provinsadministrasjonen artet seg i provinsen som begge kildene baseres i, nemlig Bithynia et Pontus.

¹⁴⁴ Syme 1938, 217; For diskusjon vedrørende eventuelle tillegg til *Panegyricus*, se Radice 1968, 171

¹⁴⁵ Denne talen, kombinert med Dios kongetaler og ymse referanser fra historikere som Tacitus og Cassius Dio, er det eneste bevarte kildematerialet om keiseren Trajans liv og levnet.

5. BITHYNIA ET PONTUS

Den romerske provinsen Bithynia et Pontus er spesielt interessant for studiet av romersk innflytelse og greske reaksjoner på denne. Dio Chrysostoms *Orationes* og Plinius den yngres *Epistulae* er kanskje de beste kildene vi har til å forstå forholdet mellom sentralmakten i Roma og provinsen Bithynia et Pontus.¹⁴⁶ Dios taler er representative for lokalbefolkningen og ikke minst den lokale elite og gir oss derfor et unikt innblikk i kulturelle og politiske begivenheter sett fra en lokal aristokrats synspunkt. Plinius den yngre, derimot, var provinsguvernør i Bithynia og representerer således et nivå høyere i styringshierarkiet. Hans korrespondanse med Trajan bidrar til vår forståelse av hvordan provinsadministrasjon og patronasje mellom sentralmakt og provinsguvernører artet seg. Men hva er det med provinsen Bithynia et Pontus som gjør den til et glimrende studie for provinsadministrasjon? For å vite det må vi først forklare hvordan Bithynia et Pontus ble innlemmet som romersk provins.

Den romerske provinsen Bithynia et Pontus lå i den nordvestre del av den anatoliske halvøy i dagens Tyrkia. Ifølge antikke forfattere som Herodot, Xenofon og Strabon var bithynerne en utvandret Thrakisk stamme.¹⁴⁷ Bithynerstammene stod i mot Alexander den Stores erobringer og under Nicomedes II, hadde riket vokst seg opp til å bli en fungerende bystat blant mange i Anatolia. De siste kongene av Bithynia, Nicomedes III og IV, tapte imidlertid store slag mot kong Mithridates VI fra naboriket Pontus. Nicomedes IV så seg nødt til å spørre romerne om hjelp og lovt som betaling for hjelpen å testamentere riket til romerne.¹⁴⁸ Romerne beseiret Mithridates VI i 66 før vår tidsregning og kort etter ble Bithynia en romersk provins. Oppgaven med å forme området til en romersk provins, ble påtatt av Pompeius Magnus. Den anatoliske halvøy var på denne tid bestående av bare delvis urbaniserte samfunn og Pompeius så seg derfor nødt til å opprette nye byer og sentre for å kunne innføre romersk administrasjon. Han skilte ut flere småriket til klientkonger og omsider i 63 ble provinsen Bithynia et Pontus opprettet.¹⁴⁹ Innlemmelsen av Bithynia som romersk provins i 63 f. Kr markerer startskuddet på en flere århundre lang romersk kampanje for å vinne kontroll over Svartehavsregionen. Trajans hærtog

¹⁴⁶ Navnet på denne provinsen er omdiskutert. Det er foreslått en rekke versjoner: Pontus et Bithynia, Bithynia-Pontos eller simpelthen bare Bithynia. Ettersom Dio og Plinius' virkeområder foregår for det meste i det geografisk avgrensede området som kalles Bithynia, vil oppgaven også fra nå av benytte Bithynia som benevnelse.

¹⁴⁷ Corsten 2006, 85

¹⁴⁸ Corsten 2006, 88; Magie 1950, 319

¹⁴⁹ Munk Højte 2006, 15, 22

inn i Dakia og Armenia (105-114) blir sett på det siste forsøket på å opprette kontroll i dette området, og selv om Romerriket under Trajan har sin største geografiske utstrekning noensinne, blir Svartehavet (Pontus Euxchine) aldri et skikkelig tillegg til *Mare Nostrum*, romernes hav.¹⁵⁰

Romernes inntogsmarsj i 66 førte med seg øyeblikkelige forandringer i de lokale maktrelasjonene og gjorde seg særs bemerket i områder som skattelegging og lokaladministrasjon. Andre forandringer kom også som ikke var direkte underlagt romersk økonomi og politikk, som for eksempel i det sosiale liv, religion, arkitektur og språk. Romerne var forsiktige med å okkupere med militær makt. Stadige trusler fra de sentrale og nordlige delene av Europa hadde resultert i at plasseringen av legioner ble nøye kalkulert. Bithynia ser ut til å ha tiltrukket mye oppmerksomhet grunnet sine veier og strategiske beliggenhet mellom frontene ved elvene Donau og Eufkrat. I stor grad forble styresettet av provinsbyene overlatt til seg selv men de var nå underlagt den romerske provinsadministrasjon, med hovedsete i Nicomedia.¹⁵¹ Ved å gå nærmere inn på det kommunalpolitiske plan i Bithynia, kan vi forsøke å identifisere noen av de sentraliserende krefter som holdt Romerriket sammen. Utviklingen av den romerske provinsadministrasjonen er en av disse. For å belyse dette må vi først forklare hvordan provinsadministrasjonen fungerte i praksis.

En korrekt gjengivelse av det romerske systemet for provinsadministrasjon beror på at man har en klar forståelse av hva en provins egentlig er og hvilke typer provinser som fantes i Romerriket. Den amerikanske historikeren Fergus Millar har foreslått to fremgangsmåter som bidrar til denne forståelsen. I sin bok *The Roman Near East*¹⁵², tar Millar for seg oppgaven med å definere selve ordet. Det latinske ord for provins – *provinciae* – kunne ha to betydninger som oppgaven anser som relevante. Den første betydningen var ensbetydende med et konkret geografisk avgrenset område, og det er denne betydningen av ordet man oftest støter på i forskningslitteraturen. Den andre betydningen var litt mer abstrakt og refererte til en utstrekning av handlekraft – *a sphere of operations*.¹⁵³ Dette innebar at en magistrats provins kun ville strekke seg så langt som hans embete tillot, for eksempel oppsyn med statskassen. Dette blir da magistratens tillitsområde. Denne forståelsen av *provinciae* kan knyttes opp mot ordet *officium* som vi tidligere definerte som et operasjonelt område innenfor hvilket en *amicus* kunne tilby

¹⁵⁰ Bekker-Nielsen 2006, s9

¹⁵¹ Chapot 1928, 196

¹⁵² Millar 1994; Utgitt ved Harvard Press

¹⁵³ Millar 1994; 31-32 - Betydningen av ordet *provinciae* er omstridt.

tjenester. Den danske historikeren Peter Ørsted sier seg enig i denne definisjonen men hevder at *provinciae* sakte men sikkert skifter betydning fra å bety embetsmannens tillitsområde til å kun referere til geografisk områder.¹⁵⁴ Hva var egentlig oppgavene til provinsguvernørene og hvordan benyttet de seg av mandat og instruksjoner fra keiseren for å styre provinsen bra? Det er viktig å ha denne diskusjonen å bakhodet når inter- og intraprovincielle patronasjeforhold mellom provinsboere, lokale elite, provinsadministrasjon og sentralmakt skal diskuteres senere i oppgaven.

Den andre fremgangsmåten for å utvikle forståelse ovenfor *provinciae* finnes i Millars artikkel *The Emperor, the Senate and the Provinces*.¹⁵⁵ Denne gangen tar Millar utgangspunkt i den konkrete betydningen av ordet og skiller mellom i prinsippet to forskjellige administrative styresett som fantes i provinsene.¹⁵⁶ Den første varianten er klassifisert som senatoriske provinser eller *senatorial provinces*. Senatoriske provinser ble opprinnelig styrt av tidligere senatorer, som ble tildelt provinsene ved loddtrekning. Ved sin ankomst til provinsen påtok de seg stillingen som prokonsul og besatt stillingen i normalt ett år. Bithynia et Pontus var en slik provins. Den andre varianten av romerske provinser er klassifisert som keiserlige provinser eller *provinces of Caesar*. Disse provinsene ble styrt av keiserlige legater eller *Legati Augusti pro praetore*, som ble direkte utnevnt av keiseren og betjente sin stilling til de ble erstattet av keiseren.

De romerske provinsene hadde, som tidligere nevnt, den funksjon å styrke *caput mundi*, Roma. Etter Augustus tid ble keiserne stadig mer klar over provinsenes strategiske funksjon. Hovedstaden var blitt for stor til å forsørge seg selv med mat og derfor ble kontroll over råvarer og korn fra provinsene, et spesielt viktig spillekort for ivaretagelsen av Romas, Romerrikets og keisermaktens sikkerhet. De keiserlige provinsene skilte seg derfor fra de senatoriske på ett viktig punkt: Keiseren hadde selv direkte oversyn over disse provinsene. Keiserens legater, eller stattholdere var *headhunted* av keiseren på grunnlag av deres kompetanse og kanskje viktigst av alt lojalitet ovenfor keiseren. Denne utviklingen i provinsadministrasjon er av særs stor betydning ettersom den medførte en sterkere sentralisering av makten rundt keiserens person. Det er også verdt å nevne at brorparten av de provinser hvor legioner var stasjonert nå var under keiserens kontroll.

¹⁵⁴ Ørsted 1992, 55

¹⁵⁵ Utgitt i *Journal of Roman Studies*

¹⁵⁶ Millar 1966, 156; Denne inndelingen finnes hos flere historikere, men jeg har valgt å ta utgangspunkt i Millar, ettersom han bidrar med to synspunkter på ordet *provinciae*. For flere referanser til senatoriske og keiserlige provinser, se Weisse 1880, 142-143; Stevensen 1939, 103

Romerriket var tilsynelatende ikke tyngt av en stor sentraladministrasjon, beroende på et ekstensivt antall utsendte embetsmenn. I stedet for denne sentralstyringen finner vi eksempler på en provinsadministrasjon bestående av et fåtall utsendte administratorer, blant dem provinsguvernørene. Ved å bevege oss videre ned i dette sentrumsstyrte hierarki finner vi at de lokale byene i stor grad styrte seg selv. Det mest sentrale elementet i provinsbyens styresett var det lokale byrådet – *boulê*. Dersom de lokale *boulêia* godtok og fulgte opp direktiver i samsvar med provinsadministrasjonen, ble de i stor grad overlatt til seg selv.¹⁵⁷ Byrådene bestod for det meste av personer med bakgrunn i aristokratiet, som igjen besatt de ulike kommunale embetene i byen. Alle politiske beslutninger ble fremført i byrådene og deretter foregikk avstemmingen i folkeforsamlingen – *ekklêsia*. De politiske beslutningene som ble fattet i *boulê* var allerede så godt som godkjent, ettersom rådet selv valgte ut hvilke saker folkeforsamlingen fikk stemme på.. Rådet samarbeidet med den høyere provinsadministrasjon og tok dermed del i styringen av hele provinsen.

Romersk overherredømme bidro i stor grad til å opprettholde freden i provinsene. Det var en del av den romerske provinspolitikk at man skulle bygge på provinsenes lokale tradisjoner og styresett. Ofte ble de tilpasset romersk synspunkter, men sjelden direkte endret dersom ikke utviklingen var en potensiell trussel for romerske interesser.¹⁵⁸ I tillegg var byrådene underlagt provinsadministrasjonen og kunne derfor ikke velge eller avsette provinsguvernøren, dersom misnøye oppstod.¹⁵⁹ En selvstyrt by i Bithynia kunne kontrollere de nærliggende mindre byene. På denne måten trengte Roma kun, i enkelte tilfeller, å overse en by per provins. Imperiet ble styrt gjennom utallige slike byråd underlagt provinsadministrasjonen.

Romerriket ble derfor i bunn og grunn styrt av de allerede innførte institusjonene som keiseren bare av og til hadde tilsyn med. Senatet var ikke særlig aktive i hvordan de senatoriske provinsene ble styrt, men etter hvert som keiserens legitimitet fundamenterte seg, rundt Trajans tid, begynner etter hvert keiseren å ta kontroll over disse provinsene også. Millar hevder at keiserens styresett over riket i grunntrekk var et passivt styresett. Keiseren lot riket i stor grad styre seg selv og de ulike direkte inngrep keiseren foretok, var utløst av nødvendighet og forespørsler fra provinsguvernører og deres sivile tjenere.¹⁶⁰ Det er ikke dermed sagt at keiseren

¹⁵⁷ Lintott 1993; 22

¹⁵⁸ Christiansen 1995, s138

¹⁵⁹ Lintott 1993, 23

¹⁶⁰ Millar 1966, 165-166

var inaktiv. Keiseren til trolig klar over hvilke situasjoner som oppstod og foreslo løsninger på eget initiativ.¹⁶¹ Noen situasjoner krevde keiserlige inngripen, mens andre derimot ble overlatt den lokale provinsguvernør, enten han var prokonsul eller keiserlig legat.

Den vanligste oppfatningen i forskningslitteraturen er at keiseren styrte sine provinser og senatet styrte deres provinser.¹⁶² Provisnguvernøren svarte henholdsvis til keiseren og senatet, dersom han behøvde, men ble stort sett overlatt til seg selv. På den måten ble riket styrt, gjennom automatiske prosesser, som var til rikets beste. Situasjonen var imidlertid ikke så enkel, som senere kapittel vil avdekke.¹⁶³ Legatene, som stattholdere av provinsene, opererte på visse direktiver og mandat fra keiseren, men ble i stor grad overlatt til seg selv. Det er verdt å nevne at i de keiserlige provinsene ser man ofte tendenser til forbedret økonomi og reduksjon av korrupsjon.¹⁶⁴ Prokonsulene var ikke underlagt keiserlige direktiver og har antakeligvis ikke fått noen mandat fra senatet heller.¹⁶⁵ Loddtrekningen av prokonsulene til de senatoriske provinsene var opprinnelig basert på rettferdighet, men metodene var ofte for dårlig tilrettelagt. Dette medførte at viktige provinsposter ofte ble tildelt udugelige senatorer,¹⁶⁶ og disse provinsene led ofte av vanstyre og var svært utsatt for korrupsjon.

Dette var tilstanden når Plinius den yngre ble utnevnt til provinsguvernør for Bithynia et Pontus i 110 etter vår tidsregning¹⁶⁷, en hendelse som har bidratt med mye viktig informasjon vedrørende romersk provinsadministrasjon og funksjonen av *imperial brokerage*. Men før Plinius' rolle i bevaringen av romersk kontroll skal diskuteres, må vi rette søkelyset på den andre aktøren fra denne provinsen, nemlig Dio Chrysostom.

¹⁶¹ Christiansen 1995, s137

¹⁶² Millar 1966, s156-157

¹⁶³ Se spesielt kapittel 7: "Plinius som *imperial broker*."

¹⁶⁴ Vi kommer nærmere inn på dette når vi tar for oss provinsen Bithynia og Plinius' som provinsguvernør over denne i kapittel 7.

¹⁶⁵ Millar 1966, s165

¹⁶⁶ Stevensen 1939, 95

¹⁶⁷ Disse provinsene blir ofte behandlet under samlebegrepet Bithynia et Pontus, men i denne oppgaven vil jeg benytte navnet som Plinius den yngre benytter i hans 10. brev til Trajan, nemlig Bithynia. Hvorfor Plinius ikke benyttet seg av provinsens fulle navn, vites ikke, men man kan spekulere i at han gjorde det ut fra et ønske om forenkling.

6. DIO SOM IMPERIAL BROKER

For å kunne danne grunnlag for Dio som *imperial broker*, er det viktig å illustrere hvilke spesifikke politiske synspunkter Dio til enhver tid advokerer for. Jesper Majbom Madsen foreslår i sin doktoravhandling *Eager to be Roman*¹⁶⁸ at Dios politiske synspunkter kan inndeles i fire forskjellige kategorier:¹⁶⁹ Promotering av det romerske hegemoni og keiserens legitimitet (*Or.* 32 – *Til Alexandria*), hans politiske rådføring og inspirasjon til Trajan (*Or.* 1-4 – *Kongetalene*), viktigheten av *concordia* og *homonoia* mellom de bithynske byene (*Or.* 38-41) og til sist Dios lokalpolitiske synspunkter vedrørende hjembyen Prusa (*Or.* 42-49). Denne inndelingen fungerer utmerket for å belyse progresjonen i Dios politiske agenda og vi kan nå begynne prosessen med å forstå ham som en *imperial broker*.¹⁷⁰ Før vi omsider kan ta for oss Dio som *imperial broker*, må vennsforholdene mellom Dio og medlemmer av det romerske aristokrati og keiserhus klargjøres. Eksistensen av disse vennsforholdene kan bidra til å avsløre hvem Dio omgikk i sin tid i Roma og om noen av disse var hans oppdragsgivere. Beviser for disse vennsforholdene, eller *amicitiae*, er i stor grad avledet fra Dios egne taler og da kanskje spesielt hans 7. og 13. tale.

“And yet I knew the homes and tables of rich men, of satraps and kings as well as of private individuals; ...”

(Dio *Or.* 7, 66)

Dette utdraget fra Dios 7. tale – *The Euboean Discourse* – har av mange historikere blitt benyttet som bevis for at Dio på et visst tidspunkt i livet tilhørte det romerske aristokratiet og vandret i de høye herrers vennekretser. Denne talen er plassert til hans senere liv og benyttes da som Dios egen referanse til tiden han tilbrakte i Roma før eksilet. Ved å kombinere dette sitatet med vitnemålene Dio selv gir i hans 13. tale – *In Athens, About his Banishment* – har flere historikere

¹⁶⁸ Madsen 2006; Utgitt ved Aarhus XXX

¹⁶⁹ Madsen 2006, 182

¹⁷⁰ Disse talene bidrar til å kaste lys over Dios politiske agenda, men flere taler må legges til listen, dersom man skal belyse Dios rolle som *imperial broker*. Talene som må legges til er *Or.* 7 – *Om Euboea*, *Or.* 13 – *Om hans eksil*, *Or.* 28-29 – *Til Melancomas*, og *Or.* 31 – *Til Rhodos*

kommet frem til teorier om hvem som skal ha forårsaket Dios eksil en gang tidlig på 80-tallet etter vår tidsregning. Dersom denne personen kan identifiseres, bevitner det at Dio hadde en *amicus* innenfor det øverste sjikt av det romerske aristokrati.

Dios eksil finner som sagt sted en gang tidlig på 80-tallet, trolig i år 82. Dersom Dio, på dette tidspunkt, var involvert med en person som tilhørte det romerske aristokratiet, er det også hensiktsmessig å se om han hadde kontakt med flere slike personer før denne tid.

Dio og det flaviske dynasti

Dios rolle innenfor det romerske aristokratiet, starter ved hans ankomst til Roma, trolig før Vespasians aksesjon. Til nå hadde han operert som en omreisende taler – *a showpiece orator* – og disse reisene brakte ham altså omsider til rikets hovedstad. Han livnærte seg trolig av å holde taler eller rådføre studenter og lærde i språkbruk og retorikk. Når omsider Vespasian kommer til makten, begynner imidlertid Dios skjebne å ta en annen vending. Dios forhold til medlemmene av det romerske aristokratiet og sågar det flaviske dynasti, er et veldig omstridt tema og har blitt diskutert inngående av flere historikere.¹⁷¹ Forståelsen av Dios rolle innenfor aristokratiet legger grunnlaget for hans mulige vennsforhold med de kommende keisere og må derfor forklares. Uansett hvilken grad av innflytelse disse vennsforholdene hadde på Dio, kom de til å prege resten av hans liv. Vi skal først ta for oss forholdet Dio hadde til ulike medlemmer av det flaviske dynasti.

Som jeg startet med i innledningen til dette kapittelet må eksistensen av vennsforhold, eller *amicitiae*, identifiseres før man diskuterer tilstedeværelsen av *imperial brokerage*. Ved å foreta et dyptgående studie av noen av talene hans, finner man i flere av hans taler, eksplisitte og implisitte forhold som knytter ham opp til det flaviske dynastiets keisere, henholdsvis Vespasian, Titus og Domitian. Deretter kan vi forsøke å finne bevis for at Dio kan ha fungert som *imperial broker* på vegne av dem. Den logiske rekkefølgen blir da at vi starter med Vespasian. Finner vi eksempler på at Dio var *amicus* av Vespasian og i så fall bidrar disse eksempler til å avsløre Dio som agent for Vespasian?

¹⁷¹ Helt siden von Arnim forsøkte å identifisere Dios patron og frem til i dag. Dette innebærer historikere som M. Rostovtzeff (1927), P. Desideri (1978), C. P. Jones (1978), J. Moles (1978), H. Sidebottom (1996), S. Swain (2000), G. Salmeri (2000), T. Whitmarsh (2004, 2007) J. M. Madsen (2005, 2006, 2007) og T. Bekker-Nielsen (2005, 2007) i mangel av flere eminente historikere.

Vespasian overtok keisermakten i 69 etter vår tidsregning. Vespasian hadde i tiden før dette kommandert de romerske legioner som kvelte det jødiske opprøret i Judea. Under sitt opphold i de østlige provinsene, hadde Vespasian blitt konfrontert med en profeti om at menneskenes leder skulle komme fra Judea. Vespasian så dette som skjebnebestemt og gjennom andre tegn og spådommer forsterket han troen på sin egen keiserverdighet.¹⁷² Vespasian marsjerte dermed mot Roma og overvant daværende keiser Vitellius, lynsjet ham og fikk ham kastet i Tiberen.

Filosofene som oppholdt seg i Roma, hadde trolig et håp om at Vespasian, som den nye Caesar, skulle ta ansvar i kjølvannet av borgerkrigen og gjøre det riktige, nemlig gjeninnføre den romerske republikk. Vespasian gjorde derimot det motsatte og innsatte seg selv som keiser, med arvelig tittel. Flere filosofer og talere ble forarget av dette og benyttet anledningen til å proklamere Republikkens gode tider og keiserens manglende legitimitet.¹⁷³ Dette ble av Vespasian sett på som indirekte oppvigleri og oppfordring til konspirasjon. Han fikk derfor alle filosofer forvist fra Roma og bannlyste deretter profesjonen i 71.¹⁷⁴ Her kommer for første gang Vespasians og Dios veier til å krysses.

I kildemateriale som bevitner Dios liv og levnet, nemlig Philostratus og Synesius, blir flere av Dios tapte verk diskutert. Et av disse verkene er hans *κἀτά τῶν φιλοσοφῶν* eller *Mot Filosofene*.¹⁷⁵ Denne talen skal ha blitt avholdt omtrent samtidig som bannlysningen av filosofien i 71 og har derfor blitt forstått som utgitt i samsvar med og på oppdrag av Vespasian. Dette er ikke et umulig argument og bidrar til beskrivelsen av et forhold mellom Dio og Vespasian. Likevel kan ikke forklaringen være så enkel. Det finnes flere åpenbare grunner til dette.

Under sitt opphold i Roma, skal Dio ha kommet i kontakt med stoikeren og filosofen Musonius Rufus.¹⁷⁶ Dio skal etter hvert ha blitt så imponert at han skal ha tatt Musonius som læremester og tatt til seg stoisk filosofi. Bannlysningen av filosofene må derfor ha gått på kompromiss med hans egen filosofiske overbevisning og ville derfor være vanskelig å støtte. Den andre grunnen til at dette ikke beskriver et forhold mellom Dio og Vespasian, er at man ikke vet helt sikkert om at *Mot Filosofene* var på oppdrag fra Vespasian eller forfattet av egen fri vilje.

¹⁷² Suet. Vesp. 5.6-7; Denne profetien kan minne om jødernes Messias-profeti, skjønt det er tvilsomt at Vespasian forstod den som at han skulle være jødernes konge.

¹⁷³ Moles 1978, 84

¹⁷⁴ Jones 1978, 44; Disse motstanderne av Vespasian var trolig kynikere, og årsaken for Vespasians forvisning av filosofer i Roma, kan ha stammet fra Alexandria.

¹⁷⁵ *κἀτά τῶν φιλοσοφῶν*; Jones 1978, 16; Moles 1978, 84

¹⁷⁶ Moles 1978, 82, 86; Dio omtaler selv at han traff en filosof i *Or.* 31 til innbyggerne på Rhodos. (Dio *Or.* 31.122) Den filosof fra disse dager som passer best til Dios beskrivelse, er stoikeren Musonius Rufus, som var av romersk overklasse og hadde etruskisk bakgrunn. Han regnes som blant andre Epictetus' læremester.

Det tredje argumentet er at man ikke helt vet hva *Mot Filosofene* betydde. Moles foreslår i sin artikkel *The Career and Conversion of Dio Chrysostom*¹⁷⁷ en løsning på disse problemene. Dio ble muligens skremt av Vespasians forfølgelse og med tanke på eget liv, gjorde en radikal vending mot sine filosofvenner og tok heller keiserens standpunkt.¹⁷⁸ Dios vaklende filosofiske synspunkter er avgjørende for denne teorien og Moles hevder selv at Dio på flere stadier i livet, var influert av både sofisme og filosofiske retninger.¹⁷⁹ Et motstridende argument til oppfatningen av at Dio har skrevet verket på oppfordring av keiseren, er at dersom man tar dette synspunktet, må dette nødvendigvis lede til konklusjonen av at alle filosofiske verk som korrelerte med keiserens synspunkter, var skrevet på oppdrag fra keiseren, noe som ikke er tilfelle.¹⁸⁰

Denne hendelsen gir oss dessverre ikke noe endelig bevis på et forhold mellom Dio og Vespasian. Dios verk ville neppe skapt stor oppstandelse og medført reformatoriske konsekvenser og vil ikke ha fungert som et verk skrevet på oppdrag av keiseren. Dersom man derimot tar utgangspunkt i Moles teori, kan denne hendelsen benyttes til å illustrere Dios forsøk på å innnynde seg hos keiseren. Man må derfor ikke anta at *Mot filosofene* er skrevet på oppdrag av Vespasian, men snarere at Dio skrev verket av frykt for Vespasians forfølgelse og derfor representerer et forsøk på å imponere ham. Det finnes i kildematerialet ingen bevis for at Dio kjente Vespasian forut for år 71, men etterpå treffer vi på Dio i Alexandria som mulig sendebud for Vespasian.¹⁸¹ Dette tyder på at Dio har klart å innnynde seg hos Vespasian, kanskje nettopp med *Mot Filosofene*.

I sin 32. tale – *To the People of Alexandria* – taler Dio til innbyggerne i byen og forsøker å overbevise dem om at romernes styresett er det mest fordelaktige.¹⁸² Aleksandrinerne var i tillegg lettsindige og måtte irettesettes for deres tåpelige begeistring for hestesport og for deres generelle mangel på seriøsitet.¹⁸³ Dio sammenligner seg selv med Hermes som var sendt av

¹⁷⁷ J. Moles, *The Career and Conversion of Dio Chrysostom*, (Chrisit Corpus 1978)

¹⁷⁸ Moles 1978, 84, Denne hendelsen har også blitt benyttet til å forklare Dios borgerskap. M. Cocceianus Nervavar konsul samtidig med Vespasian og kan ha tildelt Dio romersk borgerskap som takk for hjelpen.

¹⁷⁹ Moles 1978, 87

¹⁸⁰ Sidebottom 1996, 449

¹⁸¹ Jones 1978, 134; Jones har tidfestet Dios 32. tale til perioden 71-75.

¹⁸² Dio Or. 32.51 – “*To you as his children [God] has given as guardians and guides those who are more provident than you Alexandrians, and by their companionship not only at the theatre but elsewhere too your conduct is improved.*”

¹⁸³ Mahaffy 1890, 245

Zevs.¹⁸⁴ Denne fremstillingen av grekernes øverste gud henspeilte på keiseren,¹⁸⁵ ettersom det var vanlig for greske bysamfunn å anerkjenne keiseren som en gud. Denne oppfatningen kan ha avstammet fra keiserkulten.¹⁸⁶ Uansett forteller Dio indirekte at han er sendt til byen for å promotere romersk overherredømme, på oppdrag av keiseren. Dio har, som vi kommer til å se utover kapittelet, den fryktelig uvane at han sjelden eller aldri oppgir navn på reelle, levende personer. Ut i fra talens konstitusjon og Dios involvering i den, har to keisere blitt foreslått, nemlig Vespasian eller Trajan.¹⁸⁷

Argumentene for tidfesting av talen til Trajans regjeringstid, tar holdepunkt i at Dio benytter seg av kyniske virkemidler og filosofi under denne talen. Ettersom tradisjonell forskning på Dio avslører at han ikke konverterte til kynisme før under sitt eksil, må talen plasseres etter 82, og helst under Trajan. Dette argumentet er imidlertid vanskelig å validere, ettersom diskusjonen rundt Dios konversjon ikke er absolutt. Som tidligere nevnt hadde Dio ved flere anledninger ulike snev av filosofiske retninger i seg og videre hevder Moles at et aldri har vært tale om en ren filosofisk konversjon, men at Dio allerede fra starten av karrieren har benyttet seg av kynisme og sofisme.¹⁸⁸ I tillegg kommer spørsmålet om Dios unge alder på dette tidspunkt. Det er ikke umulig at talen er nedskrevet senere i livet og at talens innhold dermed blir farget av kynismens karakter. Et annet ankepunkt for tidfestingen av denne talen er at under Trajans felttog i Dakia¹⁸⁹ reiste Dio mye rundt i den østlige del av imperiet, og besøkte blant annet Alexandria.¹⁹⁰ Dette argumentet er imidlertid for svakt til å legges særlig vekt på, ettersom Dio kan ha besøkt Alexandria både i sin ungdom og senere i livet. Det siste argumentet er ansett som det viktigste og hevder at det var uvanlig å sende et gresk sendebud eller megler til en gresk by som ikke var ens egen.¹⁹¹ Dio var som kjent fra Prusa, og ikke Alexandria. Dette argumentet bidrar imidlertid med lite informasjon om hvilken keiser Dio talte for. Dersom det var uvanlig praksis under

¹⁸⁴ Dio *Or.* 32.21 – Noe med en ørn eller fugl, som visstnok skal representere Zevs og kan også tilegnes keisermakten. Referanse til Jones 1978. Dio sammenligner seg selv med Hermes sendt av Zevs (Dio *Or.* 32.21) (Moles 1978, 84)

¹⁸⁵ Jones 1978; s36; Zevs blir manifestert ved keiseren eller herskeren.

¹⁸⁶ Keiserkult. For videre diskusjon, se Madsen 2006, 87-100

¹⁸⁷ Jones 1978, 36; Dio *Or.* 32.95-96; Sidebottom 1994, 448; Madsen 2006, 182

¹⁸⁸ Moles 1978, 87-92; Swain 1996, 189-190, Synesius fremhever konversjon, von Arnim derimot tredeler diskusjonen til filosofiske synspunkt før, under og etter eksilet hans i 82. Senere forskning har argumentert for at denne "konversjonen" var et forsøk på propaganda fra Dios side, som igjen Synesius falt for.

¹⁸⁹ To felttog i løpet av årene 101-106 Dakia (Dacia) lå i dagens Romania.

¹⁹⁰ Jones 1978; 134

¹⁹¹ Sidebottom 1996, 448; Berry 1983, 78; Jones 1978, 43-44, 133-140

Vespasian, må det nødvendigvis ha vært det under Trajan også. Dette argumentet må derfor også forkastes.

Den generelle konsensus hevder imidlertid at talen må tidfestes til tidlig i Vespasians regjeringstid. Dio ber innbyggerne om å oppføre seg slik at keiseren ikke skal angre på sin sjenerøsitet ovenfor byen, til tross for hendelsene som hadde skjedd kort tid i forveien. Ettersom byen hadde gjort opprør tidlig i 70-årene kan dette tas som bevis på at keiseren faktisk var Vespasian.¹⁹² Dio omtaler i tillegg Nero i fortid, så det kan ikke være ham Dio refererer til. Dersom talen var avholdt under Trajan, ville Dio også sannsynligvis ha omtalt Neros etterfølgeres forhold til byen. Dio bevisste utelatelse av keiserens navn, kan også forklares ved en spesiell årsak. Dio talte foran innbyggerne i Alexandria og kritiserte dem for deres mangel på klasse, vedrørende hesteveddeler og generell akklamasjon. Ettersom Vespasian hadde vært mislikt i byen under opprøret, kunne Dios eventuelle navngivelse av sin oppdragsgiver, ha ført til at tilhørerne attribuerte Dios moralske irettesettelser til Vespasian og dermed næret videre misnøye til keiseren.¹⁹³

Den eneste eksplisitte referansen til et forhold mellom Dio og Vespasian finner man i Philostratus' episke heltefortellinger i *The Life of Apollonius of Tyana*.¹⁹⁴ Her skildres Dio som del av en rådgivende gruppe for keiser Vespasian. Philostratus hevder også i *Lives of the Sophists* at disse tres diskusjoner rundt filosofiske spørsmål førte til en krangel hvor partene skilte veier.¹⁹⁵ Ifølge Sidebottom har Philostratus kun benyttet Eufrates og Dio for å øke prestisjen til den fiktive fremstillingen av Apollonius, og at man derfor ikke kan benytte dette som testamente om Dios forhold til Trajan.¹⁹⁶ Videre avslører andre kilder derimot at Vespasian var en egnet keiser for Dio å innlede et *amicitiae* med. Dio kunne ha besøkt Vespasian under morgenhilsenen - *salutatio*. Suetonius nevner at Vespasian alltid stod opp tidlig før dagslys og etter å ha lest rapporter og brev fra sine tjenestemenn, tiltrådte vennene hans – *amici* – foran ham og fremsa de daglige hilsener.¹⁹⁷ Vespasian var ifølge Suetonius dyktig versert i gresk,¹⁹⁸ noe som vil igjen øke muligheten for disse to herrers vennskap. Begge hadde slektskap fra den anatoliske halvøy og det

¹⁹² Jones 1978, 44

¹⁹³ Moles 1978, 84

¹⁹⁴ Sidebottom 1996, 448; Phil V.A 5.27-38; Phil V.S 488

¹⁹⁵ Phil V.S 488

¹⁹⁶ Sidebottom 1994, 448

¹⁹⁷ Suet. Vesp 21

¹⁹⁸ Suet Vesp 23

er mulig at familiene deres hadde vært på vennskapelige termer i lang tid før Vespasians regjeringstid.¹⁹⁹

Dersom man så legger sammen alle disse observasjonene rundt Dio og Vespasian, kan man konkludere med at det høyst sannsynlig var et forhold mellom Dio og Vespasian. Hvorvidt dette forholdet var et intimt og nært vennskap, kan ikke utledes, men gitt Dios forsøk på å imponere Vespasian og hans påfølgende rolle som keiserlig sendebud til Alexandria, må man anta at Dio i dette tilfellet opererte som en *imperial broker*, med ansvar for å megle frem samarbeid og forståelse mellom innbyggerne i Alexandria og romerne.

Å fastslå et vennsksforhold mellom Dio og Titus er desto vanskeligere. Titus var Vespasians eldste sønn og overtok keisermakten ved farens død i 79. Under jødeopprøret hadde hans kommando ledet ham til å overvinne og plyndre Jerusalem i 70 og bringe opprøret til ende. Til tross for hans korte regjeringstid ble Titus betraktet som en dyktig keiser som regjerte etter farens bilde. Titus' regjeringstid var imidlertid kort. Han døde etter bare to år på tronen av sykdom i 81. For å kunne diskutere Dio som *amicus* av Titus, må man derimot anta at Dio omgikk medlemmer av det flaviske aristokrati.

“His banquets were pleasant rather than extravagant. He chose as his friends men whom succeeding emperors also retained as indispensable alike to themselves and to the State, and of whose services they made special use.”

(Suet. Titus 7.2)

Dette sitatet vitner for at Titus var venn med personer som de fremtidige keiserne anså som uunnværlige. Dersom man, som flere historikere hevder, antar at Dio var *amicus* av Nerva og Trajan, er det ikke umulig at Dio var en av disse personene Suetonius sikter til. Hvorvidt Suetonius refererte til nettopp keiserne Nerva og Trajan, er dessverre umulig å vite og dermed kan ikke dette argumentet tas som bevis for et vennskap mellom Dio og Titus.

Dios eneste kjente tilknytning til Titus, kommer gjennom hans ettermæle av den avdøde atleten Melancomas. Ifølge Themisteus skal Titus og Melancomas ha vært intime²⁰⁰ og Dios

¹⁹⁹ Suet. Vesp. 1.2-3. Suetonius forteller oss at Vespasians far, Titus Flavius Sabinus I, var skatteinnkrever i provinsen Asia, sør for Bithynia. Vespasians bror skal ha vært prefekt i Roma og kan ha kjent Dios bestefar, ettersom Dio hevder at bestefaren skal ha vært på vennskapelige termer med keiser Claudius

hyllest til Melancomas i *Or.* 28 og 29 skal ha gledet Titus.²⁰¹ Sidebottom hevder at en nekrolog til ære for en bokser som kan ha vært intim med en keiser, ikke er tilstrekkelig for å forklare et vennsforhold mellom Dio og Titus, og Sidebottom har trolig rett, men dersom man tolker talene som et forsøk fra Dios side på å oppnå velvilje hos Titus, bidrar nekrologen til å tilrettelegge for *amicus*-forhold i fremtiden. Dersom man tar i betraktning Dios forhold til Vespasian, er det ikke utenkelig at sønnen også anser Dio som verdig hans vennskap. Dersom Dio hadde utført sine oppdrag for Vespasian til full fornøyelse, ville de trolig skapt en presedens for Dio, som igjen ville ført ham innenfor vennekretsen til Titus. I likhet med sin far tillot også Titus at venner fremtrådte på morgensalutten og han var også dyktig i både latin og gresk.²⁰²

Det er av ovennevnte grunner vanskelig å bevise et vennsforhold mellom Dio og Titus, men dersom man tar i betraktning Titus korte regjeringstid, er det ikke umulig at Dios hyllest til Melancomas var et forsøk på å imponere Titus, slik som *Mot Filosofene* hadde vært det for Vespasian. Under Titus' regjeringstid inntraff to store katastrofer Romerriket. Først ved utbruddet av Vesuvius, som begravde Herculaneum og Pompeii, og deretter en stor brann i Roma i 80. Katastrofer som disse to, ble under keisertiden ofte sett på som et guddommelig varsel om keiserens manglende legitimitet. Dersom Dio hadde vært *amicus* med Titus, er det ikke umulig å tenke seg at Dio fikk i oppdrag å kvele noen av gemyttene som ville oppstått, enten i Campagnia eller i Roma, i kjølvannet av disse katastrofene. Ettersom vi ikke har noen beviser i form av referanser eller taler, blir dette også bare spekulasjoner. Det finnes derfor ingen solide bevis på at Dio har fungert som *imperial broker* under Titus' regjeringstid. Dios forhold til det siste medlemmet av det flaviske dynasti er desto vanskeligere å beskrive korrekt.

Dersom man tar Dios uttalelser i flere av talene hans i betraktning, hadde Dio og Domitian relativt lite til felles. Domitian regjerte i hele 15 år fra 81-96. Han skal ha vært en god statsmann og dyktig, liksom sin far, med finanser, men Domitians styre har i ettertid blitt ansett som et despotisk og nærmest tyrannisk styre. Domitian var overmåte mistenksom og skapte seg mange fiender ved å sentralisere makten nærmere seg selv. I likhet med Nero, krevde Domitian også å bli tilbedt som en levende hersker og gud. Domitian ble drept under et attentat i 96 og i ettertid ble han erklært *damnatio memoriae*, som et forsøk på å utradere ham fra offentlige arkiver og ettertiden. Dette lyktes heldigvis ikke. Vi har bevarte skrifter som forteller om hans

²⁰⁰ Themistius *Or.* 10.139

²⁰¹ Moles 1978, 84

²⁰² Suet. Titus 3.2

regjeringstid, men kildereferansene til forholdet mellom Dio og Domitian vitner ikke om gode forbindelser mellom dem. Det finnes altså ingen eksplisitte eksempler på vennskap eller lignende mellom Dio og Domitian. Dio ble bannlyst av Domitian rundt år 82 og har av den grunn heller ingenting godt å si om keiseren.

Dio skal, ifølge Synesius, ha skrevet et verk som het *Encomium on Hair*.²⁰³ I dette verket omtaler Dio styrken av å være i besittelse av en fager hårpryd. Domitian skal ha vært svært bekymret for sin hårpryd, eller økende mangel derav.²⁰⁴

“He [Domitian] was so sensitive about his baldness, that he regarded it as a personal insult if anyone else twitted with that defect in jest or in earnest; though in a book "On the Care of the Hair," which he published and dedicated to a friend [ukjent], he wrote the following by way of consolation to the man and himself: "Do you not see that I am too tall and comely to look on?"²⁰⁵ And yet the same fate awaits my hair, and I bear with resignation the ageing of my locks in youth. Be assured that nothing is more pleasing than beauty, but nothing shorter-lived.”

(Suet Dom. 18.2)

Dios *Encomium on Hair* kan ha fungert som en skjult protest mot Domitians person. Etter Dio hadde møtt Musonius, ble som tidligere nevnt verkene hans preget av stoisk filosofi og dette kan belyse hvorfor Dio var så skeptisk til denne nye keiseren. Ifølge stoiske idealer skulle herskeren være kvalifisert til sin posisjon for å kunne tjene til velferdets beste. Domitians karriere startet der hvor andre aristokraters karriere sluttet og ifølge Suetonius og Tacitus går det frem at Domitian ikke ser ut til å ha annet krav til keisertittelen enn å være sønn av sin far og bror av Titus. Dersom keiseren ikke oppfylte de stoiske ideal, skulle heller ikke en sann stoiker samarbeide eller støtte

²⁰³ Bevart utdrag finnes i Synesius' *Encomium on Baldness*

²⁰⁴ Suet. Dom. 18.1.; Grant 1986, 243-244; Dios *Encomium on Hair*, har sannsynligvis blitt skrevet på grunnlag av Dios higen etter hellenistiske tradisjoner. Men det kan ikke utelukkes at talen er et skjult stikk til en hersker han ikke vet hvordan han skal protestere mot. I Dios 36. tale, eller den Borystheniske tale, beskriver Dio sin beundring over innbyggerne i Olbias trofaste opprettholdelse av forfedrenes vaner. Alle menn hadde langt hår og rungende skjegg, ifølge den gamle tradisjon som Homer beskrev. (Homer Od. 6.230) Kun en man var barbert og han ble skydd av de andre. Det ble sagt at han gjorde det kun for å smigre romerne og identifiserte seg med dem. Dios hyllest til hårveksten er derfor trolig en nostalgisk fremføring av et attisk ideal. (Dio Or. 36.17)

²⁰⁵ Første setning har Domitian hentet fra Homers Illiade, hvor Achilles etter å ha levert Trojanerprinsen Hektor det dødbringende slaget, nevner sitt gode utseende. Homer Ill. 21.108. οὐχ ὄρας ὀλῶς καλῶ καλῶς τε μέγας τε – “Do you not see what a man I am, how huge, how splendid...”

ham på noe vis.²⁰⁶ Dio hadde, som stoiker, få gode tanker om tyranniske embeter, og fremførte kanskje *Encomium on Hair* som en forsiktig, skjult protest mot Domitian. Dio var åpenbart klar over at mange medlemmer av Domitians innerste krets hadde blitt henrettet for vagere anklager enn mobbing.²⁰⁷

Uansett fører omstendighetene i Roma under Domitian til at Dio forlater byen tidlig på 80-tallet. Det faktum at Dio forlater Roma i denne perioden, har vært gjenstand for meget diskusjon fra 1930-tallet og frem til i dag. Dio ble ifølge ham selv bannlyst for å ha rådført et medlem av det flaviske dynastiets innerste krets.²⁰⁸ Dio kan ha innsett at han gikk for langt i sine protester mot Domitian og rømte derfor byen og landet av frykt for keiserens represalier.

Dios eksil

“When it fell to my lot to be exiled on account of my reputed friendship with a man of good character and very closely connected with those who at that time were Fortune’s favourites and indeed high officials, a man who lost his life on account of the very things that made him seem fortunate to many men, and indeed to practically everyone, I mean his connection by marriage and blood with these officials; the charge brought against me being that I was that man’s friend and adviser – for just as among the Scythians it is the practice to bury cupbearers and cooks and concubines with their kings, so it is the custom of despots to throw several others for no reason whatever with those who are being executed by them – so, at the time when my banishment was decreed, I began to consider whether this matter of banishment was really a grievous thing and a misfortune, as it is in the view of the majority, or whether such experiences merely furnish another instance of what we are told happens in connection with the divinations of the women in the sacred places.”

(Dio Or. 13.1-2)

²⁰⁶ Christiansen 1995, s136

²⁰⁷ Se Suetonius Dom. 10.2-4

²⁰⁸ Dio Or. 13.1

Årsakene rundt Dios eksil må klargjøres, ettersom Dio blir bannlyst for sine kontakter innenfor de herskendes kretser. Dio viser i denne talen til en mystisk person, som skal ha forårsaket hans eksil. Dersom vi klarer å identifisere denne personen, blir vi som historikere bedre skikket til å behandle Dios eventuelle vennsforhold med de høytstående medlemmene av det romerske aristokratiet. Dio hevder selv at han blir eksilert grunnet sin involvering med denne personen, men i Philostratus' biografi av Dio, leser vi at Dio selv velger å unngå de største byene av frykt for Domitian.²⁰⁹ Det er vanskelig å vite hvem vi skal tro på i denne sammenheng, men først skal vi ta for oss diskusjonen rundt denne personen som Dio omtaler.²¹⁰

Dio lister selv opp to viktige kriterier for å kunne identifisere denne personen. Han skal ha vært en innflytelsesrik mann, knyttet til embetsmenn av høy rang, via blodsband og giftemål. Ettersom eksilet finner sted under Domitians regjeringstid har Suetonius keiserbiografier bidratt med potensielle kandidater skyldig i Dios eksil.²¹¹ Den anerkjente tyske historikeren Theodor Mommsen foreslo tidlig Q. Junius Arulenus Rusticus. Rusticus skal ha vært en fjern slektning av Vespasian og kan ha vært bekjent av Dio, men Mommsens forslag har i senere tid blitt avkreftet. Vi skal nå ta for oss tre mulige tilnærminger til informasjonen Dio gir oss i *Or.* 13.1-2.

Den generelle konsensus i forskningslitteraturen foreslår Titus Flavius Sabinus som kandidat og argumenterer for at han var patronen som fremkalte Dios fall.²¹² Flavius Sabinus var gift med Domitians niese, Julia og var selv barnebarnet til Vespasians eldre bror.²¹³ Han var dermed via blod og giftemål knyttet til de herskendes rekke.²¹⁴ Flavius Sabinus skal ha blitt utnevnt til konsul i år 82 og grunnet en feilaktig titulasjon av et sendebud blitt hyllet som keiser, hvorpå Domitian beordrer ham drept for forræderi og konspirasjon en gang før år 84.²¹⁵ Et annet argument for beordringen av Flavius Sabinus' henrettelse, kan ha vært det faktum at Domitian ble forelsket i hans hustru.²¹⁶ Domitian skal ha levd sammen med Julia etter Flavius Sabinus' død.²¹⁷

²⁰⁹ Dio *Or.* 13.1; Phil V.S 488

²¹⁰ Det første jeg må nevne er at det i forskningslitteraturen ikke hersker noen tvil om at denne personen må ha antatt rollen som Dios patron. Oppgaven vil i slutten av diskusjonen rundt Dios eksil, ta opp muligheten for å tolke Dios egne utsagn som sanne, og det er derfor ingen bevis for at personen var Dios patron.

²¹¹ Suet. Dom. 10.2-4

²¹² Jones 1978, 45-47; Moles 1978, 93

²¹³ Sidebottom 1994, 451; B. W. Jones 1984, 2-4

²¹⁴ Et kriterium Dio selv opplyser oss, uten å gi navn, som var hans stil.

²¹⁵ Suet. Dom. 10,4; For referanser til Sabinus som barnebarn til Vespasians eldre bror, se Suet. Vesp 1.3

²¹⁶ Domitian skal, ifølge Suetonius, ha satt barn på sin niese, Julia Flavia, mot hennes vilje og hun skal senere ha dødd under en abort, hvorpå hun ble opphøyd som *Diva Julia Augusta*.

²¹⁷ Vi ser i denne historien en referanse til kong David av Judea. Kongen sendte Urias til å kjempe på fronten og tok deretter Urias' hustru Batseba til kone. (Bibelen 2.Sam 11)

Dio kan, som venn av Flavius Sabinus, ha blitt sett på som oppvigler og straffet for sammensvergelse og forræderi. Flavius Sabinus ble derimot straffet med døden og Dio ble sendt i eksil. Flavius Sabinus oppfylder dermed alle krav Dio selv nevner i beretningen om sitt eksil.

Den amerikanske historikeren Harry Sidebottom går imot den generelle konsensus og foreslår et annet alternativ. Dios referanse til *high officials* trenger nødvendigvis ikke hense på keiserslekten, mener Sidebottom. Han tar derfor utgangspunkt i en annen velkjent romersk familie, nemlig Cocceianerne.²¹⁸ Han foreslår derfor Nervas egen nevø, L. Salvius Otho. Salvius Otho oppfylder derimot kun ett av Dios krav. Han er knyttet til disse *high officials* ved blod, ettersom han også er nevø av den avdøde keiseren Otho.²¹⁹ Argumentene for Salvius Othos tilknytning til disse *officials* via giftemål er derimot for svak til å kunne rettfærdiggjøres. Det nærmeste man kommer er at hans bestemors bror hadde giftet seg med Tiberius' oldebarn. Salvius Otho skal ifølge Suetonius ha blitt henrettet av Domitian for å feire onkelens, Othos, bursdag.²²⁰ Tidspunktet rundt Salvius Othos henrettelse er foreløpig ukjent, men den kan ha vært såpass sent i Domitians regjeringstid at det sammenfaller med Dios bannlysning. Men å bannlyse Dio fordi hans patron skal ha feiret onkelens bursdag, er et veldig svakt grunnlag, til og med for Domitian. Sidebottom støtter opp sitt argument med at Dio må ha tatt tilnavnet sitt, Cocceianus, etter Nervas familie. En mulig forklaring er at han tok navnet etter hans patron, nemlig L. Salvius Otho Cocceianus, eller fra hans onkel, som Dio selv beskriver som en gammel venn.²²¹ Bortsett fra teorien om at Dio skal ha arvet sitt tilnavn Cocceianus fra Nervas familie, holder denne teorien ikke mål. Salvius Otho oppfylder rett og slett ikke kravene Dio fremsetter og må forkastes på lik linje med Mommsens Junius Rusticus.

Ved å identifisere Dios patron, har historikere til nå antatt at Dio hadde minst én venn innenfor det romerske aristokrater tilknyttet de regjerendes kretser. I forskningslitteraturen rundt Dios eksil, hersker det som sagt liten eller ingen tvil om at personen som Dio refererer til i sin 13. tale, må ha vært hans patron innenfor de herskendes vennekrets. Det finnes derfor få motsetninger til denne forståelsen,²²² skjønt identiteten til denne personen er meget omdiskutert. Men jeg vil nå forsøke å bevise at forskningslitteraturen har lagt for stor vekt på at denne

²¹⁸ Sidebottom 1996, 448

²¹⁹ Otho var keiser under Firekeiseråret fra 68-69. At Nerva senere blir keiser vet ikke Dio på dette tidspunkt.

²²⁰ Suet. Dom. 10.3

²²¹ Dio, Or 45.2-3; Sidebottom 1996, 452-453

²²² Whitmarsh 2007, 34.

personen nødvendigvis må ha vært Dios patron, og dette har overskygget hele diskusjonen. For å belyse diskusjonen igjen, må vi ta for oss første del av Dios beretning om sitt eget eksil.

”When it fell to my lot to be exiled on account of me reputed friendship with a man of good character (...)”

(Dio Or. 13.1)

Dio sier selv at vennskapet med denne mannen er påstått. Ved å forsøke å identifisere denne personen, oppnår moderne forskere bare å nå den samme konklusjon som Domitian hadde. At Dio var venn med denne personen, noe Dio bedyrer han ikke var. Det som er verdt å bemerke seg derimot, er at Dio vet meget om denne personen og kan derfor ha vanket i samme kretser som ham. Dette åpner for to videre diskusjoner. Enten må man velge å tro på Dios utsagn og erkjenne at han er uskyldig dømt til eksil, eller så må man forstå utsagnet som et forsøk på å hvitvaske seg selv fra konspirasjonsanklager.

Dersom man velger å tro på Dios egne ord, blir diskusjonen rundt denne personens identitet ufruktbar eller i verste fall uinteressant. Dio har dermed ingen kontakter med denne personen og trolig heller ikke med hans vennekrets. Personen forårsaket Dios eksil, men avsløringen av hans identitet vil ikke avsløre noen videre vennsforhold mellom Dio og romerne. Det er verdt å nevne at de antikke forfatterne som har bidratt til vitnemål om Dios liv og levnet, hovedsakelig Philostratus og Synesius, ikke tar for seg denne personen og man skulle tro at identiteten var kjent på Dios samtid.

Dersom man antar at Dio har noe å skjule eller at han ikke vil vedgå dette vennskapet, blir spørsmålet om identiteten desto mer interessant. Hvorvidt om patronen passer inn i Dios kriterier, blir nå viktig, ettersom dette kan avsløre hvilken familie han stammer fra. Dersom vi tar for oss de to fornevnte kandidatene igjen, kan vi nå snu diskusjonen og heller stille spørsmålet: Hvem var den personen som Dio hadde *politisk råd* til å avskrive som patron?

Det var trolig ikke L. Salvius Otho. Ved å ikke ville vedgå Salvius Otho som patron eller venn, ville Dio brakt skam og vanære til Cocceianerne og ikke minst Nerva. Ettersom Dio flere år senere beskriver Nerva som en gammel bekjent og god venn, er det lite trolig at Dio i forkant hadde brakt vanære til familien ved å fraskrive seg Salvius Otho som venn.

Det kan derimot ha vært Flavius Sabinus. Han tilhørte flaverne og ettersom de mest ærefulle medlemmene av denne slekt allerede var døde,²²³ ville kanskje Dio ha hatt *politisk råd* til å avskrive denne familiens patronasje og støtte. Hans dårlige forhold til Domitian kan også ha influert denne handlingen. Dio har under sin tid i Roma opparbeidet seg andre bekjenskaper, som hans vennskap med Nerva bevitner, og har dermed utvidet sitt nettverk såpass at han kunne fraskrive seg flavernes støtte. Det viktigste ved *Or.* 13.1 er dermed ikke identiteten til personen, men det faktum at Dio selv hevder han er uskyldig dømt.

Når det først er sådd tvil om Dios påståtte patron, er det en nødvendig fortsettelse å så tvil om Dios eksil. Er det mulig at Dio valgte å forlate Roma, fremfor å bli bannlyst? Teorien er ikke umulig og ble først fremmet av Philostratus på 300-tallet. I sin korte biografi om Dio i *Lives of the Sophists* forklarer Philostratus at Dio ikke ble sendt i eksil, men valgte å flykte fra Roma, på grunn av frykt for tyrannen som regjerte i Roma.²²⁴ Dersom dette var riktig kunne Dio solgt unna sine eiendommer i Bithynia og tatt opp et nytt komfortabelt liv et annet sted i Romerriket.²²⁵ Hva er det da som gjør at Dio faktisk lever som mer eller mindre asket og foretar en slags kynisk odysse?²²⁶ Han sammenligner seg selv med selveste Odysseus, som blir skipbrudden og lengter til sitt hjemland. Senere i talen, snur han diskusjonen til å omhandle hans nådegitte mulighet til å søke mening eller et høyere mål ved denne urett som er vist ham,²²⁷ som han selv hevder i begynnelsen av sin 13. tale.

Ettersom Dio klart og tydelig sier han ble eksilert, er det usannsynlig at Philostratus' beskrivelse er korrekt. Forfatterne fra *The Second Sophistic* la ofte inn en rufsete filosofskikkelse som ærverdig karakter og Philostratus har tydeligvis antatt Dios eksil som dette.²²⁸ Et selvvalgt eksil ville ført med seg for store bekostninger ovenfor eiendommene, seg selv og familien til at Dio kunne rettferdiggjort det ved en filosofisk renselsesperiode, som Moles foreslår.²²⁹ Dio

²²³ Vespasian, hans bror Flavius, Titus, Julia Flavia inkludert Flavius Sabinus som var blitt henrettet i forkant av talen. Dio befant seg i Athen når han talte.

²²⁴ Phil V.S 488; Berry 1983, 71, Dio navngir aldri keiseren som er ansvarlig for hans eksil. Det gjør heller ikke Philostratus, men ut fra perioden Dio skal ha vandret som asket, er det rimelig å anta at denne keiseren er Domitian.

²²⁵ Moles 1978, 95-96; Von Arnim er også enig i at Philostratus' teori om Dios eksil stemmer.

²²⁶ Til tross for å hevde at Dio ikke er bannlyst, forteller Philostratus at Dio arbeidet og slet for føden og antok en tiggerskikkelse. (Phil. V.S. 488)

²²⁷ Moles 1978, 95-96, 108; Disse argumentene fører til enkelte historikers aksept av Philostratus' beskrivelse av Dios eksil som selvvalgt. Diskusjon følger.

²²⁸ Det er også denne retningen Von Arnim og Moles foreslår.

²²⁹ Bekker-Nielsen & Madsen 2007, 5-6; For diskusjonen rundt Dio og filosofisk renselsesperiode, se Moles 1978, 95-96, 108

beskriver selv at han trenger hjelp til å gjenoppbygge hans ødelagte eiendommer²³⁰ Vanligvis ville en eksilert person være landsforvist fra Roma, Italia og sin hjemprovins, samt fratatt alle rettigheter og fordeler ved eventuelle borgerskap og landområder. Det finnes derfor grunnlag for å hevde at Dio faktisk var eksilert og ikke bare flyktet fra Domitian. og vi må anta at han faktisk tilbrakte 14-16 år i eksil, som fattigmann og arbeidskar.

Suetonius bidrar med informasjon om Domitian som fremstiller et tredje alternativ til Dios eksil. I forbindelse med bannlysningen av Helvidius Priscus og Junius Rusticus hevder Suetonius at Domitian ved denne anledning valgte å bannlyse alle filosofer fra byen og Italia. Dios tjenester under Vespasian var for lengst gått i glemmeboken og han befant seg dermed i målgruppen som Suetonius beskriver, skjønt han ikke nevnes ved navn. Uansett hvilket synspunkt historikere har vedrørende Dios eksil, er opphevelsen av eksilet desto mer interessant. Etter Domitians død, overtar Dios gamle venn, Nerva, keisermakten. Dio bli tilbakekalt og omsider restituert med fulle romerske rettigheter. Angående Dios vennskap med Nerva, har vi flere henvisninger i kildematerialet å forholde oss til. Det neste spørsmålet vi må stille oss er derfor: I hvilken grad var Dio og Nerva venner og finnes det eksempler på Dio som *imperial broker* under Nervas keisertid.

Dio og Nerva

Nerva var romersk keiser fra 96 til 98. Han var allerede godt oppe i 60-årene da han ble utnevnt til keiser av senatet. Det er ikke utenkelig at senatet valgte ham på grunnlag at han var barnløs og gammel og at senatet øynet et håp om å gjenopprette republikken. Kort tid før sin død, adopterte han generalen Trajan til arving og etterfølger.²³¹ Som tidligere nevnt ble Dios eksil tilbakekalt under Nerva og det store spørsmålet blir da hvorvidt Dio og Nerva hadde et vennskapsforhold eller om tilbakekallingen av eksilerte bare var et ledd i Nervas forsøk på å oppnå godvilje blant det romerske folk og senat.

²³⁰ Dio *Or.* 45.3; "... restoring my ruined fortunes..." Han nevner også at han unnlater å be Trajan om hjelp til dette.

²³¹ Christiansen 1995, 136

”However that may be, when that man [Domitian] had died and the change of administration had been effected, I was on the point of going to visit the most noble Nerva; but, having been prevented by a serious illness, I lost that opportunity completely, being robbed of an emperor who was humane and fond of me and an old-time friend.”

(Dio Or. 45, 2)

Ut i fra denne beskrivelsen forstår vi Nerva som en gammel venn av Dio. Dersom Nerva var en gammel venn må nødvendigvis dette vennskapet ha utviklet seg under Dios opphold i Roma før eksilet og ettersom Dio ikke levner noen tvil om at vennsforholdet er inntakt, etter alle disse årene i eksil, må vennskapet nødvendigvis ha vært nært og personlig.

Dio ble mottatt med hedersbevisninger da han omsider returnerte til Prusa etter mange år i eksil.²³² Høflig og bestemt, avviste han denne heder som ble vist ham på grunnlag av at han allerede nedstammer fra en hederlig familie. Dios bestefar på morssiden hadde trolig ervervet seg borgerskap under Claudius og skal ha gjort flere forsøk på å forbedre Prusas politiske situasjon.²³³ Hans mor hadde arvet borgerskapet av sin far, og Dios far hadde trolig tilegnet seg både borgerskap i Apameia og i Roma, under Vespasian.²³⁴ Dio benyttet seg trolig av denne referansen til hans hederlige familie for å påkalle folkets velvilje, slik at de ble mer klar over at de stod ovenfor en særdeles sjenerøs og blyg stormann. Deretter fortsetter Dio med å formidle sine planer om å forbedre Prusas politiske status i provinsen. Denne forbedringen kan bare inntreffe dersom innbyggerne samhandler med hverandre og unngår krangler som vil rette søkelyset mot byen. Dersom provinsadministrasjonen blir tvunget til å gripe inn, blir privilegiene hurtig tatt tilbake.²³⁵ Et prosjekt som han, på lik linje med sin ærede bestefar, var perfekt utrustet for å gjennomføre.²³⁶

²³² Dio Or. 44.1-2, Av hvilke konkrete grunner Dio hedres er dessverre ikke spesifisert, men man kan anta at tilhørerne var klar over disse og at Dio derfor ikke nevner dem eksplisitt. Dersom Dio har skrevet ned talene i ettertid, er det av nevneverdig interesse at Dio i så fall ikke skriver dem ned for ettertiden.

²³³ Dio Or. 44.1-2; For diskusjon om Dios familie, se Moles 1978, 82; Bekker-Nielsen 2007, 49-50, 52, Bekker-Nielsen viser til Dios morfars forsøk på å sammenslå Apameia og Prusa til provinsens førsteby.

²³⁴ Igjen, vis til Bekker-Nielsen og Jones, Mulig at faren til Dio fikk borgerskap av Nerva og av den grunn tar hele familien navnet Cocceianus, som forklarer Dios navn.

²³⁵ Dio Or. 44.10, Denne talemåten benytter Dio seg av i flere av hans taler til innbyggerne i Prusa, så vel som hans provinspolitiske taler til de største byene i Bithynia. Oppgaven vil omtale dette i neste kapittel.

²³⁶ Dio Or. 44; Dio viser allerede her at han har en tiltro til hans egen innflytelse hos keiseren. Denne selvsikkerheten henspeiler også kanskje på hans tidligere suksesser i Roma under flaverne.

Dio planlegger dermed å delta i en delegasjon til Roma, for å hedre den nye keiseren og for å søke om disse keiserlige privilegier.²³⁷ Ifølge Dio kunne byen kreve rettighetene til å utvide byrådet og å holde egne rettsaker med egen domstol²³⁸. Disse privilegiene ville bidra politisk og økonomisk til byen og kanskje omsider føre til uavhengighet – *eleutheria* – eller fritak fra romersk innflytelse.²³⁹ På dette tidspunkt er Nerva keiser og Dio håper trolig at hans vennskap med keiseren skal bidra til fordel for Prusa. Før avreise blir Dio imidlertid syk og han rekker ikke å reise til Roma igjen før Nerva dør.

Dio hadde mistet sin mest innflytelsesrike venn og patron. Nervas død frembringer et interessant og viktig aspekt vedrørende Dios og Prusas skjebne. Hva ville skjedd dersom Nerva ikke hadde gått bort? Dette kommer som en refleksjon på at det i biografiene om Dio, og i hans egne verk, fremgår at han hadde et bedre utgangspunkt for å kunne influere Nerva, enn Trajan. De fleste historikere er faktisk enige i at Nerva kan ha vært Dios venn og patron, men i hvor stor grad Dio hadde filosofisk og politisk innflytelse over ham, forblir usikkert.

Ved å benytte andre kilder enn Dios taler, finner man også et mulig bevis for at Dio var *amicus* av Nerva. I Plinius korrespondanse fra sitt opphold i Bithynia, finner vi for første gang Dios hele navn gjengitt. I beskrivelsen av en rettsak, vedrørende utbygging og urban forbedring av en villa i Prusa, finner vi omtalen av Dio Cocceianus.²⁴⁰ Cocceianus er et tilnavn av romersk, latinsk, avstamning og hører naturlig ikke inn blant navn typiske for det lokale greske aristokrati. Det var vanlig for klienter å ta til seg et *nomen* av varierende grad influert fra latinske slektsnavn til ære for patronen.²⁴¹ Når så Dio har valgt å ta til seg *cognomenet* Cocceianus bevitner dette i stor grad om heder og takknemlighet til en patron, da mest sannsynligvis fra Cocceii-slekten.²⁴²

Cocceianerne hadde gjort det stort under Neros tid og kanskje enda bedre under det flaviske dynasti. Under Dios opphold i Roma var til og med Nerva konsul sammen med

²³⁷ Dio *Or.* 45, 2-3, Han nevner ikke i denne talen spesifikk hvilke disse privilegiene er, men hevder han ville ha oppnådd dem.

²³⁸ For eksempel bevist gjennomført siden Plinius refererer til en rettsak i Prusa som involverer Dio rundt 112. (Plinius *Ep.* 10.81)

²³⁹ Dio *Or.* 44.11-12, Prusas rivaliserende naboby, Apameia, hadde oppnådd disse privilegier og Dio forsøkte kanskje å ta dem igjen.

²⁴⁰ Plinius *Ep.* 10.81 og 10.82

²⁴¹ Madsen 2006 ”*Eager to be Roman*”

²⁴² Som tidligere diskutert har Sidebottom foreslått at denne patronen fra Cocceii-familien var L. Salvius Otho, Nervas nevø, men ettersom argumentasjonen for patronasje mellom Salvius Otho og Dio ikke er tilstrekkelig, må denne teorien forkastes. Igjen blir det Nerva, som var Dios patron innenfor Cocceii-familien.

Vespasian i 71.²⁴³ Dio kan dermed ha vunnet romersk borgerskap allerede under Nerva konsulembete. Russell hevder at Dio har arvet sitt borgerskap fra sin far. Dios far skal ha vunnet romersk borgerskap ved denne anledning og det er da ikke usannsynlig at Dio også får det. Likevel hevder andre forskere at Dio ikke arvet borgerskapet sitt, men gjorde seg fortjent til det.²⁴⁴ Dersom Dio faktisk fikk romersk borgerskap i 71 av Nerva, er det ikke usannsynlig at tilnavnet stammer fra denne situasjonen. Et annet forslag er basert på Dios eksil og returnering derfra. Nerva utøste som kjent godvilje i kjølvannet av Domitian og tilbakeførte alle som var ufortjent sendt i eksil.²⁴⁵ Da Dio ble restituert kan han til ære for mannen som gav ham livet tilbake ha adoptert slektsnavnet hans, kanskje også nettopp fordi Nerva var en gammel venn, som døde for tidlig ifølge Dio. Nerva er den første, og eneste, keiseren Dio navngir og det kan sees på som en stadfesting av hans vennskap med Nerva. Det er derfor ingen tvil om at Dio var *amicus* av i hvert fall én keiser, Nerva.²⁴⁶

Til tross for eksistensen av gode bevis for et *amicitiae* mellom Dio og Nerva finnes det derimot ingen eksempler på Dio som *imperial broker* under Nerva. Man kan anta, ettersom Dio selv hevder det, at Nerva ville gjort mye for Dios hjemby og Dio selv, men det finnes ingen eksplisitte eksempler på at Dio handlet på vegne av eller på oppdrag fra Nerva. Det eneste eksempelet hvor Dio åpent kan ha vist sin støtte til Nerva, kommer fra militærforlegningen hvor Dio forhindret militæroprør. Dio sier selv at han besøkte militære forlegninger under sitt eksil og ifølge Philostratus skal han egenhendig at kvelt mytteri og militæroprør etter at attentatet på Domitian ble kjent. Han skal ha kastet fillene han kledde seg i og hoppet opp og forkynt hvor rettferdig det var at despoten var død, men at legionene ville gjøre lurt i å følge viljen til det romerske folk og senat, ergo å godkjenne Nervas aksesjon. Grunnlaget for denne intervensjonen til imperiets fordel kan ha rot i hans syn på romersk orden og at han er klar over at implikasjonene kunne medføre en ny borgerkrig.²⁴⁷

Men den mest plausible forklaringen, er at når omsider nyheten om Domitians attentat nådde provinsene og de militære forlegningene, kom nok nyheten om Nervas tronovertakelse like etterpå. Nerva ble som kjent utnevnt samme dag som Domitian døde. Ettersom Dio og Nerva var

²⁴³ Sidebottom er uenig i at Dios far fikk romersk borgerskap, ettersom Dio ikke nevner ham når han skryter av sin flotte slekthistorie, med morfaren som trolig var *amicus* av Claudius og så videre...

²⁴⁴ Jones 1978, 7; Swain 1996, 187; Sidebottom 1996; 452-453 et al.

²⁴⁵ Etter eksempel fra for eksempel Titus og Tiberius... Suet Tit. 8.1

²⁴⁶ Morr 1915, 13

²⁴⁷ Levninger av det julio-claudiske dynastiet var i live og kunne muligens ønske å overta keisermakten igjen, men disse var av lavere politisk og ikke minst militær betydning.

gamle bekjente, kan intervensjonen trolig være et resultat av Dios iboende håp om at hans gamle venn, Nerva, som keiser, ville utøst goder og privilegier til Dio som følge av det.²⁴⁸ Dette passer inn i oppfatningen av Dios tidligere forsøk på å innsmigre seg med keiserne ved å først yte dem en tjeneste og deretter forsøke å bli del av keiserens nettverk. Som sett tidligere kan Dio ha vært *amicus* med Vespasian, Titus og Nerva, men hvorvidt han skapte en så omfangsrik venneskrets at han stiftet bekjentskap med selveste Trajan i løpet av sin innflytelsesrike tid i Roma før eksilet, er et helt annet spørsmål.

Dio og Trajan

Trajan var romersk keiser i nesten 20 år fra 98 til 117. Under ham nådde Romerriket sin største geografiske utstrekning og han videreførte maktentraliseringen fra provinsene til Roma og fikk så å si slutt på korrupsjonen som hersket i de østlige provinsene, blant andre Bithynia et Pontus.²⁴⁹

Vi har ikke, som i Plinius' tilfelle, bevarte taler eller brev fra Dio til Trajan vedrørende direkte forespørsler på egne eller Prusas vegne. Kildematerialet anses ikke å være solid med tanke på informasjon om Trajan²⁵⁰ og vi kjenner derfor ikke til noen direkte henvisninger i kildematerialet som vitner om vennskap mellom Dio og Trajan, bortsett fra Philostratus og Dios egne vage beskrivelser. Etter at Trajan kommer til makten, blir plutselig Dio mer politisk aktiv og reiser rundt til byene i provinsen for å tale om samarbeid. Han begynner også å kjempe for hjembyens politiske status. Ved å forsøke å identifisere et vennsforhold mellom Dio og Trajan, kan denne plutselige omvendingen fra Dios side kanskje forklares.

Dio legger selv grunnlaget for usikkerheten blant historikere vennsforholdet mellom Dio og Trajan. Dio hevder i sin 45. tale at et vennskap med Trajan er i emning.²⁵¹

²⁴⁸ Salmeri 2000, 90-91; Dette fører omsider frem til senere diskusjon om Dios skjulte agenda.

²⁴⁹ Magie 1950, 566-567; Plinius den yngre ble sendt som stattholder av provinsen for å ordne opp i det økonomiske villredet som hadde oppstått, trolig under Domitian, grunnet hans skatteøkning. Dette kan ha ført til misnøye i provinsen, noe tidligere provinsguvernører gjorde lite for å bedre.

²⁵⁰ Andre kilder og bidragsytere til Trajans liv, finner vi hovedsakelig i Plinius *Panegyricus* og i hans korrespondanse med keiseren. Vi finner også en korte omtaler i Dio Cassius og i Tacitus' *Annales*. Inskripsjoner, mynter, offentlige skrifter og lover gir oss også god innsikt i Trajans virke. Nerva og Trajan faller mellom Suetonius keiserbiografier og den noe omstridte *Historia Augusta*. Dios Kongetaler (Or.1-4) bidrar også med informasjon om Trajan.

²⁵¹ Dio *Or.* 45.2-3; Dio sier selv at Nerva er død tidligere i talen og Trajan var den siste keiser Dio fikk oppleve ettersom han sannsynligvis døde før Hadrians suksesjon i 117.

"... I had experienced at the hands of the present emperor a benevolence and an interest in me whose magnitude those who were there know of full well..."

(Dio Or. 45.2-3)

Denne talen ble avholdt kort etter Dios hjemkomst til Prusa etter flere år i eksil.²⁵² Dette sitatet viser oss dermed at Dio og Trajan ikke ennå hadde knyttet vennskapsbånd. Trajan var trolig ikke i Roma under Dios første opphold her og det er lite sannsynlig at en ung spansk militærtribun stasjonert i Syria, skulle være del av Dios nettverk her. Deretter tilbrakte Dio hele 14 år i eksil og det er like usannsynlig at han hadde rukket å bli venn med Trajan under denne tiden.²⁵³ Hvorfor har så mange historikere til tross for dette valgt å elevere Dio som venn og rådgiver til Trajan?²⁵⁴ Svaret kan ligge hos den severanske historikeren og filosofen Philostratus.

Den eneste eksplisitte referanse i kildematerialet til et rådgiverforhold og vennskap mellom Dio og Trajan, finnes i Philostratus' biografi om Dio i *Lives of the Sophists*. Philostratus tar her for seg en kort oppsummering av Dios liv og beskriver med dette en meget omdiskutert hendelse, som skal ha foregått ved en av Trajans triumfer.

"And indeed the persuasive charm of the man was such as to captivate even men who were not versed in Greek letters. An instance of this is that the Emperor Trajan in Roma set him by his side on the golden chariot in which the Emperors ride in precession when they celebrate their triumphs in war, and often he would turn to Dio and say: "I do not understand what you are saying, but I love you as I love myself.""

(Phil. V.S 488)

Denne hendelsen har av mange historikere dessverre blitt fortolket som sann.²⁵⁵ Philostratus gjengivelse av hendelsen trenger riktignok ikke være sannferdig, men den impliserer i hvert fall at historikere i antikken også antok et forhold mellom disse to herrer, Dio og Trajan. Disse antakelsene er det ikke lett å spore opphavet til, men man regner med at det er Dios kongetaler

²⁵² Dette er andre gang han er tilbake i byen.

²⁵³ Kort tid etter Trajans tronovertakelse. Nerva hadde et vennskapsforhold til Trajan, (Trajans konsulat har brakt ham til Roma) forut for adopsjonen, men hvorvidt Dio på dette tidspunkt ble introdusert for Trajan er uvisst.

²⁵⁴ Morr 1915, 13

²⁵⁵ Jones 1978, 123; C. P. Jones viser til at det fantes en mulighet for at Dio og Trajan befant seg i samme vogn.

som har ført til denne konklusjonen. I tillegg kjenner tydeligvis Philostratus til verker av Dio, som nå er gått tapt. Han beskriver et geografisk verk, som Dio muligens hadde forfattet under sitt eksil. Dette verket kaller han *Getica* og skal visstnok ha vært en beskrivelse av det folkeslag, som bebodde region som romerne kalte Dakia.²⁵⁶

Dio kan ha deltatt i Trajans felttog til Dakia og der forfattet sitt nå tapte verk om Geta-folket, *Getica*, men dette er omstridt.²⁵⁷ Philostratus opplyser oss om at Dio, under sitt eksil, vandret mye i de nordøstlige delene av imperiet og at han der forfattet et geografisk mesterverk om Geta-folket ved elven Donau, som nå er tapt. Dio kan ha tilført keiseren kunnskap om geografi og folkeslagene, ettersom han tidligere hadde skrevet om dem under sitt eksil.²⁵⁸ Erobringer av nye provinser og landområder ble etterfulgt av fremveksten av nye geografiske og historiske verk. Mange av disse ble forfattet av greske intellektuelle med nære forbindelser til romerske ledere og/eller herskere.²⁵⁹ Disse ideene er trolig årsak til teorien om at Dios *Getica* kan ha oppstått eller bidratt til Trajans erobring av Dakia. Dette viser at Philostratus' beskrivelse av at Dio var med Trajans hærtog inn i Dakia, kan bero på en sannhet. Dersom man i tillegg velger å tro på Philostratus og i tillegg knytter kongetalene til diskusjonen, er et vennsforhold mellom Dio og Trajan plausibelt.

At Dio skulle være passasjer i Trajans triumfvogn må for øvrig regnes som en klar overdrivelse. Det er mulig at Trajan holdt av ham som god venn og rådgiver, men dersom Dio faktisk var passasjer i vognen, ville dette ha skapt en presedens, som ville ha dukket opp i flere historikers nedtegnelser fra denne tiden. Dersom en så viktig og god keiser, som Trajan i ettertid ble kjent som, hadde for vane å bli ledsaget av filosofer og rådgivere under sine triumfer, mest sannsynlig dakertriumfen, ville andre keisere ha gjenopptatt denne trenden og referert til Trajan som initiator av denne trenden. I tillegg hevder Philostratus i samme passasje at Trajan snudde seg til Dio og forkynnet at han ikke forstod hva Dio sa. Dette er også et åpenbart feiltak fra

²⁵⁶ Det finnes en rekke disputer vedrørende sammenhengen mellom Geta-folket og Dakerne, som Trajan etter hvert tar seg av. Den greske geografen Strabo, skrev i sitt hovedverk om disse to stammefolkene som bodde rundt elven Donau (Strabon Geo. 7, 3.13) (Ister gr. eller Danuvius lat.) Cassius Dio skriver i sin Romerske Historier at dakerne bodde på begge sider av Donau, henholdsvis i Bulgaria og Romania. Bulagererne var Moesianer og Rumenerene var dakere. Han argumenterer for at dakerne var avstammet fra geta eller thrakere av dakisk slekt og poengterer også at han selv omtaler folket som dakere, etter skikk fra folket selv og fra romersk side og viser oss at han er vel vitende om at greske historikere o.l henvender seg til dem som getae, enten dette er korrekt eller ikke. (CassDio Ann. 67, 7)

²⁵⁷ Jones 1978, 122-123, Under dette felttoget fremførte Dio kanskje hans *Getic History* eller *Getica*, som nå dessverre er gått tapt. Jones argumenterer for at man trolig her kunne funnet mye mer informasjon om Trajan og Dios vennskap ... Berry på sin side hevder at Dio skrev sitt verk Getae under sitt eksil. (Berry 1983, 72)

²⁵⁸ Phil. V.S, 487

²⁵⁹ Woolf 2001, 318

Philostratus' side. Både Cassius Dio og Plinius den yngre vitner for at Trajan hadde gode greskkunnskaper.²⁶⁰ Det er mulig at Philostratus prøver å implisere at Dios språk var for retorisk og tungfattet, men det gir lite mening, ettersom Philostratus selv hevder at Dios veltalenhet og sjarmer fengslet til og med menn som ikke var kjent med greske bokstaver. Denne hendelsen kan derfor heller ikke bidra til å kaste nytt lys på forholdet mellom Dio og Trajan. Men hvorfor hadde Philostratus denne oppfatningen av Dio som rådgiver for Trajan. Svaret her kan kanskje finnes i Dios kongetaler, som Philostratus definitivt var kjent med.

Dios fremste mesterverk er kongetalene – *peri Basileia* – (Or. 1-4). Disse talene er ansett for å være råd og forslag til Trajan om hvordan en god keiser bør styre. Dio har skrevet fire slike kongetaler og Dios 5. tale ser ut til å kunne ha vært et mulig tillegg til disse. Den første og tredje talen ser ut til å være levert muntlig og da gjerne foran Trajan selv i Roma. Den andre og fjerde talen har et litt mer upersonlig preg og er nærmest å regne som historier som bidrar til å danne et bilde av den gode konge. En mulig tolkningsmåte blir da at et møte mellom Dio og Trajan faktisk har funnet sted, hvorpå Dio avleverte sin første (og kanskje tredje) tale om kongemakten, Senere har Dio funnet det for godt å minne keiseren på sine moralske evner og egenskaper og kanskje skrevet tale 2 og 4 i brevform. Dette er selvfølgelig bare spekulasjoner, men *peri Basileia* er blitt tatt som bevis for at et personlig møte mellom Trajan og Dio har funnet sted og at et nært vennskap skal ha blitt resultatet av dette møtet.²⁶¹

Dette nærværet eller bekjentskapet med Trajan er kanskje ikke eksplisitt nevnt, slik Sidebottom hevder at det burde ha vært, men Jones viser til at Dio bygger sitt bilde av den gode konge, nettopp på Trajan. Spørsmålet som forskerne må stille er hvorvidt talene er av symbolsk art eller at hensikten med dem er å rådføre Trajan om hvordan en ekte keiser bør være.²⁶² Det er også av interesse å finne ut hvorvidt kongetalene bygger på Trajans keisertid, eller om Trajans styresett er influert av kongetalene. Talene har imidlertid en undertone som er en direkte hyllest til Trajan og derfor må man trolig konkludere med at Trajans styresett korrelerer med Dios syn på kongemakten.²⁶³

²⁶⁰ CassDio *Hist.* 68.3, 68.7; Plinius *Pan.* 47.1, Trajans kunnskaper i gresk, se Millar 1967, 12

²⁶¹ For videre diskusjon, se Philostratus V.S 488; Jones 1978, 115-116; Moles 1978, 333 m.fl.

²⁶² Jones 1978, 122

²⁶³ Jones 1978; 116, Dio viser i talene om kongemakt til de ærefulle dyder og evner som en god konge skal ha. Disse evnene passer tilfeldig nok med Trajan. Han var glad i å gå på jakt og han var trofast mot sine venner og han høstet lovord fra sine legionærer.

Kongetalene representerer Dios synspunkter på kongemakten og må på et eller annet tidspunkt ha blitt fremført for Trajan.²⁶⁴ Kan Dios taler ha blitt levert ham personlig eller i hvert fall innenfor offentlige kretser rundt Trajan, eller er de bare lovord skrevet av en trofast undersått som takk for friheten? Dio besøkte Roma en rekke ganger i løpet av sitt liv og det er ikke umulig at han ved en av disse anledninger avleverte sine kongetaler. Kongetalene kan ha blitt presentert muntlig foran Trajan i anledning bursdager eller andre merkedager. Den mest aksepterte teorien på når talene ble avholdt, viser til at Dios kongetaler skal ha oppstått i forbindelse med Dios delegasjon for å forbedre Prusas politiske status. Vi kommer nærmere inn på denne delegasjonen, når vi forsøker å bevise at Dio har fungert som *imperial broker* under Trajan.

Dio satte av mye plass i hans første og tredje kongetale til hvorledes herskeren behøvde lojale venner med høye moralske kvaliteter til å hjelpe ham å styre riket.²⁶⁵ Offentlige stillinger skulle fordeles til nære venner med gode moralske egenskaper, Dette vennskapet og dets lojalitet ville bære med seg store belønninger og fremgang, særskilt for keiserens slekt og familie. Ideelt sett skulle det romerske styresett besittes av fremragende menn.²⁶⁶ Et av hovedmomentene i hans tredje tale om kongemakt er kongens forhold til sine undersåtter. Dio hevder at den keiserlige utdeling av *beneficia* skulle bero på individuelle tilgang til og forhold til keiseren. Keiseren skulle være sjenerøs med familie, venner og dem som stod fram for ham personlig. Videre skal keiseren bruke disse *beneficia* til å binde som venner de statlige menn som har talenter for det de gjør og ambisjoner til å bli store generaler og administratorer.

”Now, who is more able to appoint governors? Who needs more executives? Who has it in his power to give a part in greater enterprises? Who is in a better position to put a man in charge of military operations? Who can confer more illustrious honours? Whose table lends greater distinction? And if friendship could be bought, who has a greater means to forestall every possible rival?”

(Dio Or. 3.132)

²⁶⁴ Den første og tredje kongetale er ansett som levert for Trajan, mens den andre og fjerde kongetale, ser ut til å kanskje ha blitt forfattet som skriftlige taler, eller basismateriale for de to andre. Jones 1978, 115; Swain 1996, 193, 196; Swain foreslår en datering av den første kongetale til sent 99 eller 100 da Trajan hadde returnert til Roma etter sitt opphold i Germania.

²⁶⁵ Saller 1982, 95-96

²⁶⁶ Dio Or. 1.44

Dio viser til at dersom en konge gjør seg fortjent til tittelen²⁶⁷ og utfører alle sine oppgaver tilfredsstillende, er det ikke bare kongen, men kongens venner, eller *amici*, som skal takkes.²⁶⁸ Dette er kongens uvurderlige assistenter og rådgivere. Dio omtaler dem som imperiets mektige øyne, ører, tunger og hender som hjelper kongen til å holde alle landområder under hans kontroll.²⁶⁹ Kongen er altså avhengig av læremestere og lojale *amici* som kan hjelpe ham på vei til å bli en bedre, en god konge. Det Dio her beskriver er keiserens mulighet til å sentralisere makten rundt sin person, ved å vise overbærenhet ovenfor sine *amici*. Disse rådene som Dio gir, samsvarer i så stor grad til den faktiske Trajan, at man lett kan forstå hvorfor antikke historikere antok et vennsforhold mellom dem. Men før vi diskuterer hvorvidt Dio fungerte som *imperial broker* for Trajan, må en siste eksplisitt kilde til et mulig vennsforhold mellom Dio og Trajan diskuteres.

I Plinius korrespondanse med Trajan, under Plinius' legat i Bithynia,²⁷⁰ finner vi en interessant henvisning til Dio.

“It seems that at a meeting of the local senate Dio Cocceianus had applied for the transfer to the city some public work which he had undertaken, but Eumolpus, representing Flavius Archippus, had opposed the transfer until Dio should produce his accounts for the building, as he was suspected of dishonest conduct. He also declared that your statue had been set up in the building although the bodies of Dio’s wife and son were buried there, and he requested me to hold a judicial inquiry.”

(Plinius *Ep.* 10.81)

Plinius navngir her Dio Cocceianus og viser senere i brevet til at Dio faktisk var velvillig til å offentliggjøre regnskapene sine. Det interessante med dette brevet er imidlertid hva som står i Trajans *rescriptum* til Plinius²⁷¹.

²⁶⁷ De greske intellektuelle av denne perioden benyttet seg av ordet *Basileus*, som gjenspeiler kongemakt, ikke keisermakten.

²⁶⁸ Linkes opp mot hans stoiske innflytelse.

²⁶⁹ Dio *Or.* 3, 104-106

²⁷⁰ Plinius *Ep.* 10.81-82

²⁷¹ Plinius *Ep.* 10.82, *rescriptum* var keiserens svar til forespørsler fra provinsguvernørene.

“... and then see that Dio Cocceianus produces accounts for all the work carried out under his management as the public interest demands. Dio ought not to object and in fact has not done so.”

(Plinius *Ep.* 10.82)

Jeg finner to punkter ved disse brevene som støtter teorien om Dio som *amicus* av Trajan. Først og fremst ser det ut til at det faktum at Dio har oppsatt en statue av Trajan i biblioteket, viser at Dio hadde tilknytning av vennskapelig eller ærbar art med keiseren. I tillegg er Dios familie begravet i naborommet, som tyder på at Trajan derfor er en slags beskytter av familien. Mottakere av keiserens favør kunne gi eksplisitte eksempler på deres *gratia* på flere måter. Den enkleste måten var at en romersk borger kunne dedikere en minnestein til ære for keiseren, like lett som for en annen patron. Romerriket var praktisk talt overfylt av slike eksempler.²⁷² Plasseringen av keiserstatuen derimot er det avgjørende. Plinius beskriver at statuen var plassert i samme bygning som familiens gravanlegg. Romerske forestillinger om gravsteders urenhet og krenkelsen av keiserens verdighet, kunne resultere i forræderi eller være potensielt dødbringende.²⁷³ Det faktum at Trajan ikke bemerker denne observasjonen fra Plinius, kan bety tre ting; Trajan har ikke lest brevet grundig nok, nummer to er at han ikke bryr seg, eller siste instans, Trajan vet om statuen og har allerede godkjent den og dens plassering. Det siste punktet som støtter min teori om at Trajan og Dio knyttet vennskapelig bånd, finnes i siste setning i Trajans *rescriptum*.

Den siste setningen har overraskende nok sjelden blitt tatt som bevis for at Trajan kjente Dio.²⁷⁴ Trajan levner for øvrig ingen beviser på sitt bekjentskap med Dio i svaret sitt, men ordene *ought not to object* er enten ment som en trussel mot Dio eller så er de et implisitt testamente på at Trajan er kjent med Dios moral og karakter. At Dio faktisk ikke har protestert, finner vi allerede i Plinius' første brev om saken, så det gir oss ingen ny informasjon, men at Dio *ikke burde* protestere, viser oss at Trajan kanskje vet noe om Dio som ikke Plinius vet. Likevel ser man her at dersom Trajan kjenner Dio, gir han ham fortsatt ingen særskilte rettigheter eller i det minste informerer Plinius om Dios rolle som medlem av *Amicitiae Caesaris*.

²⁷² Saller 1982, 71

²⁷³ Garzetti 1974, 348; Swain 1996, 237; Bekker-Nielsen 2007, 55

²⁷⁴ Swain 1996, 237

Det er av de foregående diskusjoner gått frem at Dio og Trajan sannsynligvis ikke var knyttet til et *amicitiae* fra begynnelsen av. Dio gir oss i sin 45. tale riktignok et hint om at et slikt vennskap kommer til å inntreffe i fremtiden. Dette synspunktet har blitt fremfostret gjennom tidene, ved hjelp av Philostratus, til å bevise at Dio og Trajan faktisk knyttet vennskapsbånd senere i livet²⁷⁵. Dios kongetaler blir ofte benyttet som grunnlag for denne diskusjonen. I tillegg viser den siste setningen i Trajans *rescriptum* til Plinius oss at det finnes en mulighet for at Trajan vet hvem Dio er, skjønt det avsløres ikke noe tett vennskap. Konklusjonen må derfor bli at Dio var *amicus* av Trajan. Når vi nå har undersøkt muligheten for *amicitiae*, følger det naturlig å undersøke hvorvidt dette vennskapet gjorde Dio til *imperial broker* for Trajan.

Vi vet fra kildene at Dio deltok i minst én diplomatisk delegasjon til Trajan og det faktum at Prusa senere får tildelt keiserlige privilegier av Trajan, vitner om at Dios sak kan ha blitt hørt.

“However that may be, when that man had died [Domitian] and the change of administration had been effected, I was on the point of going to visit the most noble Nerva; but, having been prevented by a serious illness, I lost that opportunity completely, being robbed of an emperor who was humane and fond of me and an old-time friend. And I swear to you by all the gods, it is not because of what I might have obtained for myself or for some member of my family that I am distressed at having missed it, no, because of what I might have achieved for you and for the state at large; for this I count a great injury and loss. For what we have now obtained we might have had then, and we might have employed the present opportunity toward obtaining further grants. However that may be, when I had experienced at the hands of the present emperor a benevolence and an interest in me whose magnitude those who were there know of full well, though if I speak of it now I shall greatly annoy certain persons – and possibly the statement will not even seem credible, that one who met with such esteem and intimacy and friendship should have neglected all these things and have given them scant attention, having formed a longing for the confusion and bustle here at home, to put it mildly – for all that, I did not imply that opportunity or the goodwill of the Emperor for any

²⁷⁵ Fra og med ca. 99-100, når man antar at den første kongetalen er levert (Jones 1978, 133-134)

selfish purpose, not even to a limited degree, for example toward restoring my ruined fortunes or securing some office or emolument, but anything that it was possible to obtain I turned in your direction and I had eyes only for the welfare of the city.”

(Dio Or. 45.2-3)

Dio klarte å sikre Prusa rettighetene til å utvide byrådet med 100 medlemmer og retten til å føre rettssaker ved en lokal domstol.²⁷⁶ Dio hevder at han trolig ville oppnådd de samme privilegiene under Nerva, og legger ikke skjul på at han trolig ville ha oppnådd mer.²⁷⁷ Talen er derfor et bevis på at Dio tilsynelatende har mistet noe av sin innflytelse på keisermakten. Med Nerva, sin gode venn, på tronen, forventet trolig Dio å få spesialbehandling for seg selv og hjembyen. Men håpet levde ennå. Han fortsetter med å hevde at Trajan, derimot viste en enorm godvilje og interesse for ham. Trajan godkjente derfor Dios krav, men Dio mottok ingen spesialbehandling og er smertelig klar over det. I Dios 40. tale – *On Concord with the Apameians* – forklarer Dio nok engang resultatet av delegasjonen til Roma.

“For to see many people meeting with success and gaining great favours would never disturb a man of discernment, especially a man who had been the first to encounter such good fortune, an had possibly furnished the precedent for it. For it is quite as if a man were to demand that for him alone the sun should shine, or Zeus send his rain, or the winds blow, or that no one else should be permitted to drink from the springs. On the contrary, being at once most benevolent and most sagacious of all men, the Emperor not only gave me what I asked, but also gave others what they asked.”

(Dio Or. 40.15)

Dette utsagnet vitner om at Dio ikke hadde forsømt sin rolle under delegasjonen til Trajan, men han hadde trolig biet seg for å kreve *eleutheria* for Prusa, som han hadde lovet under Nerva. Nå var det en helt annen keiser som Dio måtte forholde seg til. Dio forteller at keiseren innvilget alt

²⁷⁶ Jones 1978, 111, Boulé ble utvidet med 100 medlemmer og Prusa fikk retten til å holde domstol.

²⁷⁷ Det er trolig denne handlefriheten, eller uavhengigheten, han refererer til her. Det finnes ingen brev eller taler som kan forklare direkte hva disse kravene Dio fremsatte var. Ettersom han taler om dem i byen senere, ser vi en viktig forskjell mellom kravene i henholdsvis Or 44 og Or 45. Dio omtaler ikke lenger *eleutheria*.

han spurte om. Det interessante her er imidlertid at Dio selv sier at keiseren også innvilget alle andre forespørsler som ble fremlagt for ham. Dette utsagnet vitner derfor også om at Dio ikke fikk noen form for spesialbehandling av Trajan.²⁷⁸ Den logiske konklusjon derimot er at Dio og Trajan ikke var *amici* på dette tidspunkt, men at han opererte som *imperial broker* på vegne av Prusa.

Til tross for suksessen Dio hadde på Prusas vegne, blir Dio likevel til å forsvare seg i talen han holder ved sin tilbakekomst. Madsen har argumentert for at den defensive tonen Dio har i denne talen, kommer som følge av at motstandere i byrådet har kritisert ham for ikke å ha holdt det han lovet i sin hjemkomsttale.²⁷⁹ De politiske angrep fra hans motstandere blir likevel med rette besvart av Dio. Han beviser at han fremførte kravene fremfor Trajan og at han ikke hadde forsømt sin rolle som delegasjonsleder, til tross for at tilhørerne hevdet at Smyrna hadde blitt tildelt flere privilegier enn Prusa.²⁸⁰ Dio konkluderer med at av alle byene som søkte om privilegier, så var Prusa den byen som fikk mest tilbake.²⁸¹ Dios delegasjon til Trajan må derfor ha blitt sett på som et delvis mislykket forsøk, ettersom Dio har mye å svare for etter at han allerede hadde sikret byen flere rettigheter.²⁸² I den samme talen viser Dio til familien sin og snur deretter opp-ned på sin tiltrekning til Roma. Han er ikke lenger interessert i å reise til Roma, men foretrekker livet i hjembyen og dermed påbegynner han sin aktive politiske karriere i Bithynia.²⁸³

Dios Bithynia

Det har til nå i avhandlingen vært diskutert hvorvidt Dios forhold til keiserne har påvirket hans politiske agenda. Det er derfor nødvendig å forsøke å beskrive hvilke andre personer innenfor patronasjehierarkiet Dio kan ha vært tilknyttet. Dio var ansett som en mann av høy status i Prusa og det er derfor også tenkelig at han hadde en stor betydning for flere byer i Bithynia.²⁸⁴ Dio var,

²⁷⁸ Madsen 2006, 186, Det hardeste slaget Dio opplevde under romersk styresett var kanskje ikke tyrannen Domitians ferdsel, men hans egen skuffelse over å ikke klare å overtale Trajan til å gi Prusa uavhengighet.

²⁷⁹ Madsen 2007, 23

²⁸⁰ Dio *Or.* 40.14, Dio avfeier ryktet om at Smyrna hadde oppnådd mange privilegier fra Trajan.

²⁸¹ Dio *Or.* 45.2-5

²⁸² Madsen 2006, s186, Madsen hevder at Dio også selv har vært misfornøyd med delegasjonen, ettersom Trajan ikke viste ham noen form for favorisering. Bekker-Nielsen 2007, 51; ”*I politikk er ryktespredning den svakes våpen, og tross sine retoriske evner er Dios så godt som vergesløs mot disse angrepene.*”

²⁸³ Salmeri 2000, 63

²⁸⁴ Jones 1978, 99; Dio *Or.* 45.8, Dio viser oss at patronasjeforbindelser må ha vært vanlige, ettersom Dio selv skryter av å ha avstått fra å benytte sin innflytelse over prokonsuler og keiseren til hans fordel, vedrørende Prusas stridigheter over valget av lokale *dekurioner*.

i tillegg til å være en populær orator og del av det intellektuelle miljø, kjent som en aktiv politiker, både i hjembyen og i provinsen generelt. Dio ble ofte spurt om å komme til ulike byer for å holde taler og ble tilslutt høyt verdsatt som potensiell guvernør eller arkont.²⁸⁵ Han nevner selv at ulike byer hadde bedt ham om å besøke dem. Dio krevde aldri betaling for sine taler og råd til byene han besøkte, men han ble ofte tilbudt borgerskap og i noen tilfeller også æresposisjoner i byenes byråd.²⁸⁶

Hendelser hvor en provinsbys ledende borgere kontaktet guvernører grunnet lokale forretninger førte sannsynligvis til fundamenteringen av personlige forbindelser. Disse forbindelsene igjen, kan ha dannet grunnlag for *imperial brokerage* i Bithynia. Det kommer klart frem av Plinius' brev og Dios taler, at guvernører også ofte tok kontakt med lokale aristokrater/magistrater vedrørende lokaladministrasjonen av provinsen. I tillegg utgjorde guvernører den høyeste form for patroner i provinsen og det er rimelig å anta at byenes elite ville vært åpne for å innlede vennskapsforbindelser med guvernørene.²⁸⁷

Dios personlige innflytelse ovenfor provinsguvernører blir best illustrert i *Or.* 43 og *Or.* 48. I Dios 48. tale avholder Dio en tale for å hylle provinsguvernør Varenus Rufus' ankomst til byen.²⁸⁸ Denne talen viser at Dio trolig var på vennskapelige termer med Rufus og i *Or.* 43, får vi et innblikk i dette forholdet. Dio blir anklaget for gudløshet og for å ha samarbeidet med en mislikt provinsguvernør.²⁸⁹ Dio skal ha benyttet sin kontakt med prokonsulen av Bithynia til å få sine motstandere i byrådet torturert og senere eksilert. Deretter hadde Dio begynt å forsvare denne prokonsulen i en rettssak vedrørende mislighold av provinsen. Hvorvidt Dio klarer å forsvare ham med suksess, vites ikke, men vitnemålene fra tale 43 indikerer at Dio var på vei til å forlate Roma og at han kanskje da skulle tale Rufus' sak foran Trajan. Trajan ble uansett nødt til å se situasjonen an, og ikke mer enn 3 år senere, sender Trajan Plinius inn som keiserlig legat over en senatorisk provins. Uansett hvilken sannhet som lå bak anklagene mot Dio, er denne talen et godt eksempel på de interne krangler og den korrupsjon som preget provinsen i tiden før 110.²⁹⁰ Dios vennskap med denne provinsguvernøren kan ha forårsaket flere hendelser enn den

²⁸⁵ Dio *Or.* 49

²⁸⁶ Berry 1983, 79

²⁸⁷ Saller 1982, 161

²⁸⁸ Rufus var provinsguvernør fra ca 105-107. (Jones 1978, 102)

²⁸⁹ Dio *Or.* 43.12; Jones 1978, 102, Jones argumenterer for at denne mislikte prokonsul, må ha vært nettopp Varenus Rufus.

²⁹⁰ Plinius tale mot Marius Priscus i senatet. Plinius Ep 2.11

ovennevnte. Varenus Rufus var Dios høyeste autoritet i provinsen,²⁹¹ og ved å takke ham, ville Dio kunne hente ut goder og tjenester, til ham selv og til hjembyen. Vi må derfor ikke utelukke mulighetene for at Dios bithynske taler kan ha kommet på oppdrag fra Varenus Rufus, eller fra den tidligere provinsguvernøren Julius Bassus.²⁹² For å kunne beskrive tilstedeværelsen av *imperial brokerage*, må Dios lokalpolitiske synspunkt beskrives. Som nevnt tidligere, startet Dios alvorlige politiske karriere i Bithynia, etter at hans eksil tok slutt og Trajan var kommet til makten.²⁹³ Dios taler til de bithynske byene Nicaea, Nicomedia, Tarsus, Apameia og ikke minst Prusa, kan belyse flere viktige politiske synspunkt rundt Dios person og kan dermed benyttes som bevis for at han har vært en *imperial broker*.

Diplomaten Dio

I sine taler til de ulike byene i Bithynia forteller Dio ofte hvordan han har bidratt til Prusas urbane fornyelse og hvordan han uselvvisk har skaffet tilveie rettigheter og privilegier for byen. Han omtaler seg selv som en slags veileder for hvordan provinsens innbyggere bør oppføre seg. Han advarer ofte om hva som eventuelt kan skje dersom provinsen faller enda mer ut i opprør og dekadanse. Dios hovedmoment er som alltid at ved å komme til enighet og ro, forhindres den romerske sentralmakt fra å gripe inn. Romersk inngripen kunne føre med seg radikale endringer og forstyrre de rettighetene som provinsen, sakte men sikkert, hadde opparbeidet seg, siden dens opprettelse etter krigene mot Mithridates VI.

De fredfylte tilstandene i det romerske imperiet under det julio-claudiske dynastiet brakte med seg en økonomisk oppblomstring i den greske delen av imperiet. Keiserne og senatet lot i stor grad de lokale byråd og magistratene styre seg selv og holdt romersk innflytelse, eller ifølge Dio forstyrrelse, innenfor tolerable grenser.²⁹⁴ Dios lokalpolitiske synspunkter kommer best til syne i hans taler som tar for seg *the conduct of the polis*, føringen av byen. Dio var veldig klar over den fordelaktige situasjonen som byene i provinsen befant seg i. Hvordan byene oppførte seg, dannet grunnlaget for et stabilt sosialt system, hvor eventuelle opprør fra de fattige var lette å kue og hvor elitens interne krangel og misnøye som oftest ble ordnet lenge før sentralmakten i

²⁹¹ Dio *Or.* 48, Jones 1978, 102

²⁹² Om Bassus, se Jones 1978, 102; Swain 1996, 222

²⁹³ Denne observasjonen kommer fra at Dios bithynske taler, har blitt datert til etter 98. (Jones 1978, 135-140)

²⁹⁴ Desideri 2000, 106; Swain 2000, 2

Roma behøvde å involvere seg i sakenes gang.²⁹⁵ Dette selvstyret som byene i Bithynia hadde var Dio svært interessert i å bevare og om mulig utvide og dette skulle bli hans viktigste politiske spillekort.²⁹⁶

”For though it is my desire to please you in every way possible, I am at a loss.”

(Dio Or. 47.18)

Et av de første eksemplene på Dios forsøk på å bevare roen og forhindre uro i Prusa og provinsen, finner vi i hans 46. tale.²⁹⁷ Grunnet kornmangel og økende kornpriser, hadde intern uro og opprør blusset opp i Prusa. Dio ble etter hvert dratt inn i en serie anklager som alle hadde med manipulasjon av kornmarkedet å gjøre. Dio skulle visstnok ha brukt store summer på å bygge opp en rekke butikker i tilknytning til markedet, og denne pengebruken ble brukt som argumentasjon for at han hadde gjemt unna korn, og dermed spekulert på kornmangelen.²⁹⁸ Før opprøret eskalerer forsøker Dio å forsvare sin ære ved å holde en tale til folket, der han viser til familiens uskyld og rettferdighetssans gjennom generasjoner. I tillegg legger han til at han allerede i ung alder har gitt byen mange goder gjennom liturgiene og dermed allerede har fortjent sin plass som en av byens fremste innbyggere.²⁹⁹ Dio påpeker at skylden i stedet kan legges på markedskommisjonærene, som skulle ha oppgaven med å løse eventuelle problemer rundt byens kornforsyning. I andre byer, hevder Dio, finner man like høye kornpriser hele året rundt, og derfor bør ikke befolkningen i Prusa bli oppgitte, ettersom de allerede har det bedre enn de fleste andre byene i provinsen. Opprør og intern uro i byen er ikke gunstig, og heller ikke ønskelig. Spørsmålet om Dio her har talt på vegne av provinsguvernøren er uaktuelt. Dio er mål for anklage og forsvarer seg selv, på vegne av seg selv. Likevel støter man allerede her på Dios hovedmoment, som han med små tilpasninger i det hele proklamerer for de største byene i provinsen, over 20 år senere: Provinsbeboerne må avstå fra handlinger som kan tiltrekke Romas oppmerksomhet.³⁰⁰

²⁹⁵ Berry 1983, 79; Desideri 2000, 107; *Homonoia*; gresk begrep om enighet

²⁹⁶ Berry 1983; s80

²⁹⁷ Denne talen blir satt til tidlig i Dios karriere (70-80) og skal ha vært avholdt før hans filosofiske periode under Musonius i Roma. (Jones 1978, 134)

²⁹⁸ Dio Or. 46, 8-13; Jones 1978, 20

²⁹⁹ Dio Or.46, 2-6

³⁰⁰ Dio Or. 46.13-14

Som nevnt under diskusjonen rundt vennskapsforholdet med Trajan, la Dio stor vekt på å skaffe privilegier til Prusa og på den måten forsterke byens posisjon i provinsen. I tillegg til å forbedre byens politiske utgangspunkt, sørget også Dio for å gjøre byen ansikt utad bedre. Han satte i gang ekstensive, urbane fornyelsesprosjekter med formål å forskjønne byen.³⁰¹ Han demoliserte gamle bygninger og templer, samtidig som han oppførte nye, mer spektakulære bygninger og innviet dem til byens ære.³⁰² Fra Plinius' brever finner vi derimot at Prusas badeanlegg var i dårlig forfatning rundt år 110.³⁰³ Hvorfor Dio ikke har påtatt seg denne liturgien er uvisst, men hans urbane fornyelsesprosjekt møtte også mye motstand. Dette prosjektet har trolig ikke blitt initiert av en patron høyere opp i systemet. Dio gjør trolig dette for å øke sin prestisje innenfor byen og forøker dermed sitt klientell. Dios fascinasjon ved å forskjønne sin hjemby, kan stamme fra et ønske om å fundamentere sin egen popularitet, som igjen på lang sikt vil være en investering i troverdighet og ære. Dio er i dag utvilsomt Prusas mest velkjente personlighet og selv om han ble anklaget for tyrannisk virksomhet³⁰⁴, gudløshet³⁰⁵ og senere anklaget for å ha ødslet byens økonomiske midler³⁰⁶, virker det som om han alltid klarer å gjenopprette den tiltroen han alltid har hatt hos Prusas innbyggere.

Mot slutten av det første århundret begynner imidlertid de fredsfulle tilstandene å svinne hen. Bithynia ble sakte men sikkert ledet ut i kaotiske tilstander. Det var til enhver tid fare for at innbyggerne i en av byene skulle gjøre opprør. Dette kunne tiltrekke oppmerksomheten fra det våkende øyet i Roma, noe eliten og maktinnehaverne ikke satte særlig stor pris på.³⁰⁷ Dio mente at i slike tilfeller måtte overklassen oppmuntre til harmoni mellom elite og masse i byene. Ved bruk av liturgiske grep var dette mulig. Dersom provinsguvernørene ble involvert i byens indre affærer, kunne byrådene og dermed folkemassen bli fratatt makt og de lokale domstolene kunne miste sin autoritet. Det var nettopp på grunn av slike tilfeller at Dio forkynte viktigheten av enighet – *homonoia* – mellom elite og massene i provinsene og i byene.³⁰⁸ Som sagt tidligere gir Dios taler til byene i provinsen uttrykk for frykt eller skepsis ovenfor romersk inngripen. Den

³⁰¹ Dio *Or.* 47 – *His efforts to beautify Prusa*

³⁰² Forbedringer som ble foreslått var for eksempel fontener, fortifikasjon av byen og opprettelsen av en fast havn.

³⁰³ Plinius *Ep.* 10.23, 10.70, 10.71

³⁰⁴ Dio *Or.* 40, 8-9 Han viser til restaurasjonen av Parthenon og lignende prosjekter. Fremhevelse av fordums kulturskatter og forbedringer av disse har ingenting med tyranni å gjøre. For mer om opposisjonen han møtte, se Berry 1983, 79

³⁰⁵ Dio *Or.* 46.13

³⁰⁶ Plinius *Ep.* 10.81

³⁰⁷ Salmeri 2000, 74

³⁰⁸ F.eks *Or.* 48

tillit som provinsen hadde fått, var i ferd med å brytes og romerne ville snart bli nødt til å gripe inn. Dios syn på Romerriket er ofte sett i lys av hans skeptiske holdning til romersk innflytelse når han taler til byer i Bithynia.³⁰⁹

I sine taler til Nicomedia og Nicaea³¹⁰ fremhever han hele tiden *homonoia* som en naturlig ting for å bedre byenes posisjon og utrydde krangler.³¹¹ Byene blir en etter en bedt om å samarbeide. Grunnlaget for krangelen mellom Nicaea og Nicomedia stammer fra Augustus' tid, 29 før vår tidsregning. Nicaea fikk lov til å reise et tempel til ære for Julius Caesar, samtidig som Nicomedia fikk tilegne et tempel til Augustus' ære. Dette startet stridigheten som ennå ikke var løst da Dio talte til dem. Dio forsøkte å råde dem til å løse problemet på diplomatisk vis.³¹² Ved å slutte fred med hverandre ville begge byene blomstre og fremstå som mer konkurransedyktige i forhold til andre byer. Aristokratiet og makteliten fra de andre byene i provinsen vil da heller ikke lenger kunne utnytte spenningen mellom Nicaea og Nicomedia.³¹³ Dette samarbeidet vil derfor føre med seg nye goder til byene. Lokalmagistrater, velgjørere og vise menn vil kunne utvide sine virkeområder og handelen kan da strømme fritt mellom byene. Forbrytere vil ikke lenger kunne skjule seg i den ene av byene, dersom de var uønsket i den andre. Mat- og nytteproduksjonen vil øke og økonomien vil bli styrket som resultat av dette samarbeidet.

Den evigvarende krangel mellom Nicaea og Nicomedia for å være provinsens førsteby, fører ifølge Dio til misnøye og svekkelse av byenes samlede kraft mot romersk påvirkning.³¹⁴ Dette vil føre til at guvernørene kan fritt tjene på denne disharmoni og hvor guvernøren alltid ville ha en av byene på sin side. Ved å samarbeide vil byene selv skape hegemoni i provinsen og således stille sterkere mot eventuelle korruperte stattholdere og guvernører.³¹⁵ Fordi loven angående bestikkelser og *xenia* i likhet med andre administrative regler var vage, var forfølgelsen av provinsboere som hadde forbrutt seg, utført med diskresjon. Utfallet av dette var at patronforbindelser med de ledende provinsinnbyggerne ville vært brukbare for en guvernør også etter hans *menstruata* – periode var over. Dio Chrysostom talte om at bithynerne ikke måtte krangel internt, nettopp av den grunn at det ville legge vei for guvernøren opprettelse av partiske

³⁰⁹ Desideri 1978, 421; Swain 2000, 45

³¹⁰ Dio *Or.* 39 -

³¹¹ I *Lives of the Sophists* opphøyres Dio som et *horn of Amalthea*. Philostratus beskriver Dio Chrysostoms overtalende sjarme når han taler til byer i provinsene om hva som vil skje dersom de går imot det romerske hegemoni. (Vitner om Dios taler i Nicaea og Nicomedia)

³¹² Jones 1978, 3

³¹³ Mahaffy 1890, 231

³¹⁴ Madsen 2006, 184-5

³¹⁵ Dio *Or.* 38.33; Dio *Or.* 38.36; Madsen 2006, s184

forbindelser med ulike faksjoner og dermed utøve urett mot provinsen uten konsekvenser, ettersom han alltid ville ha en eller annen faksjon på sin side dersom han ble anmeldt for mislighold eller underslag vedrørende provinsadministrasjonen.³¹⁶

I Dios taler til innbyggerne i Tarsus³¹⁷ fremhever han at det må være en varsom likevekt mellom *boulê*, *demos* og *gerousia*.³¹⁸ Dersom denne likevekten forskyves kan det fort oppstå opprør og anspente situasjoner mellom rådene og folket. Dio viser til disse byrådene, *bouleia*, som byens viktigste politiske institusjon, med ansvar for bestemmelser innen administrative og økonomiske forhold. Her ser vi igjen linken til sentralmaktens fravær, hvor arkontene, guvernørene eller keiserne sjelden grep inn i de interne hendelsene, utenom ved uregjerlige tilstander som for eksempel opprør og sivil uorden.

I Dios tale til Apameia³¹⁹ benytter Dio sine erfaringer med keiseren til å vise hvor innflytelsesrik han er. Ved å øke byrådets makt og gjøre byen, om ikke helt fri, men mer fritatt fra imperiets kontroll, klarte Dio likevel å konkretisere det som senere blir hans overordnede politiske agenda; nemlig å bevare *status quo* med henhold til sentralmakens fravær.

Dios vektlegging av *homonoia* er et eksempel på Dios virke som *imperial broker*. Ved å forkynne samarbeid mellom byene, bidrar han dermed til å ivareta Romerrikets interesser. Samtidig er det verdt å nevne at Dio kanskje ikke gjør dette for å beskytte romerske interesser, men snarere for å beskytte greske interesser fra romersk inngripen. Dio kan derfor ha handlet på eget initiativ, men samtidig i tråd med keiserens ønsker. Dios gryende skepsis opererer derfor i begge kulturers beste. Romerne tjener på hans oppfordring til fred, og grekerne er tydeligvis tjent med at romerne lar dem være i fred. Dio var i hovedsak en fredsfylt mann, mye på grunn av hans natur, men også grunnet hans filosofiske overbevisning om at stridighet aldri er til nytte for dem det angår. Ved å se på andre kilder fra antikken finner man likhetstrekk med Dios *homonoia*-begrep, blant disse kan nevnes Aristoteles' *philia*, som Alexander den Store nok i stor grad var påvirket av i sin konsolidasjon av sitt imperium, nemlig vennskap mellom innbyggere i en by og samspill byene imellom.

Dio la åpenbart stor vekt på veltalenhet både i sitt filosofiske og politiske virke. Retorikk ble dermed et redskap som politikere måtte mestre, for å oppnå respekt og ikke minst innflytelse.

³¹⁶ Saller 1982, s165 – Sjekk opp referansen til Dio

³¹⁷ Dio *Or.* 33-34 – Den første og andre tale til Tarsus

³¹⁸ Byrådet, innbyggerne og rådet av eldre.

³¹⁹ Dio talte til Apameias innbyggere om *concordia*. Kommer nærmere inn på denne talen senere...

En politiker måtte til enhver tid megle mellom de opponerende sidene i bybildet, selv om resultatene ofte da blir kortsiktige, og årsakene til uroen kanskje bare blir midlertidig dempet men egentlig aldri fjernet. Dio var på den måte tilhenger av foreløpige løsninger. Ved å inngå kortsiktige diplomatiske kompromiss ville problemene som måtte oppstå kunne løses raskt og effektivt, uten sentralmaktens inngripen.

Samtidig som man kan hevde at Dio opererte på eget initiativ, går bevisene heller ikke imot Dio som keiserlige sendebud. Som sagt innledningsvis i kapittelet, starter Dios politiske karriere i Bithynia, kort etter Trajans maktovertakelse. Ved å operere som *imperial broker* på vegne av Prusa, oppnår han goder og privilegier for byen, men samtidig hevder han at keiseren fattet interesse av ham. Det er blitt foreslått at Dio avholdt den første tale om kongemakt under dette besøket og at Dio dermed, igjen, har innnyndet seg på keiseren og blitt hans *amicus*. At Dio senere forfatter 3 nye taler om kongemakt rettet mot Trajan, bidrar bare til oppfatningen av at Dio har kommet innenfor Trajans *circle of trust*. Hvorvidt Dio på en eller annen måte har fått beskjed om å roe ned befolkningen i byene han taler i, eller om han gjør dette på eget initiativ for å beskytte provinsen fra romerne, som han etter hvert blir svært så skeptiske til, er usikkert. I disse talene kan Dio ha fungert som en mellommann mellom provinsadministrasjon og provinsbyene, enten på eget initiativ eller på oppfordring fra keiser eller stattholder provinsene. Hvorvidt Dio opererte på oppdrag av Trajan i sine bithynske taler, kan vi ikke vite, men argumentasjonen er langt fra umulig.

Dios rolle som *imperial broker* representerer det mer abstrakte aspekt ved fenomenet. Dio stod sjelden i sentrum for en redistribusjon av *beneficia*, bortsett fra i tilfellet med Prusas politiske status. Hans hovedsakelige meglerinitiativ kom ved at han først innnyndet seg hos keiserne og over tid etablerte et vennsforhold med dem. Deretter ble han engasjert som keiserlig sendebud og hadde som oppgave å proklamere Romerrikets og keiserens legitimitet og deretter megle frem ro og fred. Dette finner vi eksempler på i Dios tale til Alexandria, hvor han oppfordrer til forståelse og orden ovenfor romerne. På lik linje finner vi så Plinius over 40 år senere i Bithynia, hvor han også oppfordrer provinsbefolkningen til å opprettholde *quies provinciae*, eller fred og orden, slik at provinsene fortsatt kan leve i relativ uforstyrret fred.

7. PLINIUS SOM IMPERIAL BROKER

Dette kapittelet vil ta for seg spørsmålet hvorvidt Plinius den yngre fungerte som *imperial broker* for keiser Trajan, under Plinius' guvernørskap over provinsen Bithynia et Pontus i perioden 110-112.³²⁰ Plinius' korrespondanse med Trajan under dette oppholdet er en viktig kilde til forståelsen av hvordan den romerske administrasjonen av provinsene fungerte, men den illustrerer også hvordan patronasje forplantet seg fra sentrum til periferien i provinsene. Saller har beskrevet denne korrespondansen mellom Plinius og Trajan, som tilfeller av *imperial brokerage*. Men før vi går over på diskusjonen rundt Plinius, må tilfellene som leder til at Plinius blir guvernør over provinsen, beskrives.

Til tross for sine rikdommer og strategiske verdi, hadde Bithynia i lengre tid vært preget av overdrevne krangler mellom storbyene og hadde i tillegg vært offer for manglende kompetanse og vanstyre fra tidligere provinsguvernører.³²¹ Byene konkurrerte seg imellom om hvem som fortjente retten som førsteby, eller Metropolis, i provinsen, og hadde i den anledning startet en rekke urbane fornyelsesprosjekter for å intimidere nabobyene.³²² Disse byggeprosjektene var ikke alltid godt nok planlagt og trakk derfor store summer av rikets penger til å gjennomføres. Provinsens finansielle situasjon begynte å falle sammen og keiser Trajan så seg derfor nødt til å handle. I samsvar med senatet, overtar han direkte kontroll over denne forhenværende senatoriske provinsen.

Som ny provinsguvernør velger han den tidligere konsulen Plinius den yngre. Plinius hadde tidligere vist sin dyktighet innen rikets finanser og hadde vært en sterk motstander av korrupsjon.³²³ Plinius fikk dermed stillingen som *legatus Augusti pro praetore consulari potestae* over Bithynia et Pontus³²⁴ og var ikke bare sendt for å bedre de økonomiske forhold, men hovedoppgaven var trolig å kvele de politiske urolighetene som hadde oppstått i kjølvannet av byenes interne krangler, og dermed bevare *quies provinciae*.³²⁵ Plinius kommer dermed til å

³²⁰ A. N. Sherwin-White foreslår at Plinius kan ha blitt sendt til provinsen så tidlig som i 109, men den generelle oppfatningen av oppholdet strekker seg fra 110-112. (Sherwin-White 1966, 80)

³²¹ Garzetti 1974, 347; Christiansen 1995, 142; Arnold 1914, 158-159; Sherwin-White 1966, 526-527

³²² Blant annet konfliktene mellom Nicaea og Nicomedia, som blir beskrevet i kapittelet om Dio.

³²³ Plinius hadde som advokat ledet mange anklager og domfellelser i senatet mot provinsguvernører anklaget for vanstyre og underslag. Man finner blant andre en referanse til rettssaken mot Marius Priscus i *Ep.* 10.3

³²⁴ Sherwin-White 1966, 81-82; Stevensen 1939, 108 Plinius var egentlig ansvarlig for to provinser, Bithynia og Pontus, men han unnlater å nevne Pontus, av hvilken grunn vites ikke.

³²⁵ Opprettholde den provinsielle fred. (Sherwin-White 1966, 527)

operere som både *curator* og provinsguvernør under keiserlig mandat.³²⁶ Disse keiserlige mandatene blir ikke direkte opplyst, men flere av dem kan identifiseres gjennom korrespondansen. Utsendelsen av Plinius som provinsguvernør for en provins som det i utgangspunktet var senatets oppgave å forvalte, tyder på at forholdene må ha eskalert siden Dio talte til byene omtrent 10 år tidligere. Det er ikke kjent hvorvidt Plinius lyktes i sine oppgaver, ettersom han sjelden oppgir forretningstransaksjoner eller informasjon om byenes økonomi.³²⁷ Det er derimot usannsynlig at han har fullført arbeidet og blitt erstattet, ettersom en etterfølger ikke er registrert før i perioden 113-114.³²⁸ Plinius er derfor antatt død i Bithynia, en gang i hans tredje kalenderår som provinsguvernør.

”Now it seems to me that the crucial quality which gave the emperor his patronal character was the expectation that he would distribute beneficia in accordance with particularistic rather than universalistic criteria.”

(Saller 1982, 33)

Utover principatet og keisertiden finner vi flere ganger tilfeller hvor *beneficia* blir distribuert gjennom et hierarkisk system fra sentralmakt til menigmann. De romerske aristokraters oppfatning av en god keiser, var i stor grad basert på keiserens distribusjon av slike privilegier. Det fantes ingen faste regler for denne distribusjonen, ettersom forskjellige grupperinger oppnådde forskjellige resultat under forskjellige keisere. Keiseren stod for distribusjon av *beneficia* og kunne endre menneskers skjebne med gaver og privilegier og på den annen side kunne han ta det fra dem like fort.³²⁹ Alle senatoriske magistratembeter stod til keiserens disposisjon og disse kunne sikres ikke bare personlig vennskap med keiseren, men også gjennom et hierarkisk patronasjesystem, bestående av keiserens *amici*, som *beneficia*.³³⁰ Plinius den yngre

³²⁶ Sherwin-White 1966, 81; *Curator* eller *corrector civitatum* var en finansiell overseer for en eller flere byer i provinsene.

³²⁷ Sherwin-White 1962, 124-125

³²⁸ Sherwin-White 1966, 82

³²⁹ Saller 1982, 58; Dette har blitt godt illustrert ved keiser Domitians regjeringstid. Flere aristokrater, blant dem Dio, ble bannlyst og fratatt sine rettigheter og eiendommer. Senere, under Nerva, ble disse personene tilbakekalt og gjeninnsatt som fullverdige romerske borgere med sine eiendommer.

³³⁰ Saller 1982, 44-45

er den eneste *imperial broker* som man fullt ut kan spore konturene av et personlig forhold med en keiser, men det finnes ingen grunn til å hevde at det var et uvanlig fenomen.³³¹

I Plinius' lovtale til keiser Trajan, *Panegyricus*, fremført i anledning hans tiltredelse til konsulembetet i 100, finner vi flere steder referanser til keiserlig distribusjon av *beneficium*.³³² Plinius tar for seg alt fra tildeling av konsulembeter, kornforsyninger, domstolsreformer, bevilgning av romerske borgerskap og arvelovsreformer. Plinius' syn på Trajan som en god keiser har over lengre tid blitt sammenlignet med Dios syn på Trajan. Plinius beskriver Trajan som viseregent for Jupiter, mens Dio sier at keiseren har sin legitimitet fra Zevs.³³³ Disse to talene korrelerer i så stor grad at det har blitt hevdet at Plinius har basert sin tale på nettopp kongetalene.³³⁴ Plinius var interessert i gresk talekunst og litteratur³³⁵ og det finnes ingen grunn til å hevde at han ikke var kjent med noen av Dios mange taler, kanskje spesielt kongetalene.

Panegyricus ble trolig avholdt før *Peri Basileia*, men det er usikkert hvilken av talene som ble publisert først.³³⁶ Etersom *Panegyricus* sannsynligvis er mest omskrevet etter fremførelsen,³³⁷ er det mulig at Plinius kan ha hørt Dios kongetale og deretter ha benyttet dens innhold til sin egen publikasjon av *Panegyricus*.³³⁸ Til tross for at rådene som Plinius gir til Trajan er mye mer eksplisitte enn i Dios kongetaler, skildrer begge forhold som belyser hvordan aristokrater, en gresk og en romersk, så på keisermakten og hvordan keiseren til enhver tid skulle forholde seg til sine *amici* og *protégés*.³³⁹ De mest suksessrike keisere var dem som, i likhet med Augustus, klarte å benytte seg av stillinger, bæring, stater og administrative avgjørelser til å produsere samhandling i et nettverk av personlige utvekslingsforhold ut fra deres egen person.³⁴⁰ Vel vitende om dette, formulerte Dio og Plinius sine poenger om at det ikke bare var keiserens rolle å gjøre dette, men også at det var til alles fordel at keiseren fremstod som en god patron gjennom distribusjon av *beneficia*.³⁴¹

³³¹ Saller 1982, 76

³³² Saller 1982, 41; *Beneficium* verserer hele 15 ganger i *Panegyricus*

³³³ Plinius *Pan.* 80.4; Dio *Or.* 1.44; Jupiter og Zevs er henholdsvis øverste gud for hvert folkeslag, romere og grekere.

³³⁴ Morr 1915, 13-14, 23

³³⁵ Radice 1968, 171; Plinius kjente til Homer og greske oratorer (kanskje Dio Chr.)

³³⁶ Morr 1915, 14-15

³³⁷ Jones 1978, 26; Slik den er skrevet, ville *Panegyricus* tatt bortimot 3 timer å gjennomføre. (Syme 1938, 217; Radice 1968, 166) Plinius selv hevder at disse takktalene var ganske korte. (Plinius *Ep.* 3, 18.6)

³³⁸ Morr 1915, 23

³³⁹ Garzetti 1874, 360; Radice 1968, 171

³⁴⁰ Saller 1982, 78

³⁴¹ Dio *Or.* 1.30

Korrespondansen mellom Plinius og Trajan, under Plinius guvernørskap i Bithynia bidrar med utmerkede eksempler på distribusjon av *beneficia* gjennom *imperial brokerage*. I løpet av sin relativt korte embetstid finner vi fire direkte patronale forespørsler om tildeling av *beneficia* til seg selv og sine *amici*.³⁴² I perioden før han ankommer Bithynia, finner vi flere tilfeller av patronale forespørsler til Trajan på vegne av Plinius' *amici*. Vi skal nå gå igjennom de viktigste av disse forespørslene. Flere av forespørslene til Plinius omhandler nettopp privilegier som tildeling av romersk borgerrett, tilgang til ridderordenen (*equites*) og forfremmelser til for eksempel senatorisk rang. Den første forespørsel vi støter på finner vi i *Ep.* 10.4, hvor en gammel skolekamerat av Plinius, Voconius Romanus, var tildelt senatorisk rang under Nerva, men bestemmelsen hadde ennå ikke under Trajan tatt effekt. Plinius anmoder på sine egne vegne om at Trajan kan innvilge denne forespørselen.

"I pray you then, Sir, to enable me to congratulate Romanus as I so much wish to do, ad to gratify what I hope is a worthy affection. I can then be proud to think that your recognition of myself extends to my friend."

(Plinius *Ep.* 10.4.6)

Vi vet dessverre ikke hvordan resultatet i dette brevet ble, men brevet gjenspeiler en helt enestående holdning som Plinius gjentatte ganger benytter i sine anmodninger til Trajan. Plinius påkaller *indulgentiae* ovenfor seg selv og ber Trajan utøse *beneficia* til sin *amicus*, hvorpå Plinius er *in gratia* til Trajan.³⁴³ På denne måten forplanter *beneficia* seg nedover i hierarkiet. Trajan sikrer seg ikke bare *gratia* fra Plinius, men også fra Plinius' *amici*. Plinius igjen sikrer seg også *gratia* fra sine *amici*, ved nettopp å megle frem disse *beneficia* som bare Trajan er i stand til å formidle.

Det neste eksempelet på *imperial brokerage* fra Plinius' side, finner vi allerede i de neste brevene. Plinius sendte hele 3 anmodninger om romersk borgerskap for en medisinmann ved navn Arpocras.³⁴⁴ Plinius hadde vært syk og fryktet for sitt liv, før Arpocras klarte å helbrede ham. Plinius bedyrer at han ikke selv er i stand til å takke denne mannen nok og at det eneste han

³⁴² Plinius *Ep.* 10.26, 10.87, 10.94, 10.104, Saller hevder at man har fem henvendelser (Saller 1982, 75), men *Ep.* 10.51 kan ikke anses for å være en henvendelse initiert av Plinius. Caelius Clemens ble trolig sendt til Bithynia som militærtribun og at han tilfeldigvis var slektning av Plinius' svigermor er nok bare tilfeldig, men Plinius ytrer likevel sin takk.

³⁴³ Saller 1982, 60

³⁴⁴ Plinius *Ep.* 10.5, 10.6, 10.10; I tillegg kan vi regne med Trajans *rescriptum* i *Ep.* 10.7

kan gjøre er å henvende seg til Trajan for å betale sin gjeld til Arpocras. Trajan godkjenner anmodningen, men ettersom mannen var egypter, måtte han i tillegg ha borgerrettigheter fra Alexandria for å bli romersk borger. Plinius ytrer så sin *gratia* og sier at dette ekstra *beneficium* vil sette Plinius i enda større gjeld – *obligare* – til Trajan. (Ep.10.6) Arpocras fikk omsider romersk borgerrett, ikke fordi han kvalifiserte til en universell standard for borgerretten, men fordi han utøvde en tjeneste for en romersk aristokrat, som tilfeldigvis var venn av keiseren. Plinius ankommer Bithynia den 17. september³⁴⁵ og før dette finner vi i korrespondansen flere anmodninger fra Plinius til Trajan som omhandler alt fra flere forespørsler om romersk borgerrett, tillatelse til å reise statuer og ikke minst Plinius' anmodning om å få tildelt et presteskap.³⁴⁶

Det finnes, som nevnt tidligere, bare fire direkte patronale forespørsler fra Plinius' embetstid. To av disse, henholdsvis *Ep. 27* og *Ep. 87* har ikke mottatt noe *rescriptum* fra Trajan. I *Ep. 27* anmoder Plinius om at et *beneficia* blir tildelt hans gode venn, Rosianus Geminus. Geminus hadde vært kvestor under hans konsulat og Plinius ber Trajan om å vise ham den ære å forfremme hans *amicus*. I *Ep. 87* ber Plinius om at sønnen av en venn skal blir forfremmet. Det finnes flere teorier om hvorfor disse brevene ikke har noe svar. Det har blitt hevdet at brevene hadde den karakter at de ikke behøvde noe svar. Denne oppfatningen blir opponert av Sherwin-White³⁴⁷, grunnet brevenes karakter er direkte henvendelser til keiseren og Plinius ville trolig, som i Arpocras' tilfelle, ha etterlyst et svar, dersom det gikk for lang tid. Den mest sannsynlige teorien er derimot at brevene simpelt hen er gått tapt.³⁴⁸ I de to andre tilfellene, finner vi derimot at Trajan har respondert.

I *Ep. 10.94* møter vi på den kjente historikeren Suetonius Tranquillus. Plinius ber Trajan bevilge rettigheter til foreldre med tre barn.³⁴⁹ I dette brevet er Plinius tydelig på defensiv grunn. Han er klar over at Trajan kun deler ut disse privilegiene med måte og han bedyrer at denne anmodning er særdeles viktig for ham. Trajans svar er i samsvar med Plinius' underdanighet og Trajan forklarer at han gir Suetonius disse rettigheter noe motvillig. I dette tilfellet ser vi at

³⁴⁵ Som nevnt i innledningen til dette kapittel, vet vi dessverre ikke nøyaktig hvilket år han ankom Bithynia.

³⁴⁶ Plinius *Ep. 10.13*, "(...) *deeming me worthy to be an augur or septemvir* (...)"

³⁴⁷ Sherwin-White 1966, 533

³⁴⁸ Sherwin-White 1966, 534

³⁴⁹ Plinius *Ep. 10.94.3* – "(...) *privileges granted to parents with three children*" eller "*ius trium liberorum*". Under Augustus ble privilegier ved arveoppgjør tildelt foreldre med tre barn. Barnløse hadde innskrenkede arverettigheter og lignende. (Saller 1982, 54) Under keisertidens første århundre ble imidlertid disse privilegiene et redskap for keiserne til å oppnå lojalitet.

Trajan er klar over hvilket overtak han egentlig har på Plinius. Ved å tildele disse privilegier noe motvillig, vil Plinius bli enda mer forpliktet ovenfor Trajan. Det siste eksempelet på *imperial brokerage* i personlig karakter, finner vi i *Ep.* 10.104. I dette brevet har Plinius blitt utnevnt som patron for flere *freedmen*, eller frigitte slaver med rettigheter. I den anledning ber han om å få tildelt romerske borgerskap til tre av disse slavene. Plinius er forsiktig og ber kun om tre borgerskap for ikke å misbruke den sjenerøsitet som Trajan tidligere har vist ham. Dette er trolig en taktisk vurdering fra Plinius' side. Trajan svarer med å godkjenne kravet hans, men legger også til at han er villig til å tildele flere borgerskap, dersom Plinius ønsker det. Det finnes dessverre ingen videre brev om denne hendelsen, så hvorvidt de andre slavene blir borgere vites ikke. Her ser vi et eksempel på en noe annerledes form for patronasje. Det er ikke dermed sagt at Trajan er skyldig Plinius, men Plinius har fått mer enn han ønsket og står dermed enda mer i gjeld, *obligare*, til Trajan.

Ut fra disse brevene forstår vi at keiseren stod noenlunde fritt til å utøve *beneficia* til befolkningen. Den dagligdagse tonen i flere av Trajans svar, foreslår at slike privilegier som forfremming og romersk borgerrett ikke behøvde senatets godkjenning. I noen av sine *rescriptum* ser vi at Trajan derimot avventer situasjonen og dette er en god indikator på at enkelte *beneficia*, som for eksempel forfremming til senatorrang eller innpass i ridderordenen, var begrenset. Dersom Plinius grad av søknader var vanlig, må keiseren ha fått hundrevis av henvendelser i året fra konsulstillinger, og etter Plinius' suksess å dømme, kan flesteparten av disse også trolig ha fått et positivt svar.³⁵⁰ Det er imidlertid lite trolig at keiseren svarte personlig på all den korrespondansen.³⁵¹ Han var trolig innehaver av et sekretariat som sorterte og behandlet flere av brevene og derfra tok Trajan seg av de mer stressende og viktige problemene,³⁵² for eksempel brev fra Plinius som omhandlet hans tildelte *mandata*, ville trolig keiseren fatte personlig interesse av.³⁵³ Det er også usannsynlig at et sekretariat ville besvart forespørsler om keiserlige *beneficia* og man må dermed anta at keiseren selv sørget for at Plinius' anmodninger ble gjennomført.

³⁵⁰ Saller 1982, 58

³⁵¹ Millar 1967, 9,12,18

³⁵² Sherwin-White 1962, 114

³⁵³ Sherwin-White 1962, 118

Flere forskere har hevdet at keiseren vant senatorenes og riddernes lojalitet ved å tildele stillinger og presteskap, men denne prosessen ville nok ha gått for sakte, hevder Saller.³⁵⁴ Dersom keiseren skulle holdt Plinius lojalitet til ham vedlike ved å kun tildele forfremmelser og presteskap, ville det gått for langt tid mellom hver gang Plinius mottok et direkte *beneficium* til at forholdet hadde noen reell funksjon. Ved å sørge for at Plinius kunne megle frem *beneficia* på vegne av sine *amici*, oppnår Trajan at Plinius' *gratia* stadig blir fornyet og det hierarkiske patronasjesystemet vil tildele seg nye klienter, lojale mot keiseren. Trajan tillot Plinius å operere som megler mellom sentralmakt og provinsbefolkningen. Ved å megle frem privilegier for sine *amici* og *protégés*, oppnådde han ikke bare å sette sine klienter i gjeld til seg selv, men det faktum at Trajan godkjente anmodningene og utøste *indulgentiae* over Plinius, viser oss at Plinius var en viktig mann for Trajans administrasjon. Det ville vært en underdrivelse å hevde at keiseren påtok seg oppgaven som patron for hele hans nettverk. Det er mer fruktbart å hevde at keiseren sikret lojalitet fra sine nærmeste venner ved *beneficia* og tillot dem å bygge ut sitt eget nettverk. Dette nettverket igjen forble lojale mot keiseren, ettersom deres patron kunne megle frem *beneficia* gjennom dette patronasjehierarkiet.³⁵⁵

³⁵⁴ Syme og Premerstein m.fl (Saller 1982, 75)

³⁵⁵ Saller 1982, 78

8. KONKLUSJON

Denne oppgavens hovedmål har hele tiden vært å forsøke å skildre noen av de sentraliserende og konsoliderende kreftene som bidro til å holde Romerriket sammen under de første to århundrene etter vår tidsregning. Ved å ta utgangspunkt i et omfattende hierarkisk patronasjesystem har jeg forsøkt å bevise at hovedkildene mine, Dio Chrysostom og Plinius den yngre, opererte som forhandlingsagenter, eller *imperial brokers*, på oppdrag av keiserne. Ved å presentere de forskjellige tilnæringsformene til forskning på Dio, har jeg dannet meg et grunnlag som jeg har basert mine funn på. Saller hevder i sin bok at tilstedeværelsen av *amicitiae* er grunnleggende for å forstå disse personlige patronasjeforholdene som *imperial brokerage* er en del av. Dette har jeg også tatt hensyn til. Ved å vektlegge dette *amicitiae*-begrepet og knytte Dio opp mot det, har jeg dannet meg et utgangspunkt for en mer overordnet forståelse av Dios liv. Dio har i lang tid blitt forstått som *amicus* av flere av keiserne fra hans tid. Ved å konkretisere disse vennsforholdene, ble grunnlaget lagt for å elevare Dio til *amicus* og ikke minst *imperial broker* ovenfor keiserne.

I løpet av oppgaven har de fire politiske synspunktene jeg innledet kapittelet om Dio som *imperial broker* med, blitt behandlet. Dios promotering av det romerske hegemoni og keiserlige legitimitet, hans politiske rådføring og inspirasjon til Trajan, viktigheten av *concordia* og *homonoia* mellom de bithynske byene og det siste punktet; Dios lokalpolitikk vedrørende hjembyen Prusa. Alle disse synspunktene kan bidra til å forstå Dio som *imperial broker*.

Dios vennsforhold med Vespasian satte ham i en posisjon hvor han i aller høyeste grad fungerte som *imperial broker*, nemlig i den Aleksandrinske talen. Dios kongetaler ble avholdt ovenfor Trajan, antakelig engang rundt år 100. Disse talene levner ingen beviser for *imperial brokerage*, men det er i overraskende grad interessant å se hvor mye innholdet i Dios kongetaler samsvarer med fenomenet. Offentlige stillinger skulle, ifølge Dio, fordeles til nære venner med gode moralske egenskaper. Dette vennskapet og dets lojalitet ville bære med seg store belønninger og fremgang, særskilt for keiserens slekt og familie. Slik fungerte *imperial brokerage* også. Keiserne var omgitt av et lojalt nettverk som fikk *imperium* eller tillatelse til å megle på sentralmaktens vegne. Som diskutert i hoveddelen av oppgaven, hadde ikke Dio og Trajan på dette tidspunkt blitt nære *amici* ennå, men det er ikke umulig å tenke seg at talene har et underliggende budskap om at Trajan kan stole på Dio vil være en lojal og god venn. Dios

vektlegging av *homonoia* er også et godt eksempel på Dios virke som *imperial broker*. Ved å forkynne samarbeid mellom byene, bidrar han til å ivareta rikets interesser og dermed sikre rikets fremgang. Mot slutten av sin levetid fremstår Dio som en stor politiker og velgjører i Prusa. Hans delegasjon til Trajan, førte med seg keiserlige privilegier til hjembyen hans og selv om han indirekte innrømmer at han ikke gjorde noenting fra eller til.³⁵⁶

Jeg startet denne oppgaven med å presentere tre ulike aspekter ved Dio som måtte diskuteres for å i det hele tatt kunne anse ham som *imperial broker*. For å kunne forklare Dio som *imperial broker* måtte først hans syn på og holdning til romerne etableres. Dernest måtte Dios forhold til de respektive keisere etableres. Det tredje og siste spørsmålet jeg stilte, var hva kunne Dio tjene på å fungere som *imperial broker*?

Dios syn på Romerriket var i stor grad avhengig av hvilken keiser som til enhver tid var i Roma. Dios litterære verk lar oss sitte igjen med tre ulike holdninger til det romerske hegemoniet. I begynnelsen av karrieren er han positiv ovenfor keisernes og Romas storhet. Under Vespasian talte Dio til byen Alexandria³⁵⁷ og fremstilte Roma og keiseren som beskytter av Alexandria. Dio var trolig også under Titus positivt innstilt til romerne. Når han omsider blir bannlyst under Domitian begynner et snev av gryende kritikk å skinne gjennom hans holdning til Romerriket,³⁵⁸ og endelig ved hans retur fra eksil, under henholdsvis Nerva og Trajan går denne negativiteten gradvis over til en vedvarende skepsis eller aktsomhet. Dio har gjennom sin ekstensive erfaring på keiserfronten forstått at keiseren er i stand til å endre mennesker skjebne veldig hurtig og det er trolig derfor Dio i sine lokalpolitiske taler alltid oppmuntrer til å opprettholde *status quo*.³⁵⁹ Dio kan under denne tiden ha fungert som *imperial broker* for Trajan og at denne opprettholdelsen var en konsoliderende faktor fra romersk side.

Dios forhold til keiserne er blitt omhyggelig gjennomgått i hovedkapittelet, men dersom man ser bort fra Domitian, finnes det grunnlag for å hevde at Dio kan ha vært *amicus* alle keiserne som var relevante for perioden. Vitnemålet om at Dio var sendt til Alexandria på oppdrag av Vespasian, viser til at Dio kan ha vært på vennskapelige termer med Vespasian. Dette kan ha laget en presedens som lett ville kunne plassere ham i en gunstig posisjon for å inngå et vennsksforhold med Titus. Dios tilnavn, Cocceianus, vitner for at han har hatt et godt forhold

³⁵⁶ Dio *Or.* 47; Madsen 2006, 185

³⁵⁷ Dio *Or.* 32.95-96

³⁵⁸ Dio *Or.* 13 *On his exile*; Dio *Or.* 79 *On wealth*; Jones 1978, 45-6, 129; Swain 2000, 45

³⁵⁹ Dio *Or.* 1-4, 35, 38-41 og 48-50; kanskje spesielt *Or.* 45

til Nerva og ettersom han selv hevder at Nerva var en gammel venn, finnes det lite grunnlag for å hevde han ikke var det. I oppgavens gang har jeg forklart at Dio og Trajan i begynnelsen ikke hadde noe vennskapelig forhold, men at dette forholdet utvikler seg etter hvert som Dio avholder sine kongetaler og blir mer politisk aktiv i Bithynia. For å kunne besvare hva Dio ville tjene på å fungere som *imperial broker*, må vi først oppsummere funnene vi har gjort oss om selve fenomenet *imperial brokerage*.

Ved å argumentere for at Dio og Plinius fungerte som *meglere* har vi oppnådd å kunne skille mellom to forskjellige typer av *imperial brokers*. Dios rolle er representativ som en abstrakt megler og Plinius står for den mer konkrete. Ved å ta utgangspunkt i Bithynia og de tilfellene hvor Plinius faktisk benytter sin posisjon ovenfor keiseren til å megle frem privilegier for sine klienter, har vi kommet frem til at Plinius må anses for å ha vært en fungerende *imperial broker*. Plinius representerer som sagt en konkret form for *imperial brokerage*, hvor han fysisk benytter sine kontakter for å redistribuere *beneficia* nedover hierarkiet og ut til provinsbefolkningen. Virkningen er umiddelbar og av den grunn er den konkret. Plinius var romersk senator og medlem av det romerske aristokrati og kunne ved hjelp av Trajans *beneficia* forsterke sin posisjon som provinsguvernør. Det faktum at Trajan aldri underkjente noen av Plinius' anmodninger, vitner dessuten om at Trajan trolig anså Plinius som en innflytelsesrik og viktig mann av staten.

Dios vei til en karriere som *imperial broker* var derimot hardere. Han stod sjelden i sentrum for en redistribusjon av *beneficia*. Hans hovedsakelige meglerinitiativ kom ved at han først innnyttet seg hos keiserne og over tid etablerte et vennsksforhold med dem. Når Dio engang sent på 60-tallet ankommer Roma, blir han nødt til å skaffe seg kontakter som kan beskytte ham og hjelpe ham i å stige i gradene. Dio oppnår å bli venn med Vespasian og påtar seg nå rollen som *imperial envoy* til Alexandria. Den tjenesten som Dio var i stand til å utøve ovenfor keiserne var hans nådegitte talemåter. Som keiserlig sendebud hadde Dio som oppgave å proklamere Romerrikets og keiserens legitimitet. Virkningen av dette budskapet tar tid, og er av den grunn abstrakt. På denne måten fungerer ikke Dio som en redistributør av keiserlige privilegier, men snarere en budbringer med et politisk budskap og hvordan han velger å fremlegge det blir hans *imperial brokerage*.

Det interessante er at Dios rolle som *imperial broker* bidrar til å holde befolkningen lojale mot keiseren og Romerriket. Ved å tale til befolkningen om romernes overherredømme og de

positive implikasjonene de førte med seg, ble tilhørerne i stor grad mer positivt innstilt til Romerriket. Plinius' rolle som *imperial broker* derimot, bidrar i stor grad kun til å holde seg selv og sine *protégés* lojale ovenfor keiseren.

Dio, etter å ha blitt offer for imperiets skiftende mentalitet,³⁶⁰ har muligens ansett seg selv som selvutnevnt til å styre sin egen skjebne ved å ta situasjonen i egne hender. Skal man tro Dios egne beretninger ser det ut til at de vennskapsbåndene Dio etter sigende knyttet til ledende herrer under sitt første opphold i Roma, har bestått gjennom hans 14-16 årig lange eksil. Ved Nervas død mister Dio trolig en meget viktig alliert frende og blir nødt til å ta initiativet ovenfor den nye keiseren Trajan. Peri Basileia kan etter hvert ha ført ham på god tone med keiseren. Dersom vi tar kongetalene i nærmere øyesyn, ser vi at Dio kanskje hadde andre hensikter med å med kongetalene enn bare å vise Trajan hva en god konge er. Kongetalene er regelrette råd, som en hersker kan følge og denne herskeren vil trolig fremstå som suksessfull. Dio forsøkte kanskje å direkte rådføre Trajan. Dios syn på Romerriket var ikke basert på moral eller filosofi, men var farget av hans eget ønske om å være del av denne verden.³⁶¹ Det er dette Dio kan tjene på å fungere som *imperial broker*.

Dio hadde trolig ikke så mye hell i å bli Trajans læremester. Men man må stille spørsmålsteget ved hvorfor perioden kjent som *Rome under better emperors*³⁶² startet med Trajans keiserdømme. Kan Dios gode råd om kongemakt og keiserlig oppførsel kan ha bidratt til denne endringen? Sannsynligvis ikke, men dersom man ser på Dio taler om den gode konge og knytter dem opp mot hans higen etter å være Trajans læremester, er det et interessant tankespill.

Diskusjonen rundt Dio som en *imperial broker* er, som vi har sett, kompleks. Det kan likevel ikke herske noen tvil om at Dio var en slik *imperial broker*. Politisk kontroll over de østlige provinsene ved Svartehavet ble opprettholdt ved hjelp av en rekke ulike mekanismer eller institusjoner. *Imperial brokerage* og dets funksjon og eksistens utgjør et ledd i denne debatten og er det er blitt foreslått en rekke forskjellige forklaringer på hvordan den romerske kontroll over provinsene ble opprettholdt. Enten man har et prosess-, initiativ- eller institusjonsbasert syn på romerske kontrollinstanser, vil Dio være kun ett av mange verktøy til forståelsen av disse mekanismer, men han er, som jeg i denne oppgaven har forsøkt å bevise, langt ifra uviktig.

³⁶⁰ Først og fremst manifestert ved Domitians bannlysning av Dio.

³⁶¹ Madsen 2006, 181

³⁶² Se note 8

9. BIBLIOGRAFI

Kilder

Cassius Dio 1955: *Dio's Roman History*, vol. VII, VIII og IX. The Loeb Classical Library.

Oversettelse ved Earnest Cary. Harvard University Press.

Dio Chrysostom 149-56: *Discourses*, vol. I, II, III, IV og V. The Loeb Classical Library

Oversettelse ved J. W. Cohoon og H. Lamar Crosby, Harvard University Press

Homer 2002: *Iliaden*.

Oversettelse ved Peder Østbye. H. Aschehoug & Co

Philostratus 2005: *The life of Apollonius of Tyana*. The Loeb Classical Library

Oversettelse ved Christopher P. Jones, Harvard University Press

Philostratus 1921-51: *The lives of the sophists*. The Loeb Classical Library

Oversettelse ved Wilmer Cave Wright, Harvard University Press

Pliny 1969: *Letters and Panegyricus*, vol. I og II. The Loeb Classical Library

Oversettelse ved Betty Radice. Harvard University Press

Suetonius 1979: *The Twelve Caesars*

Oversettelse ved Robert Graves. Penguin Classics

Tacitus 1988: *The Annales and the Histories*.

Oversettelse ved Alfred J. Church og William J. Brodribb. The University of Chicago.

Litteratur

Alcock, Susan (ed.) 2001: *Empires*, Cambridge University Press

Alföldy, G. 1975: *Römische Sozialgeschichte*, Wiesbaden

Arnim, Hans F. von 1898: *Leben und Werke des Dio von Prusa*, Berlin

Arnold, W. T. 1906: *The Roman System of Provincial Administration to the Accession of Constantine the Great*, Oxford: B. H. Blackwell

Beck, Sandersen 2004: *Roman Empire 30 BC to 610*, World Peace Communications

Bell, Albert A. 1989: "A Note on Revision and Authenticity in Pliny's Letters" in *The American Journal of Philology*, vol 110: 460-466.

Bekker-Nielsen, T. (ed.) 2006: *Rome and the Black Sea Region. Domination, Romanisation, Resistance*, Aarhus University Press

Bekker-Nielsen & Madsen(ed.) 2007: *Dion af Prusa. En græsk intellektuell mellem Rom og Sortehavet*, Aarhus University Press

Bekker-Nielsen, T. 2007: "Dion som kommunalpolitiker" in Bekker-Nielsen & Madsen 2007: 45

Bennet, Julian 1997: *Trajan – Optimus Princeps. A Life and Times*, Indiana University Press

Berry, Edmund 1983: "Dio Chrysostom the Moral Philosopher" in *Greece & Rome* vol 30:70-80

Brancacci, Aldo 2000: "Dio, Socrates and Cynicism". In Swain 2000: 240-260

Chapot, Victor 1928: *The Roman World*, London

- Christiansen, Erik 1995: *A History of Rome*, Aarhus
- Cohon, J.W 1949-56: *Dio Chrysostom in Five Volumes*. Loeb, Harvard University
- Corsten, Thomas 2006: "The Role and Status of the Indegenous Population" in Bekker-Nielsen 2006: 85
- Crawford, Michael 1983: *Sources for Ancient History*, Cambridge University Press
- Deferrari, Roy J. 1941: *The Classical Journal*, Vol. 37: 40-42
- Desideri, Paolo 2000: "City and Country in Dio". In Swain 2000, s93-107
- Dunham, Fred S. 1945: "The Younger Pliny. Gentleman and Citizen" in *The Classical Journal* vol 40: 417-426
- Gabba, Emilio 1983: "Literature" in Crawford 1983: 1-79
- Garzetti, Albino 1974: *From Tiberius to the Antonines. A History of the Roman Empire AD 14-192*. Methuen & Co ltd, London (Oversatt av J.R. Foster)
- Grant, Michael 1986: *The Twelve Caesars*, Weidenfeld and Nicolson, London
- Graves, R & Grant, M 2003: *Suetonius – The Twelve Ceasars*. Penguin Classics
- Munk Højte, J. 2006: "From Kongdom to Province: Reshaping the Pontos after the Fall of Mithridates VI" in Bekker-Nielsen 2006: 15
- Jones, Christopher P. 1978: *The Roman World of Dio Chrysostom*. Harvard College

- Kaldal, Ingar 2003: *Historisk forskning, forståing og forteljing*, Oslo
- Levick, Barbara 1985: *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook*, London
- Lintott, A. 1993: *Imperium Romanum – Politics and administration*. London
- MacMullen, Ramsay 1986: “Personal Power in the Roman Empire” in *The American Journal of Philology*, vol 107: 512-524
- Madsen, Jesper M. 2006: *Eager to be Roman. Responses to Roman Rule Among the Bithynian and Pontic Elite*, Aarhus University
- Madsen, Jesper M. 2007: “Dion af Prusa: en bitter mand” in Bekker-Nielsen & Madsen 2007: 15
- Magie, David 1950: *Roman Rule in Asia Minor Volume 1*. Princeton
- Mahaffy, J. P. 1890: *The Greek World under Roman Sway – From Polybios to Plutarch*, MacMillian & co, London
- Millar, Fergus 1966: “The Emperor, the Senate and the Provinces, *The Journal of Roman Studies* vol 56: 156-166
- Millar, Fergus: 1967: “Emperors at Work” in *The Journal of Roman Studies* vol 57: 9-19
- Millar, Fergus 1994: *The Roman Near East, 31 BC – AD 337*, Harvard Press
- Moles, John L. 1978: “The Career and Conversion of Dio Chrysostom” in *The Journal of Hellenic Studies*, vol 98: 79-100
- Morr, Josef 1915: *Die Lobrede des jüngereren Plinius und die erste Königsrede des Dion von Prusa*, Im Verlage des k.k. deutschen Staats-Gymnasiums, Troppau

- Radice, Betty 1968: "Pliny and the *Panegyricus*" in *Greece & Rome* vol 15: 166-172
- Rostovtzeff, M. I. 1926: *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford: Clarendon Press
- Saller, Richard P. 1982: *Personal Patronage under the Early Empire*. Cambridge University Press.
- Salmeri, Giovanni 2000: "Dio, Rome and the Civic Life in Asia Minor" In Swain 2000: 53-92
- Sidebottom, H. 1996; "Dio of Prusa and the Flavian Dynasty" in *Classical Quarterly* 46: 447-456
- Sherwin-White, A. N. 1962: "Trajan's Replies to Pliny: Authorship and Necessity" in *The Journal of Roman Studies*, vol 52: 114-125.
- Sherwin-White, A. N. 1966: *The Letters of Pliny. A Historical and Social Commentary*, Oxford: Clarendon Press
- Stevensen, G. H. 1939: *Roman Provincial Administration 'till the Age of the Antonines*, Oxford: B. H. Blackwell
- Swain, Simon 1996: *Hellenism and Empire*, Oxford: Clarendon Press
- Swain, Simon (ed.) 2000: *Dio Chrysostom*. Oxford
- Swain, Simon 2000: "Reception and Interpretation". In Swain: 13-52
- Swain, Simon 2000: "Dio's Life and Works". In Swain 2000: 1-12

Syme, Ronald 1938: REVIEW: "Pline le Jeune: Panegyrique de Trajan by Marcel Durry" in *The Journal of Roman Studies*, vol 28: 217-224.

Weisse, J.P. 1880: *Lærebog i Romerske Antikviteter*, Kristiania

Whitmarsh, Tim 2007: "Dion og kejserne" in Bekker-Nielsen & Madsen 2007: 29

Woolf, Greg 1994: "Becoming Roman, Staying Greek; Culture, Identity and the Civilizing Process in the Roman East", In *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 40, s 116-143

Woolf, Greg 2001: "Inventing empire in ancient Rome" in Alcock 2001: s311-322

Ørsted, P. 1992. *Romerne – Dagligliv i det romerske imperium*. København